

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

ויצא תשב"ח

חידושים וביאורים יקרים לאורך הפרשה

- ברכת הצדיקים לא שָׁרָא בְּאֶתֶר רִיקָנָא - ברכת הקב"ה הוא גם יֵשׁ מֵאֵין •
- פירוש האור זרוע בענין תחבולת המקלות • לֵית אָנָא מוֹכִיד סְכָרֵי מִכְרֵי •
- איך הותרה לרחל להשתמש בתרפים של ע"ז • כָּכַל מְכַל כָּל •
- צדיקים מכירים מהות הבעלים בכליו • טעם שסירב עשו לקבל מתנות •
- המדבר רע על חבירו מחליף עמו המצות בהעבירות • שְׁנֵאָה נִמְרָ אֲנִי •
- לבן רָשָׁע היה ולא טָפֵשׁ • גניבת דעת הבריות מביא חרון אף • כָּדָר יֵשֵׁב •
- מדוע אכפת ליעקב מראה פני לבן • מעלות נס המלוכש בטבע •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 79

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה ס"ג פרשת ויצא תשכח

דרוקט: # → 728 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

44 מינוט) זייער קלאר

זכות הקונטרס נתנדב

ע"י הרבני הנגיד הנכבד

הר"ר שרגא רפאל מנחם הכהן ברעכער הי"ו

לרגל שמחת נישואי בתו

עב"ג החתן מנחם זאב יעקב נ"י בן הר"ר מאיר משה הלוי לעוויןגער הי"ו

ישלם ה' פעלו הטוב ויהי' חלקו בין מזכי את הרבים ויזכה לשפע רב ולברכה והצלחה בכל מעשי ידיו

זכות לימוד התורה דברים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, על דרך ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

•

לע"נ הצדיקת המפורסמת בחכמתה ובמודותיה הנשגבות

הרבנית נחמה בת הגה"ק לוחם מלחמת ה' רבי אברהם אליהו ע"ה מייזים

נפטרה י' כסלו תשנ"ב

•

קושיזות ודיוקים במדרש שבפסוק ויצא יעקב

א קושיא א

במדרש שיעקב אמר מקודם מאין יבא עזרי, וחזר ואמר עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ, ושאינו אוכר הבטחון בהבורא יתברך. וצ"ב מה היה ההרה אמינא, וכי הסיח דעתו רגע אחד מלבטוח בה' ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה.

זאגט דער מדרש (ב"ר סח, ב), [רבי שמואל בר נחמן פתח] שיר למעלות אשא עיני אל "ההרים" (תהלים קכא, א), [להתבונן] אל "ההרים", למלפני ולמעבדני [=למלמדי ולעושי, כלומר להורין]. אליעזר עבד אברהם מה כתיב ביה, וכל טוב אדניו בידו (חיי כד, י), אני אין בידי לא צמיד ולא נזם אחד, מאין יבא עזרי (תהלים שם), פון וואנעט וועט קומען מיין הילף? חזר ואמר "לית אנא מוכיד סברי מן בריי", איך פארליר נישט די האפענונג פונעם באשעפער, (תהלים שם, ח-ט) עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ. אל יתן למוט רגלך אל ינום שמך וגו', ה' ישמך [מכל רע], מעשו ולבן. ישמר את נפשך, ממלאך המות. ה' ישמר צאתך ובוואך מעתה ועד עולם. דער גאנצער מדרש איז א פלא.

א) וואס עפעס פריער האט ער נישט געהאט קיין בטחון?, [און נאכדעם] האט ער זיך בארעכנט ער האט [יא] בטחון. איז עפעס א 'הוה אמינא בעולם' איין רגע אפילו?, [אצל] יעקב אבינו, [שיסיח דעתו מלבטוח בה']?.

ב קושיא ב

מהו הכוונה באומרו "מאין" יבא עזרי

ב) דערנאך וואס איז "מאין" יבא עזרי, ער ווייסט גארנישט "פון וואנעט" די הילף וועט קומען? די הילף וועט קומען פונעם באשעפער!, ווייסט מען דען נישט?.

דאס ווייסט דאך יעדערער, אפילו ווער ס'קאן זיך נישט 'איבערשטארקן' אינגאנצן אינעם [מדת] בטחון, פונדעסטוועגן ווייסט ער אז ס'איז דא א באשעפער וואס ער העלפט. וואס הייסט "מאין" יבא עזרי.

ג קושיא ג

מהו הכוונה בכינוי זה שמכנה להקב"ה שהוא עשה שמים וארץ

ג) און וואס איז דער 'טיטול', עזרי מעם ה' 'עשה שמים וארץ', נו אודאי דער באשעפער האט באשאפן שמים וארץ, [אבער] ווי קומט דאס [דא] צו דעם.

ד קושיא ד

מהו ההמשך מכל המאמר אל מה שאמר בסיפא 'ישמר את נפשך ממלאך המות

ד) און ווי קומט נאך אהער [די סיפא] 'ישמר את נפשך' "ממלאך המות", [דאס] האט דאך אודאי נישט קיין שום פשט, ס'איז דאך ידוע [ומובן הקושיא. דלכאורה מה ענין מלאך המות לכאן, ואם כוונתו על עשו, הלא הזכיר כבר למעלה עשו ולבן (דברי יואל עמוד כא)].

ה
[קושיא ה - מתוך הדרוש]

ה) וגם צריך ביאור ההמשך לזה במה שמסיים ה' יִשְׁמַר צִאתָהּ וּבֹאָהּ מִפֶּתַח וְעַד עֵלָם (דברי יואל [שם]).
(הביאור בדברי רבינו להלן אות נז-נט)

ו

קושיות ודיוקים בפסוק וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר

לאָמִיר זַעַן [לדקדק עוד בהמשך הפרשה, ביז צו] די גאַנצע פרשה דאָ פון לבן.
[ובתחלה נדקדק בענין נדר יעקב שבתחלת הפרשה].

דערנאָך, נאָך דעם אַלעמען [שיצא מבאר שבע ולן בהר המוריה, נאָך] דעם גאַנצן חלום [וואָס] מ'האָט אים מבטיח געווען [בשמירה מעשו ולבן וממלאך המות], האָט ער הערשט אָנגעהויבן מתפלל צו זיין^א, און [געמאַכט] דעם נדר, [כדכתיב (כח, כ) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר] אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְגו' וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ.

ז

קושיא ו

קושיית חבלי יקר: להבין כוונת אומרו וְנָתַן לִי לֶחֶם "לֶאֱכֹל" וּבִגְד "לִלְבָּשׁ",
דמיותר הוא, שהרי זה מובן מאליו דלחם הוא לאכילה ובגד ללבישה

ו) פרעגט דער כלי יקר, וואָס דאָרף ער דערציילן עפעס לֶחֶם "לֶאֱכֹל" [ובגד "לִלְבָּשׁ"], נו וואָס דען, מ'מיינט עפעס אַז לחם 'אָנצוטוהן' און אַ בגד 'צו עסן'?, פאַרוואָס דאָרף ער זאָגן לֶחֶם "לֶאֱכֹל" [ובגד "לִלְבָּשׁ"]. ער האָט געדאַרפט זאָגן [רק] וְנָתַן לִי "לֶחֶם וּבִגְד", מ'ווייסט דאָךְ [אַז] אַ לֶחֶם איז 'צום עסן' און אַ בִּגְד איז 'אָנצוטוהן'.

ח

תירוץ חבלי יקר: דיעקב ביקש שיתן לו רק לפי צורך האכילה והלבישה, ולא 'מותרות'

דער כלי יקר וויל זאָגן^ב, ער האָט געמיינט אַזוי ווי שלמה המלך האָט געזאָגט (משלי ל, ח) רֹאשׁ [=עניות] וְעֶשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי, [והיינו שהשי"ת יתן לו לחם] טאַקע נאָר [כשיעור הנצרך] לאכול, ובגד [רק כדי] ללבוש, און ער וויל נישט [יותר מזה], ער ברויך נישט קיין 'עשירות'.

ט

קושיא על תירוץ חבלי יקר: דאס כן לא ראינו שנתקבלה תפלתו, שהרי לבסוף נתברך בעשירות גדול

נו לפי זה קומט דאָךְ אויס, איז די תפלה נישט נתקבל געוואָרן. ער איז דאָךְ יאָ געוואָרן אַן עושר [אצל לבן, כדכתיב (ל, מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד] וְיָהִי לוֹ צֶאֱן רְבֹת וְעֶבְדִּים

^א כאן רמז עוד קושיא שהקשו המפרשים, למה התפלל כל כך לאחר הבטחת השמירה, עד שהוצרך לנדור בעת צרה, וקודם החלום לא מצינו שהתפלל. ולפי הדרוש דלהלן יתורץ גם זה (עיי' להלן הערה לו).

^ב בכלי יקר (כח, כ): והטיל בין הדבקים נתני, וְנָתַן לִי לֶחֶם "לֶאֱכֹל" וּבִגְד "לִלְבָּשׁ", כי השמירה מן החטא [שהובטח לו בפסוק ושמרתיו בכל אשר תלך, וכמו שאמר בכאן אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי "ושמרני" בדרך הוזה אשר אנכי הולך, וכפירש"י], הוא שלא ילמוד מדרכי הרשעים. ויש עוד דרך אחר אשר על פיו יהיה כל ריב וכל נגע, והוא 'העושר' המעוור עיני בעליו ומונע את האדם מן הדרך הישר, כי לא לחנם ביקש שלמה ואמר (משלי ל, ח) רֹשׁ וְעֶשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטְּרִיפְנִי לֶחֶם חֶקֶי, על כן אמר גם יעקב שימנעהו ה' מן 'זהב ורב פנינים', אלא יתן לו לחם 'כדי לאכול' ובגד 'כדי ללבוש', דהיינו 'ההכרחי', ולא יתן לו 'מותרות'. ובוה מיושב מה שהזכיר 'לאכול וללבוש', כי הוזה ליה לומר ונתן לי 'לחם ובגד', וכי סלקא דעתך 'שילבש הלחם ויאכל הבגד' עד שהוצרך לפרש לחם 'לאכול'. אלא ודאי שרצה לשלול בוה שלא יתן לו לחם יותר מכדי אכילתו, ובגד יותר מכדי צורכו, וינצל מן החטא. על כן אמר מיד וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, כי בתנאי זה אוכל לשוב בשלום, שְׁלָם מן החטא כמו שפירש רש"י.

וּשְׁפָחוּת (וגמלים וחמרים), דער בורא כל עולמים האָט אים נאָך געזאָגט כ'וועל טון אַ נס, [כדכתיב (לא, יא-יב) וַיֹּאמֶר אֵלֵי מֶלֶאךָ הָאֱלֹקִים וְגו' שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וְרָאָה כָּל הַעֲתִידִים הָעֵלִים עַל הַצֶּאֱן וְגו' (וכדלהלן אות סא)]. ויעקב אמר לרחל ולאח [שם, יט] וַיֵּצֵל [אֱלֹקִים] אֶת [מַקְנֶה] אַבְרָהָם וַיִּתֵּן לִי. [ולכן נראה לפרש לשון הכתוב לדרכינו באופן שאכן נתקבלה תפילתו (עיין אות סד-סה)]

קושיות ודיוקים בענין הצגת המקלות

דערנאָך איז געווען: וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיִּלֶּךְ אַרְצָה בְּנֵי קְדָם וְגו'.
ער איז געקומען אהין צו לבן'ן.

און די גאַנצע פרשה וואָס שטייט דאָ [ווייטער] (ל, לא-מג).

[וַיֹּאמֶר מֶה אַתָּן לָךְ, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא תֶתֶן לִי מְאֹמָה, אִם תַּעֲשֶׂה לִי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְצָה צֹאנֶךָ אֲשֶׁמֶר. אַעֲבֹר בְּכָל צֹאנֶךָ הַיּוֹם, הִסֵּר מִשָּׁם כָּל שֶׁה נִקְד וּטְלוּא, וְכָל שֶׁה חוּם בְּכִשְׁבִּים וּטְלוּא וְנִקְד בְּעֵזִים, וְהָיָה שְׂכָרִי. וְעָנְתָה בִּי צְדָקְתִּי בְיוֹם מָחָר, כִּי תְבוֹא עַל שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ, כֹּל אֲשֶׁר אֵינְנוּ נִקְד וּטְלוּא בְּעֵזִים וְחוּם בְּכִשְׁבִּים גָּנוּב הוּא אֲתִי וְגו'. וַיִּסֵּר בְיוֹם הַהוּא אֶת הַתֵּיּשִׁים הָעֲקָדִים וְגו' וַיִּתֵּן בְּיַד בְּנָיו וְגו'. וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִכְנֶה לֹח וְלוֹו וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בֵּהֶן פְּצִלוֹת לִכְנֹת מִחֲשֶׁף הַלֶּבֶן אֲשֶׁר עַל הַמִּקְלוֹת. וַיַּצֵּג אֶת הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֵהִטִּים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם וְגו' וַתִּלְדֶּן הַצֶּאֱן עֲקָדִים נִקְדִּים וּטְלָאִים וְגו'. וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי לוֹ צֹאן רַבּוֹת וְגו'].

די גאַנצע פרשה פון די "מקלות" [אשר הציג יעקב בְּרֵהִטִּים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם]. אויף דעם ענין האָב איך שוין געזאָגט אַמאָל.

יא

קושיא ז

למה הוצרך יעקב לתחבולות המקלות, והלא היה סמוך לבו בטוח בה',

כי המלאך הביא הצאן בדרך גם לעדרו, ואמאי הוצרך עוד לפעולות שברך המבט

ז) [ונעתה נדקדק, כי נאָך אַלע תִּירוּצִים] [שבמפרשים] (עיין אות יב) איז אַלץ שווער, ער האָט געטון אַזויפיל פעולות [ותחבולות עם המקלות, והלא] ער האָט זיך דאָך 'פאַרלאָזט אויפן אייבירשטן' [כדברי המדרש שאמר עזרי מעם ה', ואם כן] פאַרוואָס האָט ער געדאַרפֿט טון 'פעולות' [היה לו לבטוח בה' שיצילנו בלא שום תחבולות, וכמו שהיה לבסוף שילדו הצאן עקודים נקודים וטלואים בדרך גם וע"י מלאך].

יב

ומה גם כי בלאו הכי נתקשו הראשונים על עצם הדבר, שהיה נראה כערמה,

ואם כן למה היה לו ליעקב ליכנס בכל אלה, בשעה שכלאי הכי היה הצלחתו בדרך גם

ס'איז דאָ אַ קלער אפילו [איך 'הותר' לו לעשות כן].

דער אור זרוע² [איז מאריך דעריין], זיי שמועסן נאָך דערפון אַלע.

² בשו"ת אור זרוע (סוף חלק א, סימן תשסט) וז"ל: פירושי מקלות. אומרים רבים טוב מי יאָנו - בְּפִרְשֵׁת יַעֲקֹב אָבִינוּ - עַל מִחֲשֶׁף הַלֶּבֶן טַעַם בִּינְנוּ - אֲוִלִּי יֵשׁ אֲשֶׁר לִזְכוֹת (ידידנו) [ידיננו] - וְרָאִיתִי כִּי כְּלָנוּ כְּצֶאֱן (טעינו) [תענינו] - כִּי לֹא כֵּן כְּאֲשֶׁר דְּמִינוּ - אֲשֶׁר פָּצַל "בְּשֵׁל לֶבֶן" וְהִפְקִיעַ מְמוֹנוּ מִמֶּנּוּ - אֲלֵא אִישׁ תָּם חֲסִידוֹת לְמִדָּנוּ - מִה' וּמִיִּשְׂרָאֵל לְנִקְוָתוֹ - וּמִן הַכַּעֲזָר וּמִן הַדּוּמָה לְהַרְחִיקָנוּ - וְשֵׁלָא לְהַחֲשִׁד.

כי אומר אני, כי יעקב אבינו ידע שלבן רמאי ובעל תחבולות היה, וְחָשֵׁב אִיך יַעֲשֶׂה שְׁלֵא יִחְשׁוּד אוֹתוֹ לִבְנֵי וַיַּעֲלִיל עָלָיו לְהוֹצִיא שְׂכָר טַרְחוּ מִיָּדוֹ, וְהַתְנָה עִם לִבְנֵי שְׁכָל זֶה נִקְד וּטְלוּא בְּכִשְׁבִּים וּטְלוּא וְנִקְד בְּעֵזִים אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּעֵדֶר לִבְנֵי יִהְיֶה שְׂכָרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְגַם אֲשֶׁר כָּבֵד נִגְדָּל נִקְד וּטְלוּא בְּכִשְׁבִּים וּטְלוּא וְנִקְד בְּעֵזִים יִהְיֶה שְׂכָרוֹ וַיִּטּוֹל מִיָּד, כְּכַתּוּב אַעֲבֹר בְּכָל צֹאנֶךָ הַיּוֹם הִסֵּר מִשָּׁם כָּל שֶׁה נִקְד וּטְלוּא וְגו' וְעָנְתָה בִּי צְדָקְתִּי וְגו', כְּלוּמַר יוֹדַע אֲנִי שֶׁהַבּוֹרָא יִשְׁלַח בְּרַכָּה בְּחֻלְקִי, שְׁמָא תֹאמַר כִּי גִנְבְּתִי מִחֻלְקִי, זֶה הַתְנָא יִהְיֶה בִּינֵינוּ, כֹּל אֲשֶׁר אֵינְנוּ נִקְד וּטְלוּא גָנוּב הוּא אֲתִי וְשִׁלְךָ הוּא, וְעָלִי לְשִׁלְם לְךָ פִּי שְׁנִים כְּכַתּוּב (משפטים כב, ג) שְׁנִים יִשְׁלֶם. וַיֹּאמֶר לִבְנֵי, יִהְיֶה

לכאורה [לפי פירוש הפשוט] דאָרף עס גאָר האָבן אַ 'היתר' אויכעט, ס'איז דאָך [בדרך ערמה], ס'איז דאָך נישט געווען דער 'האנדל' [=געשעפט אָפּמאַך אַזוי, [אז] צום סוף האָט ער געזאָגט [יעקב, לא תתן לי מאומה] איך בעט פון דיר גאָרנישט [אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנף] אַשְׁמֶר וגו' הִסֵּר מִשֶּׁם כָּל שֶׁהָ נָקַד וְטָלוּא וגו'], און [לכסוף] ער האָט געמאַכט מַקְלוֹת.

זיי זאָגן טאַקע תירוצים, [ונכגון כין ער האָט געוואָלט מציל זיין 'זיינס']. יהיה איך שיהיה, אָבער ס'איז דעך דאָך אַן עֲרֻמִּיּוֹת, ס'איז 'דאָך' אַן עֲרָמָה.

כדברך. נדמה לו דבר מועט, וקבל על עצמו. וְיִסֵּר בְּיוֹם הַהוּא אֶת הַתְּלִישִׁים הַעֲקָדִים וְהַטָּלָאִים וְאֵת כָּל הָעוֹזִים הַנֶּקֶדוֹת וְהַטָּלָאִים וַיִּתֵּן יַעֲקֹב בִּיד רְאוּבֵן וּשְׁמֵעוֹן בְּנֵי וְיִשָּׁם דָּרָךְ שְׁלֶשֶׁת יָמִים בֵּין עֵדְרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַרוּעִים בְּנֵי, וּבֵין עֵדְרוֹ שֶׁל לֶבֶן הַרוּעָה יַעֲקֹב, שֶׁלֹּא יֵאמָר לֶבֶן שֶׁבֹא מֵעֵדְרוֹ. וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבְנָה לֹחַ וְלֹחַ וְעָרְמוֹן וַיַּפְצֵל וְגו' וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל גו' בְּרֹהִטִים בִּשְׁקֵתוֹת הַמַּיִם "שֶׁל עֵדֵר יַעֲקֹב" בַּהֲרוּעִים רְאוּבֵן וּשְׁמֵעוֹן בְּנֵי, וַיִּחְמוּ הַצֹּאֵן שֶׁל יַעֲקֹב אֶל הַמַּקְלוֹת וַתִּלְךְ הַצֹּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וְטָלָאִים. וְהַכְּשִׁיבִים נְקוּדִים וְטָלוּאִים הַנוֹלָדִים בְּצֹאֵן לֶבֶן הַפָּרִיז יַעֲקֹב לִבְדּוֹ, כִּי זֶהוּ שִׁכְרוֹ כֹּאשֶׁר הִתְנַה עִמּוֹ, וַיִּשֶׁת לוֹ עֲקָדִים לְבָדוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל צֹאֵן לֶבֶן, שֶׁלֹּא יֵאמָר לֶבֶן בַּעֲבוּר שְׂרוּאִים עֲקוּדִים וְנְקוּדִים יוֹלָדִים כְּמוֹתָם. וּבַהֲעֲטִיף הַצֹּאֵן הֵינּוּ הַמְּכֻסִּים שֶׁל לֶבֶן שְׁכוֹלִם שְׁחוּרִים אוֹ כּוֹלֵם לִבְנִים וְהֵם שֶׁל לֶבֶן, לֹא יֵשִׁים, שֶׁלֹּא לַהֲפִקֵּעַ מִמוֹנוֹ שֶׁל לֶבֶן, וְהִי הָעֲטִפִּים לְלֶבֶן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב, וְלֹא יִכּוֹל לֶבֶן לַחֲשׂוֹד אֶת יַעֲקֹב כִּי עֵמֶד בְּאֻמוֹנָתוֹ וַעֲנַתָּה בּוֹ צִדְקָתוֹ. כֵּן נִרְאָה בְּעֵינֵי, אֲנִי יִצְחָק בֶּר מֹשֶׁה בֶּן הָיִ"ר יִצְחָק בֶּן הַחֲבֵר ר' שְׁלוֹם זָכַר צִדִּיק לְבִרְכָּה. עכ"ל האור זרוע.

[ותמצית הדברים, דלפי פירוש הפשוט, הציג יעקב את המקלות אצל צאן לֶבֶן, כדי שיוולדו שם נקודים וברודים שהיו שכרו, אבל לפי פירוש האור זרוע לא הציגם יעקב אצל צאן לֶבֶן, רק אצל צאן של עצמו כדי שיוולדו שם נקודים וברודים, ואצל צאן לֶבֶן לא שם מקלות כלל, כדי שיהיו כולם שחורים ולבנים, ונמצא שלא עשה שום רמיה אדרבה עמד באמונתו ועוד עשה לפניו משורת הדין].

ועיין בתורת משה להתח"ס (בפרשתן) שמחמת חביבות דברי האו"ז העתיק כל לשון האו"ז הנ"ל, וקודם לזה כתב בזה"ל: הועתק מספר אור זרוע הגדול, מרבינו יצחק מווינא אשר הרבה מדבריו הקדושים הובאו בהגהת אשרי כידוע, גם הובא בתוספות מסכת ע"ז, והוא היה תלמיד רבינו שמחה מחבר מחזור ויטרי, הובא בתוספות ברכות דף ע"ב ב"ד בה"ה א"ה י"ן נמי נפטרה, ובכמה מקומות כידוע, והיה רבו של מהר"ם מראטענבורג, עכ"ל החת"ס בתורת משה. ואח"כ העתיק כל לשון הנ"ל. [וכן מעתיקו הנצי"ב בחומש העמק דבר לפני הפתיחה לספר בראשית].

[ומה שכתב החתם סופר בהתוספות הביאו את האור זרוע במסכת עבודה זרה, נראה שהכוונה דהוא סתם רבינו יצחק שהובא כמה פעמים בתוספות מסכת עבודה זרה, כי התוספות על מסכת זו הוא מן דור האחרון של בעלי התוספות, כדמוכח שם בדף ט' ע"א שנכתב בשנת י"ב לאלף הששי].

¹ בדעת זקנים ובעלי התוספות (ל, לה): וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבְנָה לֹחַ. ואם תאמר צדיק גמור כיעקב היאך עשה רמאות, וכל לומר כי יעקב אלא כלבב נתנוה לֶבֶן בשום אופן כָּשֶׁם כָּל שֶׁהָ נָקַד וְטָלוּא וְכָל שֶׁהָ חוּם "בְּכֻשִׁיבִים" וגו', רצ"ל הקטנים, כדי שלא יאמרו גנובים הם אתי, אבל הגדולים לא אמר לו להסיר כדי שיוולד כמותן, והוא שינה את התנאי והסיר אפילו הגדולים, כדכתיב וְיִסֵּר בְּיוֹם הַהוּא אֶת הַתְּלִישִׁים" וגו', אפילו הגדולים, לפיכך עשה יעקב כל מה שיכול לעשות. ועוד אומר החכם ר' חיים, שלבן שינה תנאו, שלא התנה להסיר אלא "הנקודים", והוא הסיר אף "העקודים", ולכן הציג את המקלות, כדכתיב וַעֲשֵׂה עֲקָשׁ תַּתְּפֹּל (שמואל ב' כב, כו. ועיין מגילה יג.).

ובספר פירוש בעלי התוספות (ל, לה): וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל וכו'. ואם תאמר אם כן היכי עשה יעקב רמאות לדור שבו פניו של יעקב לרמאות לֶבֶן בשום אופן כָּשֶׁם כָּל שֶׁהָ דִלְכָּל הַתַּחֲבִּיל לַעֲשׂוֹת לוֹ רִמְאוֹת, שְׁהִי הִיָּה הַתַּנְאִי בְּיַנְיָהֵם שֶׁלֹּא יִסִּיר לֶבֶן אֵלָּא כֹּל שֶׁהָ נְקוּד וְטָלוּא וְכָל שֶׁהָ חוּם בְּכֻשִׁיבִים וְטָלוּא וְנְקוּד בְּעוֹזִים, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֵלָּא הִסִּיר הַתְּלִישִׁים וְאֵף הָעוֹזִים נְקוּדוֹת וְטָלוּאֹת, וְאִי"כ לֹא נִשְׁאָר בְּכָל הַצֹּאֵן לֹא נְקוּד וְטָלוּא וְהִיאָךְ יוֹלִידוּ נְקוּדִים וְטָלוּאִים, לְפִיכָךְ עָשָׂה הַמַּקְלוֹת.

ובאור החיים הקדוש (ל, לב): ונראה כי יעקב בִּתְנָאוֹ לֹא רָצָה שִׁיטוֹל בַּחֲלָקוֹ עֲקוּדִים, וטעמו הוא כי אם יקח גם העקוד יצטרך להסירו גם כן מִצֹּאֵן לֶבֶן, ומעתה אין סימן הלוֹבֵן בְּכָל הַצֹּאֵן לִיחֲמָה הַצֹּאֵן אֵלָיו וְהִי הוּא יֵעָד לְרִיק, כִּי לֹא עָלָה עַל יָדְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְרִמְאוֹת לֶבֶן בְּשׁוּם אֲשֶׁר כָּשֶׁם כָּל שֶׁהָ חוּם בְּכֻשִׁיבִים, וְהוּשֵׁב שֶׁבְּאֻמְצַעוֹת הַעֲקוּד יִמְצָא שִׁיחֲמוֹ הַצֹּאֵן לִילֵד גַּם כֵּן הַנְּקוּד וְהַטָּלוּא שֶׁהוּא לּוֹקַח לַעֲצֻמוֹ, וְכֹמוֹ כֵּן תִּמְצָא שֶׁאִמֵּר הַכּוֹתֵב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאֵן אֶל עֵקֶד, וְהִי יוֹלָדוֹת נְקוּדִים וְטָלוּאִים וְהוּחֹם שִׁיחֲמוֹ אֶל הַנִּימּוֹר. וְהִרְמָאִי לֶבֶן נִתְחַכֵּם לְדַעַת זֶה וְנִטַּל הֵכָל עֲקוּד נְקוּד וְטָלוּא, עוֹד נִתְחַכֵּם וְהִסִּיר כָּל אֲשֶׁר לֶבֶן בּוֹ, תַּפְחָנָה עֲצֻמוֹתָיו, כִּי לֹא כֵן הִיָּה הַתַּנְאִי, שֶׁאִם כֵּן מִנִּין יִצְאוּ עֲקוּד אוֹ נְקוּד אוֹ טָלוּא, וּמֵעַתָּה פָּקַע שִׁכְרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. מִטַּעַם זֶה נִתְחַכֵּם יַעֲקֹב לְקַחַת שִׁכְרֵי טוֹרְחוֹ וַיַּצֵּג הַמַּקְלוֹת וְלָקַח לַעֲצֻמוֹ גַּם הָעֲקוּדִים, כִּי מִמָּה שֶׁהִסִּיר לֶבֶן גִּילָה דַּעַתוֹ כִּי בִּאלָּה חֲלָק יַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַתִּלְךְ הַצֹּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וְטָלָאִים, וְכֵן שְׁלֶשֶׁת הַמִּינִים בַּחֲלָקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְעַל לֶבֶן נִגְמַר (מְשִׁיבֵי הַכֶּבֶד) וּבְחֻבְלֵי חֲטָאוֹת יִתְּמָךְ.

נאם כן לפי זה יוגדל קושייתך עוד יותר, למה היה לו ליכנס בכל אלה לעשות דבר שנראה כערמה, ולא היה סגי לו לבטוח על ה' שהיה מברכו ועוזרו בדרך נס].

יג

קושיית ודיוקים בפסוק לקח יעקב את כל אשר לאבינו

[ולהלן בפרשה (לא, א):] לאחר כל אלה הענינים שהיה ליעקב עם לבן, 'אויפאמאל' איז געווען, וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה. [ולכן ברח יעקב מפני לבן, כמבואר בכתובים].

קושיא ח

צ"ב דהיה סגי לומר "לקח יעקב מאבינו את כל הכבוד הזה", והתיבות "את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה" הם מיותרים, ומשמע מזה דהכוונה על איזה דבר אמצעי שלקח יעקב מלבן, אשר מזה עשה כל הכבוד והעושר, וצ"ב הכוונה איך האב שוין געזאגט די וואך", [כ'האב] געשמעסט שוין דערפון [מה שקשה בפסוק זה], איך וועל זאגן [עתה לפרש הפסוק] 'כעין זה' [נאר] אביסל אן 'אנדערע בחינה'.
ח) לכאורה דאס לשון [שאמרו בני לבן] איז זייער שווער, [שאמרו לקח יעקב] ער האט גענומען "את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה" את כל הכבוד הזה, ס'איז דאך איין זאך [הרישא והסיפא, דהכוונה אז] ער האט גענומען דאס פארמעגן, נאם כן היה להם לומר בקיצור "לקח יעקב מאבינו את כל הכבוד הזה", [ומן יתור אומרם] ער האט גענומען "את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה", פון דעם האט ער 'געמאכט' [את כל הכבוד, מלשון זה משמע כי] עפעס 'אינדערמיט' איז דא 'עפעס אנדערש', ער האט עפעס גענומען 'אזוינס' וואס פון 'דעם' [עשה את כל הכבוד. ואם כן צריך ביאור מהו הדבר שלקח יעקב מן לבן, שבוה עשה אח"כ את כל הכבוד והעושר הזה].

יד

קושיא ט

מהלשון לקח יעקב מאבינו את "כל" אשר לאבינו, משמע שלקח יעקב 'הכל' ולא השאיר אצל לבן מאומה, וצ"ב דהלא למעשה היה אז לבן עושר גדול, ולמה אמרו שיעקב לקח הכל
ט) דערנאך [צ"ב אומרם] את "כל" אשר לאבינו [דמשמע שלקח יעקב 'הכל' ולא נשאר ללבן כלום, והלא] ער [לבן] איז דאך געווען א גרויסער עושר געווען [וכמו שהודה בעצמו ל, ו]

ועיין בדברי רבינו בס"ג ויצא תשכ"ז וזל"ק: דער עיקר ברויך מען צו פארשטיין איז דאך א הפלא ופלא דאס גאנצע ענין, מ'האט 'געהאנדלט' [=געמאכט א געשעפט] בפירוש ער זאל אוועקנעמען די טלוא [ונקוד] כדי זיי זאלן נישט זיין דארטן, ער זאל נישט קענען זאגן ווייל זיי האבן זיך פארקוקט אויף יענע האבן זיי געהאט [דוגמתן, און] צום סוף האט ער אליין אונטערגעשטעלט די מקלות. פרגעט דאך תוספות אליין [כפירוש בעלי התוספות] ס'איז דאך עפעס א רמאות, ווי קומט יעקב אבינו זאל טון עפעס אזא מין זאך, ענטפערט ער עם עקש תתפל [שמואל ב', כז]. אזוי אין די ראשונים איז דא כמה תירוצים, אלץ אויף דעם 'שניט', ווייל 'ער' [לבן] האט געפאפט, אלץ האט ער געמוזט עפעס טון, ס'איז אינגאנצן אן ענין פלא.

דער אמת, אסאך זאגן [אז] נישט 'ער' [יעקב] האט געטון, [נאר] דער 'מלאך' איז געקומען, דער מלאך האט דאך אהין געטראגן. דאס אליין איז אויך א פלא, דאס אליין אז דער מלאך [יעשה ענין רמאות]. ממה נפשך, מ'האט דאך 'אויסגעהאנדלט' אז ס'זאלן נישט זיין [דארט] 'די' שאף, אז ס'איז אזוי געווען דער 'האנדל', היצט אז מ'ברענגט זיי יא אהין איז דאך עס א רמאות, נו פארוואס זאל דער מלאך טון א רמאות, דער בוכ"ע הייסט דען א מלאך טון א רמאות? וועי"ש מה שמיישב בוה, אבל כאן כפי הנראה לא בא רבינו להקשות קושיא זו כשלעצמה, כי לא מצאנו בהדרוש ישוב על זה, אלא בא רק להגדיל הקושיא למה הוצרך יעקב לעשות פעולות].

י"ביום א' ויצא תשכ"ח, במסיבה השנתית בבארג פארק להחזקת המוסדות.

י' עיין להלן אות סז, ובהערה מ.

(כו) נחשתי ויברכני ה' בגלגלך, שטייט דאך אויסגערעכנט, טרפה לא הבאתי האט ער [יעקב] דאך אים געזאגט, ער איז דאך געווען [לבן] א גרויסער עושר.

[וורק הערשט] צום 'סוף' [לאחר שהלך ממנו יעקב] ברענגט דער מדרש (ב"ר עד, טז. וילקוט רמז קל) [בפסוק] וישב לבן למקמו (לב, א), ווען ער איז צוריק געגאנגען [למקומו, לאחר שרדף אחר יעקב] זענען געקומען לסטים און ער איז צוריק געווארן אן ארימאן, די לסטים האבן אים בא'גזל'ט, [זיי] האבן אים בא'גנב'עט 'וואס' ער האט געהאט, [נעל זה נאמר] וישב לבן "למקמו" [דפירושו שחזר] לעניותו [שהיה לו בתחלה קודם שבה יעקב אצלו, אזוי] זאגט דער מדרש.

אָבער 'דעמאלטס' [בשעה שדברו בני לבן, כשעדיין היה יעקב אצלן] איז ער דאך געווען א עושר, [ואיך אמרו על יעקב] ער האט אינגאנצן צוגענומען?

טו

קושיות ודיוקים בפסוק ראָה אָנכי אַת פֿני אַביִּיךָ

קושיא¹

מהלשון שאמר יעקב ראָה אָנכי אַת פֿני אַביִּיךָ כי איננו אֵלִי כְתָמֹל שְׁלֹשָׁם, דפירושו הפשוט הוא שנשתנה פניו לרוע, מזה משמע שעד אז היה מראה לו פנים טובים, וזה תמוה, דהא גם במשך כל הזמן ביקש לבן להרע לו והחליף את משכרתו עשרת מונים, אלא שלא נתנו אלקים להרע עמו.

[ובפסוק שלאחר זה כתיב (לא, ב-ה): וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת פְּנֵי לָבֵן וְהָיָה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתָמֹל שְׁלֹשׁוֹם וְגו'.] וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השָׁדָה אֶל צאנו. ויאמר להן [ראָה אָנכי אַת פֿני אַביִּיךָ כי איננו אֵלִי כְתָמֹל שְׁלֹשָׁם].

[והנה 'פירוש הפשוט' הוא, שאמר יעקב] ער זעט עפעס דאס פנים [פון לבן], ס'איז עפעס 'נישט אזוי גוט' מיט אים. איז דאך משמע אַז 'ביז דעמאלטס' איז ער געווען מיט אים 'זייער גוט'.

(י) [וזה צ"ב, שהרי] ס'איז [דען ביז דעמאלטס יא] געווען אַזא 'גוט פנים', פֿאַרקערט, לבן ביקש לעקור את הכל [במשך כל הזמן שהיה יעקב אצלו, וכמו שאמר יעקב לרחל ולאה (לא, ז) וַאֲבִיכָן הָתַל בִּי וְהִחֲלִף אֶת מִשְׁכְּרָתִי עֶשְׂרֵת מָנִים וְגו'].

טז

וכן מבואר בנור הקודש שלבן דיבר תמיד רעה על יעקב, וא"כ איך אמר יעקב כי פני לבן איננו טוב עמו כְּתָמֹל שְׁלֹשׁוֹם ער דער נזר הקודש טייטשט², סוף סדרה שטייט, נאָכן גאַנצן [כריתת] ברית וואו ער [לבן] איז אים נאָכגעלאָפֿן און צוריק געקומען, ער [יעקב] איז געפֿאַרן ווייטער און לבן וישב לבן למקמו, זאגט דער מדרש (ב"ר עד, טז) למקמו [היינו] "לסורו", ער איז חָזַר לְסוּרוֹ [פירוש לָרְעוּתוֹ].

¹ כדכתיב (לא, לח-לט) שאמר יעקב בויכוחו עם לבן: זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רָחֵלְךָ וְעֵצֶיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאֵילִי צֹאנֶךָ לֹא אָכַלְתִּי, טְרַפָּה לֹא הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אַחֲסָנָה מִיָּדִי תִּבְקָשָׁנָה גִּבְתִּי יוֹם וּגְבִתִּי לְיָלֶה.

² בנור הקודש (על ב"ר שם): הא דכתיב וַיִּנָּשֶׁק לָבֵן לְבִנָּיו וּלְבָנוֹתָיו וַיִּבְרָךְ אֹתָהֶם לֹא עָשָׂה כֵן אֲלָא בַּעַל כְּרָחוּ מִצַּד חֶק הַמּוֹסֵר, כי כן הוא מנהג הדרך ארץ לעשות נשיקה של פרישות, ובאשר כבר כרת ברית עם יעקב נתבייש לשנות המנהג בפניו, אבל באמת אחר כך חזר לסורו ומנהגו הראשון לְדַבֵּר רָע תָּמִיד עַל יַעֲקֹב וּרְעוּ. והיינו דמסיק [המדרש] דהא הוא דכתיב וַיִּנָּשֶׁק לָבֵן בְּבֹקֶר וְגו' וַיִּלָּךְ וַיֵּשֶׁב לָבֵן לְמִקְמוֹ, [דלכאורה] מה תלמוד לומר למקמו, פשיטא דלא שב לבן אלא למקומו, ולא הוי ליה למימר אלא סתם וילך לבן לדרכו, אלא למקמו היינו שחזר לסורו ומנהגו הראשון לְדַבֵּר רָע תָּמִיד עַל יַעֲקֹב וּרְעוּ.

דאָרט פּרעגט ער די קשיא [שהנה"ק מיישב שלא יוקשה, מהו חזר לסורו?], ווען איז ער דען גוט געווען?.

דער יפה תואר זאָגט^ט, ער [לבן] האָט עפּעס געהאַט 'דאָך' [קצת פרישה מדרכיו הרעים], פון יעקב אבינו האָט ער עפּעס, דאָך עפּעס 'גענאָשט'.

און דער נזר הקודש זאָגט, [וישב לבן] "לסורו" [הכוונה כן] ער האָט דאָך אייביג 'גערעדט אויף' יעקב אבינו, דיבר עליו רעה, ער האָט אים אייביג 'משפיל' געווען, און דאָ איז געווען (לב, א) וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו, ס'איז געוואָרן עפּעס אזא 'כריתת ברית', אַזוי 'גוט', [ולזה אמר הכתוב דאחר זה וַיִּשָּׁב לְבָן לְמִקְמוֹ] ווען ער איז אַהיים געקומען איז ער צוריק געווען 'דער זעלבער לָבָן', ער האָט ווייטער גערעדט שלעכטס 'וואָס ער האָט געקענט', ער איז חָזַר "לסורו". אַזוי זאָגט ער. (ועיינן עוד להלן אות עא, מה שביאר רבינו בהקדמה זי).

יז

על כל פנים ער איז דאָך אייביג געווען 'אַזוי' [שדיבר רעה על יעקב, דאי לאו הכי לא שייך לומר על זה לשון "וישב" לבן לסורו, ואם כן מה נתחדש עתה שהתרעם יעקב אודות פני לבן עמו].

יח

קושיא יא

גם עצם הדבר קשה, וכי ביקש יעקב שיהיה לבן בטוב עמו, ומה איכפת ליה אם איננו בטוב עמו

(יא) און [גם צ"ב עוד לפי 'פירוש הפשוט'] וואָס האָט ער דען געדאַרפּט צו האָבן פון אים אַ גוט פנים?, [עד שטען לאמר רָאָה אֲנִכִּי אַתָּה] פִּנִּי אֲבִיכֶן כִּי אֵינְנוּ אֵלֵי וְגו', וואָס איז אַ נפּקא מינה [ליעקב אם לבן הוא בטוב עמו או לא].

יט

קושיא יב

גם קשה מן סיפא דקרא וְאֵלֶיךָ אָבִי הָיָה עִמָּדִי, דמוכח שגם עד עתה ביקש להרע ליעקב אלא שהקב"ה הצילו ממנו, וא"כ הוא כסתירה למשמעות הרישא דמשמע שער עתה היה בטוב עמו

[וכן קשה לפי 'פירוש הפשוט' להבין הסיפא שאמר] רָאָה אֲנִכִּי אַתָּה פִּנִּי אֲבִיכֶן כִּי אֵינְנוּ אֵלֵי כְּתָמֵל שְׁלֹשׁם "וְאֵלֶיךָ אָבִי הָיָה עִמָּדִי".

(יב) ווי קומט דאָס צו דעם, [דעס] וואָס ער זאָגט וְאֵלֶיךָ אָבִי הָיָה עִמָּדִי [ומתרגם אונקלס 'הָיָה בְּסַעְדִּי', פירוש היה בעזרי].

ער זאָגט רָאָה אֲנִכִּי אַתָּה פִּנִּי אֲבִיכֶן ער איז נישט "כְּתָמֵל שְׁלֹשׁם", זעט דאָך אויס "כְּתָמֵל שְׁלֹשׁם" איז ער געווען זייער גוט מיט אים, נר צו דעם האָט ער דאָך נישט געדאַרפּט האָבן [שהשי"ת יהיה עמו 'להצילו' מיד לבן], "וְאֵלֶיךָ אָבִי עִמָּדִי" איז דאָך נאָר ווייל ער [לבן] איז געווען 'וואָס ער איז', [וכמו שאומרים בההגדה] לבן ביקש לעקור את הכל, [ועל כן הוצרך יעקב לעזר ממרום שינצל מידו].

^ט ביפה תואר (על ב"ר שם): וטעם דרשה זו מכפל "וילך וישב", אלא וישב חזר לסורו. ואף על פי שלא מצינו שקודם לכן היה פרוש מעבודת אליילים, מכל מקום מסתמא כל ימי היות יעקב בביתו היה פרוש קצת מדרכיו הרעים וילמד מצדקת יעקב. תדע דאמר לעיל [במדרש] שאמרו לו בושנו כך אבי אמנו 'שלעת זקנתך' אתה אומר לָמָּה גִּנַּבְתָּ אֶת אֱלֹהֵי, נראה שעד עתה לא היה חשוד בעיניהם לכך. ואפשר שכנגד היום הזה קאמר, שכשידיבר ה' עמו בודאי הפך לבו שלא לשנוא עמו ולשוב מדרכיו, כי מי זה האיש אשר ידבר אלקים ולא ירא אלקים, וכששב לביתו חזר לסורו כתמול שלשום.

[ואם כן קשה המשך הכתוב מסיפא לרישא] ס'איז דאך עפעס 'מעשה לסתור' וואס ער זאגט דאס אין 'איין פסוק' [מיט] ראָה אַנכי את פני אביכן כי איננו אלי כְּתַמַּל שְׁלֹשָׁם.

כ

קושיית ודיוקים בפסוק השִׁמְר לָךְ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע

קושיא יג

אם הקב"ה אמר ללבן הִשְׁמֵר לָךְ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע, אם כן איך אמר לבן ברישא וְשׁ לֹא לִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע [ולהלן בפרשה] (לא, כט), ער איז אים נאָכגעלאָפֿן, [ויאמר לבן ליעקב] יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע, ואלקי אביכם אָמַשׁ אָמַר אֵלֵי לֵאמֹר הִשְׁמֵר לָךְ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע.

יג) פרעגט מען די קשיא, ער זאגט ער 'קען' טון, מ'האט אים נאָר 'אָנגעזאָגט'. נו אז מ'האט אים אָנגעזאָגט, קען ער דאך נישט, [שהרי התירו אותו] הִשְׁמֵר לָךְ. וואָס דען זאגט ער יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע.

כא

[קושיא יד - מתוך הדרוש]

יד) וגם צריך ביאור בעצם האזהרה, מה היה הצורך עתה להזהירו הִשְׁמֵר לָךְ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע, והלא גם במשך כל הזמן שהיה יעקב אצלו היה מדבר עליו רע והחליף את משכורתו עשרת מונים, ועד עתה לא הזהיר לבן על זה, כי באמת לא היה ליעקב להתיירא ממנו כי לא נתנו אלקים להרע עם יעקב, ואם כן מה נשתנה עתה שבא האלקים אל לבן בחלום הלילה ואמר לו השמר לך מדבר עם יעקב וגו'. והגם שאמרו בוזהר, שלא בא אליו הריבור מן הקב"ה בעצמו רק ע"י שליח, אבל עכ"פ הזהירו אותו מן השמים, ומה נתחדש עתה שהיה צורך לאזהרה זו.

(הקושיא בדברי רבינו להלן אות עח)

כב

קושיא טו

קושיית ודיוקים בפסוק וַעֲתָה הִלֵּךְ הַלְכָּתָּ

להבין הקישור של הסיפא למה גִּנְבָתָּ אֶת אֱלֹהֶי, עם הרישא וַעֲתָה הִלֵּךְ הַלְכָּתָּ כִּי נִכְסֶיךָ נִכְסֵּי הַלְכָּתָּ לְבֵית אָבִיךָ, נאָכדעם שטייט ווייטער (שם, ל), וַעֲתָה הִלֵּךְ הַלְכָּתָּ כִּי נִכְסֶיךָ נִכְסֵּי הַלְכָּתָּ לְבֵית אָבִיךָ, האָסט געגלוסט צום טאַטן, לְמָה גִּנְבָתָּ אֶת אֱלֹהֶי, וואָס האָסטו גע'גִּנְבִּי'עט מיר דעם 'דאָס'.

טו) [וצריך ביאור] וואָס עפעס אַ "קישור" האָט דאָס [הסיפא למה גִּנְבָתָּ וגו', עם הרישא שאמר] הִלֵּךְ הַלְכָּתָּ כִּי נִכְסֶיךָ נִכְסֵּי הַלְכָּתָּ, דאָס [הסיפא] איז דאך אַן עקסטערע קשיא "פאַרוואָס האָסטו גע'גִּנְבִּי'עט", וואָס איז דאָס אַ נפקא מינה צי "הִלֵּךְ הַלְכָּתָּ", [און] צי נִכְסֶיךָ נִכְסֵּי הַלְכָּתָּ לְבֵית אָבִיךָ, דעס איז אַ קשיא פאַר 'זיך', "פאַרוואָס האָסטו גע'גִּנְבִּי'עט".

כג

קושיא טז

יעקב אבינו האָט אים געענטפערט (שם, לב) "עם" אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה.

(הסיום להלן בקושיא יז, ומקודם חוזר להקשות עוד קושיא על פסוק דלעיל).

להבין יתור תיבת "את" בפסוק למה גנבת 'את' אלהי

טז) קודם [נדרקדק עוד על הפסוק] לְמַה גִּנַּבְתָּ "אֵת" אֱלֹהֵי, [והיה סגי לומר] לְמַה גִּנַּבְתָּ אֱלֹהֵי, פֶּאֶרְוֹאָס שְׁטִיט "אֵת", וּוָאָס אִיז דֶּער "אֵת" [שבא לרבות בכל מקום], ס'איז דאָךְ איבעריג.

כד

קושיא יז

להבין יתור תיבת "עם" אֲשֶׁר תִּמְצָא אֵת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה

יז) "עם" אֲשֶׁר תִּמְצָא אֵת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה. וּוָאָס אִיז דֶּער "עם", [והיה סגי לומר] "אֲשֶׁר תִּמְצָא", וואו דו וועסט טרעפן, [ולמה אמר] "עם", מיט ?

כה

קושיא יח

גם גוף זה המאמר צריך ביאור מה צורך היה ליעקב לומר דיבור כזה,

ולמה לא חשש שמא הוא בנמצא אצל אחד מהם, וכמו שבאמת הוסיף דיבור זה לרחל

יח) [גם גוף זה המאמר צריך ביאור], היתכן ער זאל זאגן עפעס אזא דיבור ? ס'שטייט דאָךְ אַז ס'האָט געשטאָדט טאַקע פאַר רחל אמינו^א. [נאָר] דאָס אַלעס האָט געברויכט צו זיין.

על כל פנים ס'האָט געשטאָדט, [וצריך הסבר] פֶּאֶרְוֹאָס האָט ער טאַקע געזאָגט אַזא דיבור. פון וואָנעט ווייסט מען [מנא ידע יעקב שלא היה בנמצא אצל אחד מהם, עד שאמר כן בברירות], אפשר טאַקע [שמא לקחו אחד מבני ביתו, והיה לו לחוש מלהוציא דבר כזה מפיו. ומה צורך היה לו לומר זה, והלא אין זה התשובה על שאלת לָכֵן].

כו

קושיא יט

בענין לקחת התרפים יש לתמוה טובא, האך לקחה רחל עבודה זרה ברשותה וגם ישבה עליה,

והלא אסור לקיים עבודה זרה ומחויבים לאבד אותו תיכף כשמוצאו

יט) דאָס גאַנצע ענין [של התרפים שלקחה רחל] לכאורה איז מיר אַ פלא, איך האָב נישט געזען שטיין אין ערגעץ [ביאור מספיק על זה], ס'איז דאָךְ אַ פלא, ס'איז דאָךְ געווען אַן "עבודה זרה" ? !

ער זאָגט דאָךְ (רש"י לא, יט) [בפסוק וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים] להפריש את אביה "מעבודה זרה" נתכוונה, [והרי שהתרפים היו עבודה זרה].

[ואם כן יש לתמוה] ווי קומט עפעס [לרחל אמנו] 'מיטצוטראָגן' און 'האַלטן ביי זיך' אַן "עבודה זרה" ?

[וגם כתיב וַרְחֵל לָקְחָה אֶת הַתְּרָפִים וגו'] "וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם", זי האָט זיך געזעצט אויף דער עבודה זרה, [וקשה] מ'טאָר דאָךְ [דאָס] נישט האַלטן אין שטוב, [דהדין הוא בעבודה זרה] מְפַזֵּר וְזוֹרֵה לְרֹחַם (ע"ז מג:), מ'איז מחוייב מאבד צו זיין מן העולם אַז מ'נעמט אַן עבודה זרה (עיין ויואל משה מאמר א, סימן צ).

^א בבראשית רבה (עד, ד): למה מתה רחל תחלה וכו', על דעתיה דרבי יוסי לא מתה אלא מקללתו של זקן, שנאמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, והיה כשגגה היוצא מלפני השליט (קהלת י, ה). [וכן הוא שם (עד, ט), ובתנחומא סימן יב]. וכן פירש רש"י כאן: לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך.

כז

ומצינו בפסוק הסרו את אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד, שנדחקו המדרשים והמפרשים לבאר ענין הכתוב, כי גם עד אז אי אפשר שהיא נמצא עבודה זרה ברשותם

[ומצינו בפרשת וישלח] (לה, ב) ס'שטייט [ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אֲשֶׁר עִמּוֹ] הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד [אֲשֶׁר בְּתִכְכֶּם], נֶאֱדָר [די פרשה פון] שכם.

זאָגט ער דער אבן עזרא², 'חלילה וחלילה' שהצדיק האָט געזאָלט, אַז ס'זאָל זיך געפונען ביי אים 'דאָס' [=עבודה זרה, כי בפסוק לכאורה משמע כן] נאָר הערשט שפעטער [לאחר המלחמה עם שכם] האָט ער געזאָגט [לבני ביתו] הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד, איז דאָךְ משמע אַז ביז דעמאָלטס איז עס געווען אין שטוב, [ועל זה מתמה האבן עזרא] ווי קומט ס'זאָל זיין אין הויז ביי יעקב אבינו' אַן עבודה זרה.

נאָר ער ענטפערט אַ תירוץ³, וועגן [א חילוק פון] ארץ ישראל מיט חוץ לארץ, [דיש בחינות כאלו וואָס] אין ערגעץ איז דאָס נישט געווען [נחשב כעבודה זרה] נאָר דאָרט [בארץ ישראל] איז דאָס געווען [נחשב ווין] אַן עבודה זרה [לגודל מעלת קדושת הארץ, ולכן טרם שנכנסו לארץ ישראל הזהירים להסיר מהם בחינות כאלו].

און אין מדרש⁴ שטייט נאָך אַנדערע תירוצים, [ואחד מהם] אַז ס'איז נישט בני ביתו [שאין הכוונה על משפחתו רק] נאָר ס'איז דאָך צוגעקומען צו אים הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה,

² באבן עזרא פרשת וישלח (לה, ב): הסירו את אלהי הנכר. חלילה חלילה שישכב הנביא עם עובדת אלהי נכר. ופירושו תמצאנו (באבן עזרא) בפרשת וילך משה (לא, טו). [ונדבריו שם הועתק להלן].

³ באבן עזרא פרשת וילך (לא, טו) בפסוק ויאמר ה' אל משה הנן שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר 'הארץ', כתב: ידענו כי השם אחד, והשנוי יבוא מהמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו, כי כולם בחכמה. ומעבודת השם לשמור כח הקבול כפי המקום, על כן כתוב (מלכים ב' יז, כז) את משפט אלהי הארץ, על כן אמר יעקב הסירו את אלהי הנכר וכו'. [ועיין באורן ברמב"ן פרשת אחרי (יח, כה)].

ועיין בדברי יואל (יתרו עמוד לו) הדכוונה בזה שישנם דברים כאלו שאינם בגדר עבודה זרה בחוץ לארץ, אבל בארץ ישראל לערך קדושת הארץ נחשב כעבודה זרה, ועל כן טרם נכנסו לגבול ארץ ישראל, ציוס יעקב אבינו ע"ה הסירו את אלהי הנכר, בערך קדושת המקום. - ועיין עוד בדברי יואל (קדושים עמוד קיח ד"ה ובאופן, ולמצאי י"ב אות סה ד"ה ונראה, ועוד).

וזה לשון רבינו בס"ג יתרו תשכ"ח: ווי דער אבן עזרא זאָגט, ס'שטייט ביי יעקב אבינו, ער האָט געזאָגט הסירו את כל אלהי הנכר, פרעגט מען דאָך די קשיא, נו אין יעקב אבינו ביז דעמאָלטס איז געווען ביי אים אָדער זיינע קינדער האָבן געהאָט עבודה זרה'ס אין שטוב?!, און ס'שטייט דערויף פאַרשידענע תירוצים. נאָר דער אבן עזרא זאָגט "דעם תירוצ וועל איך זאָגן אין [פרשת] וילך". אין וילך זאָגט ער אַז ס'איז פאַרהאָנדן [בחינות התלויות] לויטן 'פלאַץ', אין וילך זאָגט ער, אַז מ'קומט קיין ארץ ישראל, דאָרט איז עס נישט סובל, דאָרט איז די קדושה [אזוי גרויס], דאָרט הייסט עס שוין ע"ז, אין חוץ לארץ הייסט עס נישט קיין ע"ז, ווייל [לפ"ן] דאָס מקום איז עס נישט אַזוי האַרב, דאָרט איז עס זייער האַרב, הייסט 'דאָס' אויך אַן עבודה זרה, אַזוי זאָגט דער אבן עזרא. ס'איז פאַרהאָנדן אַמאָל זעט מען דאָך ס'איז פאַרהאָנדן אַמאָל לויט די קדושת המקום.

⁴ בילקוט שמעוני (וישב רמז קמ): וישב יעקב בארץ מגורי אביו. אברהם גייר גרים, שנאמר (לך יב, ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן, אם מתכנסין כל באי עולם לברוא יתוש אחד ולורוק בו נשמה אינן יכולין, ואת אמרת ואת הנפש אשר עשו בחרן, אלא אלו הגרים שגייריו. ולמה [נאמר] עשו, אלא ללמדך כל המגיר את הגר כאילו בראו. יעקב גייר גרים, [שנאמר] ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר. ביצחק לא שמענו אלא וישב יעקב בארץ מגורי אביו (וישב לו, א), וישיב יא. אביו.

ועיין עוד בילקוט שמעוני (תשא רמז לב): מה כתיב באהרן (מלאכי ב, ו), תורת אמת היתה בפייה, וכי תעלה על דעתך שאהרן עבד אליילים [בעשיית העגל], והלא לא עבד אלא עבד עד שיבוא משה, ויש אומרים כדרך שנתכוון יעקב אבינו ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר, קיים יעקב את התורה קיום שניתנה לפניו, כך נתכוון אהרן, ואף על פי כן העלה עליו הכתוב כאילו עבד עבודת אליילים שנאמר ויגוף ה' את העם וכו'.

ועיין עוד בבראשית רבה (פא, א): ויאמר יעקב אל ביתו, א"ר כרוספדי א"ר יוחנן אין אנו בקיאים בדקדוקי עבודת כוכבים כיעקב אבינו, דתנן (ע"ז פ"ג מ"א) המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת הדרקון יוליכם לים המלח, א"ר יוחנן כל כסות בכלל עבודת כוכבים. [ועיין בנר הקדוש שם].

[כדכתיב וְאֵת כָּל חִילָם וְאֵת כָּל טָפָם וְאֵת נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ], די 'צוגעקומענע' וואָס זענען געווען, די האָבן נאָכנישט געוואוסט [מפרישת ע"ז, כי באו אָז אצלו מחדש].
אָבער על כל פנים יהיה איך שיהיה, אָבער מ'זוכט תירוצים פאָרוואָס ער האָט געדארפט זאָגן אַתְּ אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד.

כח

ואם כן קשה טובא איך אפשר שלקח רחל עמה את התרפים שהיו עבודה זרה [ואם כן יוקשה מאוד בכאן במה שלקחה רחל את התרפים], איז דען אַ הוה אמינא בעולם אָז די וואָס זענען מיטגעווען [עם יעקב אבינו, ובפרט] זיין 'בני בית' [אשתו] אָז זיי זאָלן גאָר 'נעמען' אין הויז אַריין, 'מעיקרא אָן נעמען' גאָר אָן 'עבודה זרה' ? !

כט

ואם שכונתה היתה להפריש את אביה מעבודה זרה, אבל היה לה לשברו ולאבדו מן העולם, ולא ליקח עמה ממה נפשך, אָז זי האָט נישט געוואָלט [שאביה יעבוד עבודה זרה] האָט זי דאָך געקענט מְשַׁבֵּר זיין, מֵאָבֵד זיין מן העולם, אַזוי ווי אברהם אבינו האָט געטון [בצלמי תרח אביו, ער האָט] 'צובראָכן' די עבודה זרה'ס (ב"ר לה, יג).
האָט זי נישט געקענט [שלא היה בידה לאבדם] ? נו וואָס עפעס 'מיטנעמען' מיט זיך ?.

ל

ומצינו שאף אירע לא נם שהתרפים נתהפכו לכלי בויה, כדי שלא לבייש אותה בפני אביה, ומשמע דאם לא משום זה היתה עדיין אצלה העבודה זרה, וזה תמוה מאוד
איבערהויפט זעט אויס אָז ס'איז נאָך געווען [נסים שאירע בעבודה], זי האָט זיך אויף זיי אַרויפגעזעצט, ס'איז געווען אַ נס.
[ווי] דער מדרש זאָגט (ב"ר עד, ט) [בפסוק וַיַּחַפְּשׁ] וְלֹא מָצָא אֶת הַתְּרָפִים (לא, לה), [תְּרָפִים לא מצא, אבל נעשו תרפים קיתוניות], ער האָט געטראָפֿן 'קיתוניות' האָט ער געטראָפֿן, כדי שלא לבייש [את רחל בפני אביה], זי זאָל זיך נישט שעמען פֿאַר'ן פֿאַטער [לבן], איז געשען אַ נס אָז פון די תרפים איז געוואָרן קיתוניות [פירש ביפה תואר בגדים שדרך הנדות לישיב עליהן], עפעס אַ 'כלי בוי' איז געוואָרן דאָרטן, ווי ס'שטייט טאַקע זי איז געזעסן אויף זיי, אַזוי ווי דער דרך איז דעמאָלט אין די צייטן [של דרך נשים (לא, לה), אַז] מ'זיצט [על כלי כזו], ס'איז געוואָרן [התְּרָפִים] אַ 'כלי בוי'.
נו וואָס, מעיקרא דינא פירכא, זעט דאָך אויס אָז [כל הנס נעשה רק כדי] זי זאָל זיך נישט פֿאַרשעמען פֿאַר'ן פֿאַטער. און אָז נישט ?, העט זי גיווען געבליבן גיווען געהאַלטן זיך מיט דער עבודה זרה ?, געזעסן אויף דער עבודה זרה ?, וואָס האָט געטון ביי איר אין הויז אָן 'עבודה זרה' ? !, ס'איז אַ פלא.

לא

קושיא ב

גם צ"ב בשאלת לבן למה גִּנְבָתָ אֶת אֱלֹהֵי, דאן לו שום משמעות וסברא, דאם הוא אלקות איך שייך לגנוב, וצריך שיהיה איזה הסבר בזה גם לפי מעותו של לבן שמעהו בע"ז, כי רָשָׁע היה ולא טָפֵּשׁ
(כ) [ועוד קשה, ווי] דער מדרש זאָגט (ב"ר עד, ח) אָז די שבטים האָבן געזאָגט אים [ללבן] ווען ער האָט געזאָגט גִּנְבָתָ אֶת אֱלֹהֵי, [אמרו השבטים] בוש אני מזקני שלעת זקנתו אמר גִּנְבָתָ אֶת אֱלֹהֵי. [ופירש במתנות כהונה, כלומר מאחר שהוא גנב ודאי אין בו ממש].

[וואס כן] פרעגן זיי [השכטים] דאָך די קשיא, וואָס הייסט מ'האָט דיר גע'גנב'עט [את האלקות שלך], ממה נפשך, איז עס אַ אלקות? נו ווי קען מען אים גנב'ען. און אַז ער קאָן אויף 'ווי' נישט אַכטונג געבן מ'זאָל אים נישט גנב'ען, וויאזוי קאָן דאָס זיין פאַר 'דיר' אַ אלקות, ס'זאָל דיר העלפן עפעס. [וואיך אתה אומר] אַז מ'האָט גע'גנב'עט. ס'איז דאָך עפעס אינגאנצן עפעס נישט קיין 'ווערטער', וואָס עפעס אַזא מין זאך מ'זאל קאנען גנב'ען.

עפעס מוז דאך האָבן אַ פשט אויך [בדברי לבן גם לְטעותו]. ווי דער רמב"ן זאָגט (יתרו כ, ב) [לגבי עובדי עבודה זרה שבימים הקדמונים] אַז רשעים היו ולא טפשים. ער גיט צו פאַרשטיין די עבודה זרה'ס די פריערדיגע [במה נתלה טעותם, כי סברו ס'איז געווען אַ השפעה געווען פון די שְׂרִים עליונים, ער איז מסביר, זאָגט ער ס'האָט געהאַט אַ סברא, ס'איז נישט געווען קיין 'בלוויז טפשות' [רק איזה טעות של שקר]. נו 'אין לך טפשות גדול מזה' [מלומר] אַז מ'האָט גע'גַנְבֵּ'ט די עבודה זרה, וואָס הייסט, מ'קען עפעס גַנְבֵּ'נען, אַן אלקות קען מען גַנְבֵּ'נען? דאָס גייט עפעס אַזוי? ס'איז דאך עפעס נישט קיין ווערטער. [ולמה יספר הכתוב בדברי הבלים כאלה (דברי יואל)].

לב

[קושיא בא - מתוך הדרוש]

כא) וואסער זיך כתיב (לא, ל-ה) זענען יעקב ויאמר ללך וגו', די משששת את כל בלי מה מצאת מבל
כל ביתך שים בה נגד אחי ואחיד יזכירו בין שנינו. ויש להבין הלא לבן ביקש רק התרפים בלבד, ולא
היה חושד אותו בלקחת עוד "כלים". ולמה הציע לו יעקב להשים כל כלי ביתו נגד כולם ולמשש בהם
אם ימצא שם לבן שום דבר מכל כלי ביתו, והלא לא היה לו שום מענה אודות שאר כלי הביתו.

(הקושיא בדברי רבינו להלן אות קיא)

לג

ביאורי הקשיזת

ביאור המדרש שבפסוק וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

(עד אחר אות נט)

הקדמה ליישוב קושיא א - ב

איך וועל קודם זאָגן, איך וועל אָנהייבן [לפרש] דעם מדרש וואָס מ'האָב מיר 'אנגעהויבן' [בתחלת הדרוש, להבין] וואָס יעקב אבינו האָט דאָ מורא געהאַט (קושא א.).

לד

מציינו בנמרא אודות מי שנעשה לו גם בשינוי סדרי בראשית, במקום שהיה אפשר להוושע בלא זה, שאב"י אמר עליו הלשון "כמה גרוע אדם זה"

די גמרא זאָגט אין שבת דף נ"ג (ע"ב), מעשה באחד, ער האָט געהאַט קינדער און ער האָט נישט געהאַט קיין געלט צו דינגען אַ מינקת, נעשה לו נס ונעשו לו דדים כאשה, און ער האט זיי אנגעזייגט.

איז מחולק דאָרט רב יוסף מיט אבייץ, רב יוסף זאָגט כמה 'מעלי' אדם זה [שעשעה לו נס כזה], ווי 'גרויס' איז דער מענטש [אז] ס'איז אים געשען אזא נס. און אביי זאָגט ניין, כמה 'גרוע' אדם זה [שנסתנו עליו סדרי בראשית], זייער אַ 'געמיינהייט' [איז] אז ס'איז אים געשען אזא נס. [עד כאן דברי הגמרא].

זאָגט רש"י^{טו} פאַרוואָס [סובר אביי שגרען הוא זה], ווייל דער בורא כל עולמים האָט אים נישט געהאַלפן מיטן דרך הטבע, ער זאָל אים מזמין זיין ער זאָל האָבן 'געלט' און דינגען א מינקת, [אין] מ'דארף מְשַׁנָּה זיין סדרי בראשית, [ולזה אמר אביי] כמה גרוע אדם זה שנשתנו עבודו סדרי בראשית, ס'איז א גרויסער 'גרעון' אַז ס'געשעט איינעם נסים [ווען] מ'האָט זיך געקאָנט 'באַגייין' אָן די נסים, זאָגט די גמרא [הלשון] כמה 'גרוע' אדם זה.

לה

ובמהרש"א מסביר דיש בזה משום 'גרעון' מזכיותו

דער מהרש"א (שם) זאָגט, [דהגם שבוודאי היה לו זכות שנעשה לו נס כזה, מכל מקום גרוע הוא] ווייל העושין לו נס מְנַכֵּין לו מזכיותו (שבת לב:). ס'איז א גרויסער [גרעון מהזכיות], ס'פעלט אויס [זכיות], ס'קומט צו גיין מ'קאָן נישט וויסן ביי וואָס [שיצטרך האדם לזכיות, וכשנעשה לו נס] אפילו מ'האָט עפעס געהאַט זכיות פאַרלירט מען זיי.

לו

ועכ"פ חיוני מדברי הגמרא דיש בזה ענין גרעון

על כל פנים יהיה איך שיהיה 'וואָס' דער טעם איז [למה הוא גרעון, אבל עכ"פ] די גמרא זאָגט אַזוי, [שאם] נשתנו סדרי בראשית איז א גרויסער 'גרעון'.

לו

ישוב קושיא א - ב

(עד אחר אות מא)

מבואר בוודאי שאין הברכה ניתן בדבר ריקן לגמרי, אלא במה שיש כבר בעולם ואפילו הוא דבר מועט

דער אמת איז אַזוי, יעקב אבינו האָט זיך דאָ אָנגעקוקט ער האָט נישט 'גאַרנישט'.

אפילו א בְּרָכָה אַז ס'געשעט, שטייט אויכעט בְּרָכָתָא לֹא שְׂרִיא בְּאַתֵּר רִיקְנִיא, אַזוי שטייט אין זוהר^{טז}.

לה

ובזה מתרץ הטורי והב קושיית הבית יוסף מה היה הנס ביום ראשון דחנוכה,

דבעל כרחך נשתיר קצת מן השמן גם ביום הראשון, כדי שיהיה על מה לחול הברכה

ער זאָגט דאָך פאַרדעם דער טורי זהב^{יז} (אור"ח תרע, א) [לתרץ קושיית הבית יוסף מה היה הנס ביום ראשון דחנוכה, כן] איבערדעם איז געווען א נס [גם ביום ראשון], אַז ס'האָט געמוזט בלייבן עפעס פריער [מהשמן שבליל הראשון, כדי שיהיה על מה לחול הנס], ווייל [שמבואר בוזהר] בְּרָכָתָא לֹא שְׂרִיא בְּאַתֵּר רִיקְנִיא.

^{טו} ברש"י שם: שנשתנו עליו כו'. ולא זכה ליפתח לו שערי שקר.

^{טז} בוזהר הקדוש (ח"א פח). אַשְׁתַּ עֹבְדֵיהֶו דָּאָמַר לָהּ אֱלִישֶׁע (מלכים ב' ד, ב) הַגִּידִי לִי מַה יֵּשׁ לָךְ בְּבֵית. דְּהָא בְּרָכָאן דְּלַעֲלֵא לֹא שְׁרָיִין עַל פִּתְוּרָא רִיקְנִיא וְלֹא בְּאַתֵּר רִיקְנִיא.

^{יז} בטורי זהב (אור"ח תרע, ג): בטור הביא לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים, הקשה בית יוסף למה קבעו שמונה ימים, כיון דבשמן שבפך היה בו כדי להדליק ליל אחד נמצא שלא נעשה נס אלא לשבעה ימים. ותירץ שלשה תירוצים עיין שם, ועל כולם קשה שאין לנו רמז מזה שנעשה כן, ואם כן היה לרבותינו להזכיר דבר זה כדי שנדע הנס מה שנעשה בלילה הראשון. - ולי נראה לתרץ, דלמפרע אנו רואין שגם בלילה הראשונה היה נס, דמצניו בספר זוהר על פסוק מה יש ליכי בבית, שאין הוא יתברך עושה נס ליתן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם, ואפילו הוא דבר מועט, אז הוא יתברך נותן ברכה להרבות המעט, מה שאין כן בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה. על כן ניחא כאן, דאילו נדלק 'כל מה' שהיה בלילה הראשון לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, אלא ודאי דגם בלילה הראשון נשתתיר ממה שהיה ראוי לה, וממנה נשתתיר, ועל אותו השתיר באה הברכה שנעשה שם נס להרבות אותו, ואם כן ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס.

אלא שהאפיקי יהודה חולק על ה"ז", וכתב דכשבא הברכה מן הקב"ה עצמו, אז חל הברכה אפילו בדרך "יש מאין"
נאָר דער אפיקי יהודה^{יח} ("ח"א דרוש יט, אות יג) קריגט [על הטורי זהב, וסובר כין] דאָס [דברי
הזוהר] איז נאָר אַז ס'איז [נעשה הנס] דורך "צדיקים" כמאשט עובדיה שהיה הברכה על ידי
אלישע הנביא], אָבער [כשבא הברכה] פון "בורא כל עולמים" קען קומען [גם] אַ "יש
מאין", אפילו מיט "גאָרנישט" קען אויך קומען^ט.

לט

אבל עכ"פּ זה וודאי (אפילו להאפיקי יהודה), דברכה שהוא "יש מאין" הוא בגדר שינוי הטבע ומעשה נסים
[אָבער] על כל פנים [לכולי עלמא] איז עס אַ גרויסער "שינוי הטבע" אַז מ'זאָל
געהאָלפן ווערן מיט אַ "יש מאין".

מ

ולכן בעיקב אבינו כשראה שאין לו "כלום", הבין מזה כי מסתמא תבא ישועתו בדרך יש "מאין"
שהוא מעשה נסים, ועל זה אמר "מאין" יבא עֲזָרִי

יעקב אבינו, ער האָט גאַנץ גוט געוואוסט דער באַשעפער וועט אים העלפן, [אבל
אמר] אליעזר מה כתיב ביה וְכָל טוֹב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ, [ווען] ער האָט זיך מיטגענומען [כסף
וזהב מביתו של] אברהם אבינו האָט אים אויך געקאָנט [=געדאַרפט] געשען נסים, [אָבער]
אַלדינגס איז מלוּבש געווען אין דער 'טבע' [ולא היה בגדר נס נפלא כל כך בבחינת "יש
מאין", אבל] אני אין בידי לא צמיד אחד, איך האָב 'גאָרנישט', "מאין" יבא עֲזָרִי, אַז
איך וועל געהאָלפן ווערן וועט עס זיין אַ "יש מאין", ער האָט געוואוסט דער בורא
כל עולמים וועט אים העלפן, נאָר אַז ער האָט "גאָרנישט" איז דאָך אַ "יש מאין", איז
דאָך אַ 'גרויס נס'.

מא

ונתיירא יעקב שלא יהיה בגדר "כמה גרוע אדם זה" שגשתנו עליו סדרי בראשית

האָט ער זיך אָנגעהויבן צו באַרעכענען כמה "גרוע" אדם זה אַזוי ווי די גמרא
זאָגט [לסברת אביי], איז ער ביי זיך געווען 'זייער צובראָכן'.
ער האָט געוואוסט, יאָ גאַנץ גוט, ער האָט געוואוסט דער בורא כל עולמים וועט
אים נישט פאַרלאָזן און ער וועט אים העלפן, אָבער 'וויאָזוי' וועט ער געהאָלפן
ווערן?, [דורך] אַ "יש מאין", [שהרי] ער האָט "גאָרנישט", [אם כן] ס'איז אַ 'גרויס נס',
איז ער געווען 'צובראָכן' [שזה מורה שיש בו ענין של 'גרעוץ'], אַזוי ווי די גמרא זאָגט כמה
"גרוע" אדם זה, ער איז ביי זיך געווען צובראָכן [בשביל זה].
דעס איז געווען דאָס גאַנצע ענין [של סברת ההוה אמינא, מה שנתירא יעקב].

^{יח} מחברו הוא ר' יהודה לייב הלוי 'עדל' בן ר' משה זצ"ל, שחיבר גם הספרים איי הים, מי נפתוח, מים טהורים,
מי מגדו, ועוד. נולד בשנת תקי"ז בעיר זאמושט שבפולין, ובשנת תקמ"ח נתקבל כמגיד מישרים בעיר סלונים,
והיה מקורב אל הגר"א מווילנא ובנו ר' אברהם זצ"ל. שם משפחתו 'עדל' הוא ר"ת 'עד למאור', כי הם
מתייחסים אחר רבינו זרחיה הלוי בעל המאור. הספר אפיקי יהודה כולל דרושים ארוכים ונפלאים, וכל דרוש
נקרא בשם אחר על שם המים, ובדרוש יט הנקרא דרוש מי מריבה הביא בתוך הדברים דברי הטור"ז, והאריך שם
לחלוק עליו, ואכמ"ל. והייטב לב מביא מדברי האפיקי יהודה בכמה מקומות.

^ט ועיין בקדושת יום טוב (לחנוכה, אות טז) שמתרץ דברי הטור"ז מקושיית האפיקי יהודה, וכן בדברי רבינו בלילי
חנוכה האריך כמה פעמים לתרץ דברי הטורי זהב מקושיא זו, ומבאר אמאי בנס חנוכה שפיר היה הכרח שישאר
קצת שמן ביום הראשון. ועיין בדברי יואל לחנוכה (אות ז, יא, יב, כ).

מב
הקדמה ליישוב קושיא ג
(עד אחר אות מה, וגם אות מח)

האָט ער זיך באַרעכנט אָבער ניין, [שאין זע נקרא שינוי סדרי בראשית, כי עֲזָרִי מִעַם ה' עֲשֵׂה שְׁמִי וְאָרֶץ (וכדלהלן אות מו-מז)].

מג
דברי המדרש בפרשת החודש

במדרש מקשה על הפסוק וְחִדְשֹׁתַי אֲנִי מְגִיד, והא כתיב אין כל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, ומשני אלא עשרה דברים עתיד הקב"ה לְחַדֵּשׁ לעתיד לבא, ומביא פסוקים על זה

[ויבאר בהקדם וואָס] איך האָב אַמאָל געטייטשט², ס'שטייט דאָרט אין מדרש רבה [ביין פרשת החודש]^א [על הפסוק] הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים (כא יב, ב), זאָגט דער מדרש, הדא הוא דכתיב (ישעי' מב, ט) הָרִאשֹׁנוֹת הָנָה בָּאוּ וְחִדְשֹׁתַי אֲנִי מְגִיד, וכי יש לעתיד לבוא "חדשות", והלא כתיב, ס'שטייט דאָךְ (קהלת א, ט) [מה שְׁהִיָּה הוא שְׁהִיָּה ומה שְׁנַעֲשֵׂה הוא שְׁנַעֲשֵׂה] וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, ווי קען זיין חדשות. אלא, רעכנט ער אויס צען זאָכן [שעתיד הקב"ה לְחַדֵּשׁ לעתיד לבוא], און ברענגט אויף אַלעמען 'פסוקים' וואָס ס'וועט דעמאָלט זיין, עפעס נסים ונפלאות הפלא ופלא וואָס ס'וועט אַלץ נשתנה ווערן א שינוי אין די בריאה, כמה וכמה נסים, [שהם סך הכל] צען זאָכן. [עד כאן המדרש].

מד
קושיא על המדרש בפרשת החודש
תירוצו המדרש אינו מובן, דאף שמבואר בפסוקים שיהיו עשרה דברים חודשים, אבל על זה גופא קשה הא כתיב וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ

האָב איך געפרעגט אייביג, וואָס איז דער תירוצו [שמחרץ המדרש], ער פרעגט אַ קשיא [והלא כתיב] אֵין כָּל חֲדָשׁ, ענטפערט ער אזויפיל זאָכן [שמתחיל המדרש], ער פרעגט אַ נאמר בתורה] "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים [מלשון "חידושים". וקשה דלפי זה] הָאָט ער דאָךְ נאָךְ מער [על מה להקשות], רעכנט ער אויס נאָךְ מַעֲרָעַר וואָס חֲדָשֹׁתַי אֲנִי מְגִיד [שיתחדשו עשרה דברים, און] ער ברענגט פסוקים אויף אַלעם, איז דאָךְ די קשיא ווייטער קשה [איך יהיה "חדשות", והלא כתיב אין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ], וואָס האָסט דו מיר פאַרענטפערט [במה שמוצאים אלו החידושים בהפסוקים].

מה
הקדמה לביאור המדרש בפרשת החודש

בישמח משה בשם הכית שמואל אחרון: ביאור הנמרא לפיכך אמרה תורה בְּדֵר יִשָּׁב, דכל דבר שנאמר בתורה, אינו נקרא שינוי המבט ושדור המערכה, כי כל הבריאה משועברת אל התורה שקדמה לעולם. האָב איך געזאָגט פשט אַמאָל [דכל דבר שכבר כתוב בפסוקי התורה אינו נקרא "חידוש"].

² עיין בדרשת הושענא רבה תשכ"ד בפסקא למענך בוראינו.

^א בשמות רבה (טו, כא): הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, הדא הוא דכתיב הָרִאשֹׁנוֹת הָנָה בָּאוּ וְחִדְשֹׁתַי אֲנִי מְגִיד, וכי יש לעתיד לבא חדשות, והא כתיב מה שְׁהִיָּה הוא שְׁהִיָּה [ומה שְׁנַעֲשֵׂה הוא שְׁנַעֲשֵׂה וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ]. אלא מוצאין אנו עשרה דברים עתיד הקב"ה לְחַדֵּשׁ לעתיד לבא, הָרִאשֹׁנוֹת, שהיו עתיד להאיר לעולם, שנאמר וכו'. השניה, מוציא מים חיים מירושלים ומרפא בהם כל שיש לו מחלה, שנאמר וכו'. השלישית, עושה האילנות ליתן פירותיהן בכל חֲדָשׁ וְחִדְשׁ ויהיה אדם אוכל מהם ומתרפא, שנאמר וכו'. הרביעית, שהם בונים כל ערים החרבות ואין מקום חרב לעולם, ואפילו סדום ועמורה נבנות לעתיד לבא, שנאמר וכו'. החמישית, שהוא בונה את ירושלים באבן ספיר, שנאמר וכו'. הששית, (ישעי' נא, ז) וְפָקָה דָּבַר תְּרַפֶּינָהּ. השביעית, שהוא מביא כל החיות וכל העופות וכל הרמשים וכורת עמם ברית ועם כל ישראל, שנאמר וכו'. השמינית, שאין עוד בכי ויללה בעולם, שנאמר וכו'. התשיעית, אין עוד מות בעולם, שנאמר (שם כה, ח) בְּלֹעַ הַמָּוֶת לֹנְצָח. העשירית, שאין עוד לא אנוחה לא אנקה ולא יגון, אלא הכל שמחים, שנאמר (שם לה, י גא, יא) וּפְדִינִי ה' יִשׁוּבֹנִי וְכָאוּ צִיּוֹן בְּרָנָה.

[והוא בהקדם וואָס] דער זיידע זכרוננו לברכה זאָגט אין ישמח משה (ריש) פרשת תזריע, [לבאר הגמרא]²² מפני מה אמרה תורה (תזריע יג, מו) פֿֿד יֵשֵׁב, הוא הבדיל בין איש לאשתו לפיכך אמרה תורה פֿֿד יֵשֵׁב.

זאָגט ער פשט אַזוי, ס'שטייט אין בית שמואל אחרון (ריש פרשת מצורע) אַז דאָס ענין [שאמרה תורה] אַ מצורע פֿֿד יֵשֵׁב, דאָס איז 'כנגד הטבע', [ווייל] אין טבעיות זאָגן די רופאים אַז דאָס צרעת קומט פון מָרָה שְׁחֹרָה, [און] פֿאַר מָרָה שְׁחֹרָה [לרפאותה] דאַרף מען זיין 'צורישן מענטשן', נישט 'אַליין' [בבדידות].

האָט די תורה הקדושה געזאָגט ניין, דו זאָלסט זיצן 'אַליין', און 'אַזוי אַרומער' וועט ער געהיילט ווערן, [דורכדעם] וועט מען זען אַז ס'איז 'חוץ לדרך הטבע' [וידעו שהנגעים באים על לשון הרע (ערכין טו:) ולא מחמת סיבה טבעית], ס'איז כנגד דעם טבעיות [לישב בדר, ומזה יבא רפואתו כשיפוש במעשיו (ישמח משה)].

זאָגט דער ישמח משה [בשם הבית שמואל אחרון, דזהו כוונת הגמרא] ס'איז דאָך אַ קשיא מפני מה אמרה תורה [פֿֿד יֵשֵׁב], פֿאַרוואָס האָט די תורה געהייסן טון זאָכן 'כנגד הטבע', [והלא אין הקב"ה רוצה בשינוי הטבע].

[ועל זה מתרץ הגמרא "לפיכך אמרה תורה", והכוונה] זאָגט ער אַזוי, דער רמב"ם זאָגט [מו"ב, כט] [לפרש] פֿאַרוואָס תנאי התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית שיקרע הים לפנייהם (שמו"ד כ"ו, ו), ער האָט זיך 'אויסגענומען', [וקשה] ער דאַרף אַ תנאי?, דער בורא כל עולמים איז אַ פֿל יָכוֹל יעדע רגע [ויכול לִשְׁנוֹת הטבע בכל רגע גם בלי תנאי].

זאָגט דער רמב"ם, דער בורא כל עולמים וויל נישט מאַכן קיין 'שינוי הטבע', קיין שידוד המערכה. אַז ס'איז אָבער מעיקרא אָן געווען אויסגענומען [תנאי עם מעשה בראשית], איז עס נישט קיין 'שינוי הטבע', איז עס נישט קיין שינוי, וואָרן דאָס איז דאָך נאָך מעיקרא אָן, אַזוי ווי תחילת די בריאת שמים וארץ אַזוי ווי ס'איז באַשאַפֿן געוואָרן, איז עס דאָך באַשאַפֿן געוואָרן מיט דעם תנאי, און ס'איז מתחילת הבריאה געוועזן אַז דעמאָלטס ווען מ'וועט ברויכן צו דעם צוועק [לקרוע הים] זאָל זיין די שינוי, הייסט עס נישט קיין שינוי, אַזוי זאָגט דער רמב"ם, וועגן דעם תנאי.

זאָגט ער דאָס איז דער פשט. ס'איז דאָך כנגד הטבע [שהמצורע יתרפא כשיושב בדר, ומפני מה אמרה תורה פֿֿד יֵשֵׁב]. נאָר די תורה הקדושה איז דאָך קדמה לעולם (פסחים נד., תנב"א פרק לא), ממילא איז דאָך עס נאָך 'פֿאַר' בריאת שמים וארץ שטייט שוין אַזוי אין די תורה הקדושה דאָס ענין פון פֿֿד יֵשֵׁב, אַז ס'שטייט 'פֿאַר' בריאת שמים וארץ איז עס נישט קיין שינוי הטבע, וואָרן ס'איז דאָך מעיקרא אָן אַזוי באַשאַפֿן געוואָרן [שמים וארץ], זאָגט ער לפיכך "אמרה תורה" [פֿֿד יֵשֵׁב].

אַזוי שטייט אין ישמח משה.

[יבזה ביארתי דברי המדרש רבה בפרשת החודש, כדלהלן אות מח].

²² בגמרא ערכין (טו:): בעא מיניה רבי שמואל בר נבב מרבי חנינא, ואמרי לה רבי שמואל בר נבב חתניה דרבי חנינא מרבי חנינא, ואמרי לה מרבי יהושע בן לוי, מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בדר ישב מחוץ למחנה מושבו? [והשיב] הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדר ישב וגו'.

מו

התחלת ישוב קושיא ג

יעקב אבינו היה בקי במקרא ומשנה ובכל התורה, וראה שכתובים "בתורה" כל הישועות שלו, ובוה נח דעתו שאין ישועות בגדר 'מעשה נסים ושינוי הטבע', אפילו כשהוא בדרך "יש מאין", כי התורה קדמה לעולם ועל דעת כך נבראו שמים וארץ זאָג איך [לענייננו], דאָס איז דער פשט [במדרש רבה ריש פרשתן, שחזר ואמר יעקב לית אנא מוביד סברי מן בריי, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ].

יעקב אבינו האָט זיך 'בארעכנט' [=חזר ואמר, הלא הישועות שלי כתובים בפסוקי התורה]. [כי יעקב אבינו] לא הניח²² [מקרא ומשנה וכל התורה], ער האָט געקאָנט [כל התורה], ער איז געווען 'בקי במקרא ובמשנה'²³, ער איז געזעסן ביי שם וְעֵבֶר [י"ד שנים (מגילה יז., והובא ברש"י בפרשתן כח, יא)].

האָט ער געזען ווי אַלע זיינע ישועות 'שטייען' [כתובים] אין דער "תורה", [און] אַז ס'שטייט אין די "תורה הקדושה" איז דאָך עס "קדמה לעולם", איז דאָך 'אזוי' באַשאַפן געוואָרן "שמים וארץ" ס'זאָל זיין מיט 'דער' שינוי [הטבעים שנעשו ליעקב], ממילא איז עס נישט קיין 'שינוי' אין "סדרי בראשית", איז עס נישט קיין "גרעון". דעס וואָס די גמרא זאָגט "כמה גרוע אדם זה", דאָס איז אַזא מין נס וואָס שטייט נישט געמאָלדן אין די תורה הקדושה. דער אדם שנעשו לו דדים דאָס האָט נישט קיין שום מקור אין די תורה הקדושה, ס'איז 'אים אַליין' געשען אַ נס, איז עס טאַקע אַ 'שינוי', איז עס טאַקע אַ 'גרעון'. [מה שאין כן אצל יעקב הלא כל מה שאירע לו כבר כתוב בתורה].

מז

ישוב קושיא ג

ולוה אמר יעקב הכינוי עֲזָרִי מַעֵם ה' 'עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ', כי הכוונה שכל עשיית שמים וארץ נעשו ככה באופן שיבואו הישועות ליעקב אפילו בדרך יש מאין, ובוה נחה דעתו שהוא אינו בבחינת הגרעון של מי שמשנתנים עליו סדרי בראשית [וזה שאמרו במדרש] חזר ואמר לית אנא מוביד סברי מן בריי, פאָרוואָס, וואָרן עֲזָרִי מַעֵם ה' 'עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ', מ'האָט "אזוי געמאַכט" שמים וארץ אַז דאָס זאָל געשען פאַר יעקב'ן, [וממילא] איז ער געווען באַרואיגט געוואָרן, דעס האָט אים באַרואיגט.

מח

ביאור המדרש בפרשת החודש

דכל אותן דברים שיתחדשו לעתיד, הם כתובים בפסוקים מפורשים, וא"כ אין זה בגדר "חֲדָשׁ", כי התורה קדמה לעולם מיט דעם האָב איך געזאָגט [בביאור המדרש רבה] פרשת החודש, - כ'האָב פאַרגעסן [לסיים לעיל ביאור דברי המדרש], - [דמקשה] והלא כתיב אֵין כָּל חֲדָשׁ [ואם כן איך שייך שיהיה חדשות לעתיד לבוא, ועל זה] ברענגט ער [אַז] אויף די אַלע זאָכן איז דאָ "פסוקים" [מפורשים שיהיה כן, והם רמוזים גם בפסוק "החודש" הזה לכם, וממילא] אַז ס'איז דאָ 'פסוקים', שטייט דאָך עס אין די "תורה", ממילא הייסט עס נישט "חֲדָשׁ" תחת השָׁמַשׁ, וואָרן

²² הוא על פי לשון האבות דרבי נתן (יד, א): אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה ותלמוד, הלכות ואגדות, תוספתות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, וכל המדות של חכמים וכל דבר ודבר שבתורה, לא הניח שלא למד.

²³ כדאיתא לשון זה בתנא דבי אליהו רבה (פרק ה): ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתידי הקב"ה ליתן אל הצדיקים לעתיד לבוא, מפני שהיה יושב בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו, והיה 'בקי במקרא ובמשנה בהלכות ובאגדות', שנאמר (בראשית כה, כז) וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֲלִים וכו'.

ס'איז אזוי געוועזן מתחילת הבריאה, די תורה הקדושה איז דאך קדמה לעולם, ס'איז געווען אזוי תחילת הבריאה, נאך פאר די וועלט 'זעט עס אויס' חדשות, אבער אליבא דאמת אז מ'האט אזוי באשאפן מתחילת אן די וועלט, און ס'איז נישט קיין 'חדשות'.

מט

התחלת הקדמה לישוב קושיא ו - 1

לאמיר נאך זען.

רש"י זאגט [בפרשת וישלח]^כ אויף דעם קטנתי מפל הַחֲסָדִים [שהיה מתיירא יעקב שמא גרם החטא, וכדאיתא במדרש^כ דמכאן לומדים כן] אין הבטחה לצדיקים [בעולם הזה], זיי האבן אלץ מורא שמא יגרום החטא, [ולדרכינו הכוונה כי לכן עדיין נתיירא שמא לא יהיה ראוי להישועה בדרך נס. אבער] ער איז געווארן בארואיגט^כ [כשהקב"ה חנן לו דעת שילביש הישועה גם בדרך הטבע (וכדיבאר להלן אות ס-סה)].

ג

הקדמה לישוב קושיא ד

מדרוש בפרשת וישלח

(ערך אחר אות נז)

איך וועל אויספירן ווייטער [לבאר סיום דברי המדרש בריש פרשת] ה' ישמרך מעשו ולכן, ישמור את נפשך ממלאך המות (קושיא ד).

נא

בפרשת וישלח כשביקש יעקב מן עשו שיקבל המתנה,

אמר הטעם כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים, וכן אמר כי חנני אלקים וכי יש לי כל

[ויבאר בהקדם וואס] ס'איז מיר א פלא, כ'האב געזאגט [לפרש], אין די 'אנדערע וואך' פרשת וישלח [שטייט], ער [יעקב] האט געוואלט געבן א מתנה פאר עשו, ביי דער מתנה [ווען] ער [עשו] האט נישט געוואלט נעמען, [ויאמר עשו] יש לי רב (לג, ט), איך האב אסאך, ער האט נישט געוואלט נעמען, האט ער [יעקב] אים געבעטן (שם, יא) קח נא את ברכתי [וגו'] כי חנני אלקים וכי יש לי כל, זאלסט יא נעמען.

[וכן בפסוק שלפני זה כתיב (שם, י) ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מיד, ושם אמר לו הטעם] כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותרגמי, איך האב געזען דעם 'שר' [שלך].

זאגט רש"י^כ, וואס האט ער עפעס מזכיר געווען דעם שר. [כדין ער זאל זיך פאר אים שרעקן, ער זאל וויסן ער האט געזען דעם שר, דעם 'שר' האט ער געזען, 'מלאכים' האט ער געזען [וניצול מהם], און פון דעם זאל ער פארכטן [מיעקב, ויאמר ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה].

^כ ברש"י (וישלח לב, יא) : קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי, על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכן אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו.

^כ במדרש (בר"ר עו, ב) וז"ל, אמר רבי יודן, אמר לו המקום שוב אל ארץ אבותיך [ואתה עמך], אף על פי כן ויירא יעקב מאד, אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה. - ועיין ברמב"ן (לך טו, ב. ויצא כח, כ).

^כ לפי הנשמע כאן על הרעקארדינג, נראה לכאורה שחסר כאן קצת [והשלמנו כפי הענין, לפי המשך הדרוש דלהלן].

^כ ברש"י שם : אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מיד כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך והן חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי שר שלך, ועוד על שנתרצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראית המלאך כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה.

נב

קושיא א - בפרשת וישלח

ויש להבין למה הזכיר לו ראיית המלאך דייקא בכאן בשעה שהפציר בעשו ליקח המתנה

א [די קשיא איז דאך, דאָס האָט ער געדאַרפֿט צו זאָגן דעמאָלט [בתחילה כשבא לקראתו בחרון אפו וארבע מאות איש עמו, שאז היה הצורך להפחידו, אָבער] ווען, צום סוף ווען ער איז מיט אים געווען גוט, אַזוי 'גוט' און 'וואוילע פריינד' [דכתיב (לג, ד) וַיֵּרָץ עֶשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחַבְקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרוֹ וַיִּשְׁקֵהוּ וַיִּבְכְּנוּ], און ער האָט נישט געוואָלט נעמען די מתנה, 'היצט' האָט ער אים דערמאָנט?, 'היצט' האָט ער אים דערמאָנט 'דעם שר'?

נג

איבערדעם מיינ איך, דער פשט איז אַזוי (כדלהלן אות נה).

נד

קושיא ב - בפרשת וישלח

ובפסוק וְכִי יֵשׁ לִי "כל" דרשו בגמרא, שהטעמים הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא, ועוד דרשו שאין מלאך המות שולט עליו, ועל זה קשה גם כן למה הזכיר לו יעקב כל זה, ובפרט למה הזכירו דייקא בכאן בשעה שהפציר בו ליקח המתנה

ב [נאך איז מיר קשה [כעין זה בפסוק השני כי חנני אֱלֹקִים וְכִי יֵשׁ לִי כל], די גמרא זאָגט אין בבא בתרא (ז.י.)^ט [על אומרון] וְכִי יֵשׁ לִי "כל".

קודם זאָגט די גמרא, די [האבות הקדושים] האָבן ביידע [עולמות], זיי האָבן טועם געווען [בעולם הזה] מעין עולם הבא, [דכתיב בהן] בְּכָל מָכָל כָּל, ביי אברהם אבינו [שטייט] בְּכָל, [וזה] בְּרַךְ אֶת אַבְרָהָם "בְּכָל" [חיי כו, א], און ביי יצחק שטייט מָכָל, [נאכל "מכל"] [תולדות כז, לג] און ביי יעקב אבינו שטייט [דאן] יֵשׁ לִי "כל".

דערנאָכדעם זאָגט די גמרא נאָך אַ מאן דאמר, וואָס ער זאָגט די אַלע וואָס דער מלאך המות האָט נישט געהאַט קיין שליטה ביי זיי [ובתוכם אברהם יצחק ויעקב, ודרשו זה] אויך פון דעם "כל".

פשוט דער זעלבער פשט, אַז ס'שטייט "כל" מוז זיין [אַלעס נכלל, וגם זה שאין למלאך המות שליטה, שאם לא כן] וויבאלד אַז מ'האָט מורא פאַר'ן מלאך המות שוין, דאָס איז שוין נישט "כל", דאָס איז נישט "אַלעס". [וכפירש"י שם, בכל מכל כל, כלומר לא חסרו שום טובה].

יהיה איך שיהיה, אין דעם יֵשׁ לִי כל ליגט דאָ [נכלל מה שטעם מעין עולם הבא ושאר מלאך המות שולט עליו. ועל זה קשה גם כן] וואָס האָט ער עס געדאַרפֿט דערציילן דעמאָלטס דאָס פאַר עשו'ן, יֵשׁ לִי כל, איך האָב נישט מורא פאַר'ן מלאך המות, און [טעמתי טעם] עולם הבא, וואָס האָט ער אים דאָס צו דערציילן [בכלל], און [נאך דערצון] פֿונקט היצטערט' ווען ער האָט נישט געוואָלט נעמען די מתנה.

^ט בגמרא שם: תנו רבנן, שלשה הטעמים הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, דכתיב ביה מכל, יעקב דכתיב ביה כל. שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, דכתיב בהו בכל מכל כל ויש אומרים אף דוד וכו'. תנו רבנן ששה לא שלט בהן מלאך המות, ואלו הן אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל, משה אהרן ומרים דכתיב בהו על פי ה' וכו'. תנו רבנן שבעה לא שלט בהן רימה ותולעה, ואלו הן אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים ובנימין בן יעקב, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל, משה אהרן ומרים דכתיב בהו על פי ה', בנימין בן יעקב דכתיב (ברכה לג, יב) ולבנימין אמר ידידי ה' ישכון לבטח עליו, ויש אומרים אף דוד וכו'.

נה

ישוב קושיא א - בפרשת וישלח

אמנם ביאור הענין, כי מזה גופא שֶׁעָשׂוּ סירב ליקח המתנה, הבין יעקב שעדיין נמורה בלבו שנאה אליו, דאם לא כן למה לא ידעה ליקח, ובודאי עדיין רוצה לנקום ממנו ולכן אינו רוצה להיות נעשה "משוחד" אליו בקבלת המתנה זעט מיר אויס אַזוי.

וואָרן לעולם פאַרוואָס האָט עשו נישט געוואָלט נעמען, דאָס ווייסט מען דאָך [אַז] עשו איז דאָך געווען נפש רחבה, רוח גבוהה^ל, [ואפילו בסתם בני אדם אַם] יש לו מנה רוצה מאתים [קהלת רבה א, פסוק יג], 'די' ווילן אודאי נעמען, פאַרוואָס זאָל ער נישט נעמען, וואָס עפעס אַ הוה אמינא בעולם [שלא יקח, וכי היה עשו שונא בצע ושונא מתנות]. [ועל כן, מזה גופא] האָט ער [יעקב אבינו] פאַרשטאַנען, אַז ער וויל נישט נעמען האָט ער נאָך [במחשבתו נטירת שנאה אליו ורוצה להרע לו עוד, וזהו הסיבה מה שאינו רוצה ליקח המתנה ממנו, כי הרי] דאָס איז אַ כלל גדול, אַז 'מען נעמט' ווערט מען שוין 'משוחד', אַז ער 'נעמט' מוז מען שוין זיין 'אַנדערש' צו יענעם, מוז מען שוין 'גוט ווערן' צו יענעם. איז דאָס, כאָטשיג ער [עשו] איז געווען גוט [עם יעקב], נכמרו [רחמין] באותה שעה, [אַבער] דאָס איז געווען אַ נס געשען [לפי שעה, מה שֶׁעָשׂוּ] נִשְׁקוּל^א, אַבער 'אין האַרץ' איז אים נאָך אַלץ געלעגן [די שנאה, על דרך] שְׁנָאָה נִטְר אַגְגִי (פיזא אז רוב נסים לפסח), די שְׁנָאָה איז אים געלעגן אין האַרץ [וחשב כן] ס'וועט נאָך קומען אַ צייט [לנקום ממנו]. האָט ער [עשו] געקלערט, האָט ער 'דאָך' נישט געוואָלט נעמען [די מתנה, כי חשב] אַז איך וועל נעמען ביי יענעם וועט ער שוין זיין 'פאַרקויפט' [פאר אים].

ולכן הזכיר לו יעקב את ראיית המלאך שהוא השר של עשו, כדי לייראו

[וכל זה הבין יעקב, כין פון דעם 'נישט וועלן נעמען', זעט אויס ער האָט נאָך אינזיין געהאַט [להרע ליעקב, וממילא] האָט ער אים געמוזט אָפשרעקן, [ולכן הזכיר לו ראיית המלאך, לומר לו] דו זאָלסט נישט האָבן 'אַזעלעכע מחשבות' מיר צו טון [שלעכטס], ווייל איך האָב געזען דיין [שר, וניצלת הימנו].

נו

ישוב קושיא ב - בפרשת וישלח

וכן הזכיר לו ממה שאין למלאך המות שליטה עליו, כדי לייראו שלא יחשוב שיוכל להרע לו. כי הוא הא"מ, הוא מלאך המות, הוא שרו של עשו, ואין לו שליטה עליו

איבערדעם קאָן זיין אַזוי.

וְכִי יֵשׁ לִי כָל, דאָגט די גמרא דער מלאך המות האָט נישט געהאַט קיין שליטה. ווער איז דאָס דער מלאך המות?, דער ס"מ. און דאָס איז דאָך דער שרו של עֶשָׂו, דאָס איז דאָך 'דער זעלבער'^ב.

^ל מלשון המשנה (אבות ה, יט), לענין בלעם ותלמידיו. ועיין ברש"י (כלק כב, יח) דנפש רחבה היינו שמחמד ממון אחרים.

^א עיין ברש"י (וישלח לג, ד): וַיִּשְׁקְהוּ. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי, יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו, אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו ורחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו.

^ב בגמרא בבא בתרא (טז): אמר ריש לקיש, הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות. - ובתיקוני זהר (תקנא קדמאה): וְאֵיהוּ נִחַשׁ הוּא סמא"ל הוּא עֲמֶלֶק הוּא פְּלִשְׁתִּי הוּא מֶלֶאךָ הַמָּוֶת. - ובתנחומא (וישלח סימן ח): ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו, זה סמא"ל שרו של עשו וכו'.

אָזוי ווי ער האָט אים געדאַרפֿט מזכיר זיין [בפסוק הראשון] רָאִיתִי פֿניֶךָ כְּרָאת פֿני אֱלֹהִים, איך האָב געזען 'דיין שר', האָט ער אים געדאַרפֿט דערציילן [בפסוק השני, וכי יש לי "כל"] זאָלסט דו וויסן ער [המלאך המות] וועט שוין צו מיר קיין שליטה נישט האָבן [אפילו בשעת המיתה].

ס'שטייט (לב, כו) "וַיֵּרָא" כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, [ששרו של עשו כשנתראה עם יעקב, היתה ראייתו באופן שהכיר כי לא יוכל להרע ליעקב, ואם כן באומרו "רָאִיתִי" פֿניֶךָ "כְּרָאת" פֿני אֱלֹהִים, הכוונה] ס'איז נישט נאָר בלויז אַ "רָאִיָה" [בעלמא, נאָר] ער האָט אים דערמאָנט 'וואָס' די רָאִיָה איז [שראה המלאך כי לא יכול לו], ער האָט זיך מיט אים 'געזען', און [שם נתברר כי] 'איך האָב נישט מורא פֿאַר אים'.

[ואמר לעשו] נו זאָלסטו וויסן, אַז איך האָב שוין נישט מורא פֿאַר 'דיין שר', און פֿאַר'ן 'מלאך המות', וועל איך שוין פֿאַר 'דיר' [אזודאי] קיין מורא נישט האָבן, זאָלסט דיך נישט איינרעדן [להרע לי], איך וויל נאָר זיין מיט דיר גוט, אָבער דער אמת 'האָב איך נישט מורא', [וממילא] מעגסט דו נעמען די מתנה.

און ער האָט טאַקע גענומען [כדמסיים הכתוב וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקַּח], ער האָט געזען ס'איז בחנם [סירובו ליקח, כי בלאו הכי לא יוכל להרע לו, ולכן] האָט ער גענומען^{לג}.

נז

והטעם למה באמת רצה יעקב שיקח המתנה, הוא כי בכל זה עשה יעקב טובה גדולה לדורי דורות

און מיט דעם האָט ער [יעקב אבינו] אַסאַך אויפגעטון לדורי דורות, ווי דער זוהר הקדוש זאָגט (אמור דף ק-קב, פינחס רמח., ועיין דברי יואל וישלח עמוד ק'), אויף דורי דורות אויפגעטון, אַז מ'קומט [זיך] דורך אַלץ מיט "שוחד" [עם השטן על ידי הדורן של השעיר לעזאזל ביום הכיפורים^{לד}, מ'קומט זיך דורך] אויף אַזאַן אופן, מיט 'גוטס'. [עד כאן הדרוש דפרשת וישלח].

נח

ישוב קושיא ד

והיוצא מזה, כי מה שנשמר יעקב מן עשו, שנתירא מלהרע לו עוד, זה היה על ידי שהפחידו במה שיש לו שמירה ממלאך המות

יהיה איך שיהיה, די הצלה [של יעקב] פון עשו'ן איז געגאָנגען מיט דעם וואָס ער האָט נישט געהאַט קיין שליטה צו אים דער ס"מ, ניטאַמאָל דער מלאך המות [בשעת פטירתו] אויך נישט, [וכמו שאמר] וְכִי יֵשׁ לִי כָל.

^{לב} ויש לציין כי למחרתו של תורה זו, ביום א' וישלח תשכ"ח, אצל המסיבה בקרינהייטס להחזקת המוסדות, חזר רבינו על דרוש זה דפרשת וישלח. [וגם הוסיף שם לפרש מה שרמז יעקב לעשו שזכה לטעום מעין עולם הבא].

^{לד} וכן נכלל בזה מעשה אבות סימן לבנים, מה שפעל בזה שיוכלו לשחד את הבני עשו בדורות הגלות בנתינת שוחד ממון ומתנות, מ'זאָל זיך קענען 'דורכקומען' מיט שוחד. [כן נראה ממשמעות דברי רבינו: מ'קומט זיך אַלץ דורך מיט שוחד, שגם זה נכלל בדבריו].

וכן הוא בדברי יואל (ב' הענינים) וז"ל: ובאמת לא היה צריך יעקב לזה, כי לא היה מתיירא ממנו כלל, אלא שהוצרך לזה בשביל דורות הבאים ועשה פועל דמיוני בזה והכין כח לבניו "שיוכלו לשחד את בני עשו לפייסם בממון", [ויעוד] כמבואר בוזה"ק פרשת אמור שהיו המתנות האלו מבחינת שעיר המשתלח למקטרג, והוא סימן לדורות וכו'.

[וע"ע בורע קודש פרשת בא (עה"פ דבר נא באזני העם) בענין הטובה שיש בזה שישראל יכולין לפדות עצמם בגלות ברכוש ממון, עיי"ש לדרכו].

[ונמצא] דאָס איז איין זאך [רישא דקרא ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע, מעשו ומלכן, עם סיפא דקרא יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ מִמֶּלֶאךָ הַמוֹת, דהצלתו מעשו היה תלוי בזה שהמלאך המות לא היה לו שליטה עליו, כי מזה נתייאש עשו מלבקש עוד ברעתו].

נט

ובזה יובן קישור סוף דברי המדרש, ה' יִשְׁמְרֶךָ מעשו ומלכן, ישמור את נפשך ממלאך המות

איבערדעם דאָס איז דער פשט אין דעם 'גאַנצן' מדרש [בריש פרשתן].

ער האָט דאָ מורא געהאַט [מאין יבא עזרי, ואחר כך חזר אמר עזרי מעם ה'] עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ, [והמשך בדרשת המשך הכתובים] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע [מעשו ולכן, דו וועסט אָפּגעהיטן ווערן, אַזוי ווייט וועסט דו אָפּגעהיטן ווערן, [אז] אפילו פונעם 'שר' [תהא נשמר], אַזוי ווי כ'האָב פריער געזאָגט (בדרוש דפרשת וישלח), וואָרן והראיה יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ "מִמֶּלֶאךָ הַמוֹת", ווייל דער שר וועט אויך נישט קאָנען צו דיר.

איבערדעם איז דאָס טאַקע איין זאך [כל דברי המדרש והמשך כל המזמור שיר למַעֲלֹת אֶשָׁא עֵינֵי אֶל הַהָרִים, דכולה מיירי פון] די שמירה וואָס דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט (כח, טו) [ויהנה] אָנְכִי עִמָּךְ [וישמך תיך בכל אֶשֶׁר תִּלְךָ].

ישוב קושיא ה

[ועל זה מסיים שם הכתוב והמדרש כי] איבערדעם איז ה' יִשְׁמַר צֵאתְךָ וּבֹאֶךָ "מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם", [כי בזה הכין יעקב כח הצלה לדורות עולם (דברי יואל)].

ס

ביאורי הקושיות בענין הצנת המקלות

הקדמה לשוב קושיא ו - ז

צדיקים מתייראין תמיד שמא יגרום החטא, ועל כן אף שכבר הובטח בשמירה וראה איך שזה כתוב בתורה, עכ"ז נתיירא עוד ממעשה נסים ורצה שהישועה תהיה מלוכשת גם בדרך הטבע לאָמיר גיין ווייטער [בביאור יתר הקושיות].

יהיה איך שיהיה, צדיקים האָבן דאָך אַלץ מורא שמא יגרום החטא [כפרש"י בפסוק קטנתי מכל החסדים, ושלמדו מזה כי אין הבטחה לצדיקים בעולם הזה (כדלעיל אות מט), ועל כן חשב יעקב] טאַקע אמת [שכבר כתוב בתורה ישועותיו, ואם כן אין 'גרעוץ' בזה אף אם ייושע בדרך נסים (כדלעיל אות מז)], אַלדינגס איז אמת, אָבער מִי יוֹדֵעַ, דער חטא קען גורם זיין חס ושלום עפעס אַ שינוי, איז עס אַלץ נאָך תלוי אין די בחירה, אפילו מ'זעט קלאָר [מה שיהיה], אָבער די בחירה חס ושלום נעמט מען נישט צו, קאָן מען נישט וויסן 'למעשה' וואָס ס'וועט געשען, האָט ער אַלץ נאָך מורא געהאַט, אַלץ איז אים נאָך ליבער געווען נישט קיין "נסים", אַלץ איז אים נאָך ליבער געווען מיטן "דרך הטבע".

סא

הוספה וחזרה על קושיא ז

ובזה יתורץ מה דקשה לכאורה, אם המלאך הביא הצאן בדרך גם למה הוצרך למקלות, ואם הציג המקלות למה היה צורך לגם

דאָס האָב איך שוין געזאָגט אַמאָל לאַנג, ער האָט גענומען די מַקְלוֹת [והציג אותם ברהיטים בשקתות המים, וְתִלְדָּךְ הַצֹּאן עֲקָדִים נְקָדִים וְטָלָאִים], לעולם איז דאָך אַ גרויסע קשיא [למה עשה מעשה ערמה, כדלעיל אות יב], מ'פּלאַגט זיך צו פאַרענטפּערן.

אָבער ס'איז שווער [עדיין לכל התירושים, למה בכלל הוצרך לכל זה, וכדלעיל בקושיא ז], דער מלאך האָט דאָך געטראָגן די שאָף [בדרך נס], פאַרוואָס האָט ער געדאַרפֿט מַקְלוֹת [להשתדל בדרך הטבע], מ'האָט דאָך אים געוויזן בְּחִלּוֹם דער מלאך האָט גענומען הַעֲתָדִים הָעֲלִים עַל הַצֵּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וּבְרָדִים, דער מלאך איז דאָך געקומען [והביא אותן מֵעֵדֶר המסור ביד בני לבן לְעֵדֶר שביד יעקב] לה.

און דערנאָך [קשה גם להיפוך], פאַרוואָס האָט מען געברויכט אָנברענגען די שאָף [ע"י מלאך בדרך נס], ער האָט דאָך געשטעלט מַקְלוֹת [שיולידו כן בדרך הטבע].

סב

ישוב קושיא ז

אבל ביאור הענין כי הא בהא תליא, דלולי שהצאן היה שלו בדרך נס, לא היה רוצה לעשות תחבולה הנראה כערמה, ולולי שהציג המקלות לא היה רוצה ליהנות מדבר שהוא "מעשה נסים" בלבד, אבל כיון שכלא"ה היו שלו ע"י המלאך עשה גם תחבולה, כדי שיהיה הנס מלוכב גם "בדרך הטבע" ולא היה בגדר שינוי מעשה בראשית, והא מותר ליהנות מזה

פלעג איך צו זאָגן, אַז דאָס איז הא בהא תליא, ס'איז איין זאָך. ווען מ'טוט נישט [בדרך נס להביא לעדרו ע"י המלאך], ער העט נישט גיווען געמאַכט אַזא 'קונץ' [עם המקלות], ס'איז דאָך אַן 'עֲרָמָה' [כדלעיל אות יב] לה.

יהיה איך שיהיה, [באיזה אופן שנתרץ הקושיא איך עשה ערמה, אבל עכ"פ לכן הציג המקלות, ווייל ער האָט דאָך אָבער געזען אַז מ'טוט דאָס מן השמים, דער מלאך ברענגט, איז דאָך עס בלויז "נסים", נו וואָס וועט ער האָבן דערפון [כי הלא לא ירצה ליהנות ממעשה נסים], פון לבין וועט מען עס טאַקע 'צונעמען', ס'וועט קומען צו 'אים' [יעקב], אָבער פאַר "נסים" האָט ער מורא געהאַט, [שהרי] אסור ליהנות ממעשה נסים (תענית כד. וברש"י שם), ער האָט נישט געוואָלט הנאה האָבן פון קיין נסים. [ולזה אמר] 'איך זוך נישט קיין נסים', דער בורא כל עולמים זאָל אים העלפן 'אזוי' [באופן המלוכב בטבע].

האָט ער געוואָלט מאַכן דערפון אַ "דרך הטבע", האָט ער געלייגט די מַקְלוֹת כדי ס'זאָל זיין 'מלוכב אין דער טבע', ס'זאָל נישט זיין קיין נסים, האָט ער געלייגט די מַקְלוֹת אַז ס'זאָל מיטן 'דרך הטבע' זיין, 'אויס נסים', ער האָט נישט געזוכט קיין נסים, [ולכן עשה תחבולה] אַז ס'זאָל זיין מיט די מַקְלוֹת ער זאָל קענען 'הנאה האָבן' דערפון, אַז נישט העט ער זיך נישט גיווען געטרויעט [עס] צו 'נרצן'. (עיין עוד להלן אות סד).

סג

ביאורי הקושיות בפסוק וידר יעקב נדר

ישוב קושיא ז

ועל זה ביקש יעקב ונתן לי לחם "לֹאֲכַל" וּבְגֵד "לְלַבֵּשׁ", שיהיה באופן שלא יהיה ע"י "מעשה נסים" בלבד, רק גם מלוכב בדרך הטבע, כדי שאוכל 'ליהנות' מזה

איבערדעם האָט ער מתפלל געווען וְנָתַן לִי לָחֶם "לֹאֲכַל", איך זאָל 'מעגן עסן', [שהרי] ס'איז דאָך אסור ליהנות ממעשה נסים, וּבְגֵד "לְלַבֵּשׁ", כ'וועל מיך נישט

לה כמבואר בפסוק (לא, י"ב) וְאֶשָּׂא עִינֵי וְאָרָא בְּחִלּוֹם, וְהִנֵּה הָעֲתָדִים הָעֲלִים עַל הַצֵּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וּבְרָדִים וְיִאמֹר אֵלֵי מַלְאֲךְ הָאֱלֹקִים בְּחִלּוֹם יַעֲקֹב וְאָמַר הִנְנִי. ויאמר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרָאֵה כָּל הָעֲתָדִים הָעֲלִים עַל הַצֵּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וּבְרָדִים וּגו'. ופירש"י, וְהִנֵּה הָעֲתָדִים, אף על פי שהבידלים לבן כולם שלא יתעברו הצאן דוגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבן לעדר שביד יעקב.

לו ואע"ג דלבן רצה לעכב גם הו' דמגיע ליעקב מדינא ואת שלו היה מציל, אעפ"כ היה יעקב אבינו נמנע מעשות דבר כזה 'שנראה' כרמאות, כי השי"ת יכול להצילו מיד לבן ולהציל את שלו באופן אחר (וכרי יואל).

טרויען 'אָנצוטוהן' אַזאַ מלבוש [שבא בדרך נס], איך וויל פון דעם נישט נהנה זיין, איך וויל פון דעם נישט 'עסן', איך וויל דאָס נישט 'אָנטוהן', ס'איז 'מעשה נסים', [ולכן] האָט ער מתפלל געווען ער זאָל מיר געבן אויף אַזאַ אופן ס'זאָל נישט זיין קיין נסים.

דער אייבירשטער קאָן געבן [גם באופן המלוכש בטבע], ס'דאַרף נישט זיין [באופן דשייך החשש שיאמרו עליו] כמה גרוע אדם זה, האָט ער אַלץ נאָך מתפלל געווען, אַלץ האָט ער נאָך מורא געהאַט [שמא יגרום החטא, ולכן ביקש] ער זאָל מיר געבן אויף אַזאַ אופן אַז איך זאָל מיך 'טרויען' עס צו 'עסן', איך זאָל מיך טרויען דערפון 'נהנה' צו זיין, איך זאָל נישט מוזן 'אַנטלויפן' דערפון, איך וויל נישט כסדר האָבן קיין 'נסים'.

סד

ותפלתו נתקבלה, כי נסי הצלתו באי לבסוף באופן המלוכש בטבע, והיה יכול ליהנות מזה

און וכן הוה, האָט ער זיך אָן עצה געגעבן [בתחבולות המקלות].

נאָר וואָס דען, ס'האָט געמוזט זיין ביידע [הן המקלות והן הנסים, שהרין ווען נישט די נסים העט ער נישט גיווען געלייגט קיין מַקְלוֹת [כיון שהיה דבר הנראה כערמה]^ה, און ווען נישט די מַקְלוֹת העט ער זיך נישט גיווען געטרויעט נהנה צו זיין דערפון, ער העט זיך נישט גיווען געטרויעט ציצורירן דערצו [כי אסור ליהנות ממעשה נסים], איבערדעם האָט ער געמוזט לייגן [המקלות]. איבערדעם איז דאָס ביידע אמת.

סה

איבערדעם איז די תפלה [טאַקע יאָ] נתקיים געוואָרן. וואָס ער האָט געזאָגט וַנִּתֵּן לִי לֶחֶם "לֶאֱכֹל" וּבָגַד "לְלַבֵּשׁ". [ולפי זה לא קשה מה שהקשינו (באות ט) על פירוש הכלי יקר].

סו

דער אייבירשטער האָט אים חונן דעת געווען, ער זאָל נעמען די נסים און עס אַריינשטעלן אין דרך הטבע אַריין.

סז

ביאורי הקושיות בפסוק לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ

[ולבאר] דעם וואָס די בני לבן האָבן געזאָגט לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וגו'. כ'האָב געזאָגט די וואָך זונטאַג^ט [לפרש זה], איך האָב געזאָגט אַביסל אָן אַנדערע בחינה, די 'זעלבע זאך' וועל איך זאָגן [נאָר אין] אָן אַנדערע בחינה^ב.

^א ובזה מתורץ גם כן הקושיא שרמז רבינו לעיל (באות ו, עיין הערה א), למה הוצרך להתפלל כל כך ולעשות נדר, לאחר שכבר הובטח בשמירה וברכה. אבל לפי האמור נחא, כי דייקא לאחר שהובטח בשמירה וברכה, הבין שיארו לו נסים, ומזה דייקא נתיירא שמא יצטרך ליהנות ממעשה נסים, ולכן התפלל ונתן לי לחם "לאכול" וגו', שיבואו הנסים מלובשים בתוך הטבע.

^ב אמנם עתה לפי שראה דמשמאי קא זכי ליה והמלאכים מביאים לו מעדר לבן בדרך נס, ובלא"ה יבואו לידו ורשותו, אלא שלא רצה שיבואו לידו בדרך נס משום דאסור ליהנות ממעשה נסים, ועל כן הציג המקלות כדי שיהיה הנס מלוכש בטבע ויוכל ליהנות ממנו, אם כן מעתה לא היה בזה אפילו שמץ רמאות, דמה שעשה עשה בשל, דמן השמים זכוהו לידו בדרך נס (דברי יואל).

^ג במסיבה שבבארא פאקד להחזקת המוסדות, שהתקיים ביום א' ויצא תשכ"ח. ונדפס בדברות קודש לדינער'ס (עמוד רלד) ובחידושי תורה למסיבות (עמוד עא-עב).

^ד הנה שם ביאר רבינו דברי הכתוב על פי דברי הקדושת לוי (לשכועות, עה"פ ויגד משה את דברי העם) דממה שהחזיר הקב"ה על כל האומות לקבל התורה ולא רצו לקבל חלק התורה, אבל יתר התורה היה להם קצת חשקות לקבל, מזה נשאר אצלם רושם קדושה, וכשישראל הם בגלות בינם הם ממשיכין מהם אותן הניצוצי קדושה שיש

סח

הקדמה לשוב קושיא ח - ט

מי שמדברין עליו לשון הרע, נוטל חלק המצות מן המדבר וזוכה בהם, והמדבר עליו נוטל חלק העבירות שלו

ס'איז ידוע וואָס זיי ברענגענען דאָך (בכנות אור לבעל פנים מאורות, פרשת חיי ד"ה ובזה) פון ספר חסידים^{מא}, [כין] אויף יענעם עולם קאָן זיין אַמאָל [אז] איינער וועט האָבן 'עבירות' וואָס ער האָט נישט געטון און 'מצות' וואָס ער האָט נישט געטון, [והסיבה לזה] ווייל מ'האָט אויף אים גערעדט לשון הרע, האָט יענער פון אים איבערגענומען די 'עבירות', און יענעם 'מצות' איז אויף אים גאָר געקומען.

[ונמצא] ס'קאָן דאָך אַמאָל זיין אַז מ'איז איינעם משפיל [והוא באמת טובה לו, שמוזה מגיע לו הרבה מצות וזכותים, אם המדבר עליו יש לו זכותים מה ליקח ממנו].

סט

ובזה פירשו הכתוב וישחיו כי ישיבי שער ונגינות שותי שִׁכָּר,

שהתרעם דוד על שמדברים עליו אנשים ריקים בלא זכויות, ואין לו מהם אפילו ריווח זה ליטול מהם זכויות

כ'האָב געזען, דער ארץ החיים איז דאָ, - ער איז געווען אַ גרויסער מענטש, דעם סמ"ע'ס אייניקל, ער איז געווען אַ גרויסער^{מב}, - דער ארץ החיים אויף תהלים,

בהם מזה, ואף שישאל בלא זה הם קדושים מ"מ גם זה טוב, כמשל לעשיר יש לו מאה אלפים, ואעפ"כ כשיכול להוסיף עוד אחד הוא ג"כ טוב לו, עכ"ד. ומוסיף שם רבינו על זה לבאר ענין החשיבות שיש לנו מאלו הניצוצים שממשיכים מהאומות, כי בישראל קי"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל אומות העולם משתלם להם שכרם בעוה"ז, וע"י שממשיכים זכותם של האומות לבני ישראל, ע"י יש לבני ישראל גם שכר והשפעת עולם הזה.

והנה בני לבן אמרו איך אפשר שהעשיר יעקב כ"כ בעולם הזה, והרי בשכר מצותיו אינו ראוי לקבל רק שכר עוה"ב, ולכן שפשו שבשביל שאביהם לבן היה ביחד עם יע"א, ובאותו הזמן הכניס בו יע"א קצת תשוקה אל איזה מצוה או דבר טוב, ואף שלא נתיקמה בידו, מ"מ כבר ראוי לקבל עבודה שכר בעוה"ז, וזה השכר לקח יעקב ממנו ומזה העשיר כ"כ בעוה"ז. וזהו שאמרו בני לבן לקח יעקב את כל אשר לאבינו, שכל דבר טוב שעשה אבינו באיזה פעם, משכה יעקב והוציאה ממנו, ומאשר לאבינו, משכר אותן המצות של לבן, עשה את כל הכבוד הזה, שהיה יכול להתעשר ע"י שכר עוה"ז, עכ"ד רבינו שם. ונאן בא רבינו לבאר הפסוק כעין זה, רק ע"פ הקדמה אחרת מן הספר חסידים בענין לשון הרע, ולא על פי הקדמת דברי הקדושת לוי. וזה שאמר רבינו כי הוא "די זעלבע זאך" רק "אן אנדערע בחינה".

^{מא} ענין זה כתוב בחובות הלבבות (שער 1 - שער הכניעה, פרק ז) וז"ל: הרף, אחי, וחמול על זכויותיך, שלא תאבדנה ממך ולא תרגיש, כי כבר נאמר על אחד מן החסידים, שזכרו אותו לרעה, וכיון שהגיעו הדבר, שלח למדבר בו קלי מלא מזמרת ארצו, וכתב אליו: הגיעני, ששלחת לי מנחה מזכויותיך, וגמלתני בזה. ואמר אחד מן החסידים, הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם, ימצאו בספר זכויותם זכויות, שלא עשו אותם, ויאמרו, לא עשינו אותם. ויאמר להם, עשה אותם אשר דבר בכך בספר בגנותכם. וכן כשיחסר מספר זכויות המספרים בגנותם, יבקשו אותם בעת ההיא, ויאמר להם: אבדו מכם בעת שדברתם בפלוני ופלוני. וכן יש מהם גם כן שימצאו בספר חובותם חובות שלא עשו, וכשאומרים, לא עשינו, יאמר להם, נוספו עליכם בעבור פלוני ופלני שדברתם בם וכו'.

ובספר מגיד מישרים להבית יוסף (פרשת ויקהל) כתב וז"ל, כי מי שאומר לשון הרע על חבירו מנכין לו מזכויותיו ונותנים וכו' הוא אמת ויציב, ואלו הן ידעי בני נשא דא, הון תדאין כד שמעין דאמרי ביש מנהון, קאלו יתבי לון מתנת קסף או זקב.

ועיין בדברי יואל (מצורע עמוד תנא) דאם המספר לשון הרע חוזר בתשובה, אזי שבים אליו כל המצות והכל על מקומו הראשון יבוא.

ויש להוסיף כי מצינו ענין זה בספר חסידים (סימן ה) לענין "תוכחה", דאם הוכיח את הרשע ולא קבל, יצא המוכיח נקי מעונש עונו, ויש למוכיח זכותו, לפי שהוכיחו ללכת בדרך ישר ולהתרחק מן העון, כמו שמפורש (יחזקאל לג, ט) ואתה כי הזהרת רשע מדרכו לשוב ממנה ולא שב מדרכו הוא בעונו ימות ואתה נפשך הצלת.

^{מב} המקובל האלקי, רבי אברהם חיים הכהן כ"ץ זצ"ל מק"ק ניקלשבורג, ואח"כ קבע דירתו בעיה"ק חברון תובב"א, היה בן הרב הגאון מוה"ר שמואל ז"ל בעה"מ ס' לקט שמואל, בהגאון החסיד מו"ה יוזפא ז"ל בעל 'הגהות' דרישה ופרישה, בן רבינו הגאון הגדול מרבן שמו מוה"ר וולק ז"ל בעל הסמ"ע מזרע כהונה וכו'. - ובשער הספר כתוב, ספר תהלים הלו עי פירוש ארץ החיים היה חבצב מאוד אצל הקדוש המקובל הנורא איש

טייטשט ער, - כ'האָב עס געזען נאָך ערגעץ אַנדערש אויך שטיינ²⁷, נאָר דער ארץ החיים זאָגט עס אויך [בשם האלשין]²⁸, - [שמפרש הפסוק] (תהלים סט, יג) יִשְׁחֹו בִּי יִשְׁבִּי שְׁעַר וַנְּגִינֹת שׁוֹתֵי שְׂכָר, וואָס האָט ער זיך עפעס אַזוי [מתרעם געווען דוד המלך, שאותם שהם משיחין ומדברין עליו הם יושבי שער ושותי שכר], וואָס איז אים אַ נפקא מינה 'ווער' ס'רעדט פון אים, [זיי זענען] טאַקע יִשְׁבִּי שְׁעַר וַנְּגִינֹת שׁוֹתֵי שְׂכָר, אָבער וואָס מאַכט מען פון זיי [אָן עסק, וכי איזה תועלת יש לנו מהם להתחשב עמיהם מי הם].

זאָגט ער אַזוי. דוד המלך האָט מתרעם געווען, אַז ווען ס'רעדט [ווען] אויף אים אַזעלעכער וואָס ער האָט 'עפעס מַצּוֹת', העט איך עפעס געקאָנט מְרִוּחַ זיין פון דעם, פון די לשון הרע'ס, וואָרן ער האָט געקאָנט האָבן זיינע 'מַצּוֹת', אָבער יִשְׁחֹו בִּי "יִשְׁבִּי שְׁעַר" וַנְּגִינֹת "שׁוֹתֵי שְׂכָר", די האָבן 'גאַרנישט', איך קען גאַרנישט 'פאַרדינען' [מן לשון הרע שלהם], ס'רעדן אויף מיר אַזעלעכע, יִשְׁבִּי שְׁעַר וַנְּגִינֹת שׁוֹתֵי שְׂכָר, וואָס זיי האָבן נישט קיין מַצּוֹת, זיי האָבן גאַרנישט.

דעם תועלת, דעם וואָס שטייט אַז מ'קאָן אַמאַל האָבן פון די לשון הרע'ס [אַז מ'קען] איבערנעמען יענעם מצות, [גם תועלת זה אין לי, ווייל] 'די' האָבן 'קײן מצות', זיי זענען יִשְׁבִּי שְׁעַר וַנְּגִינֹת שׁוֹתֵי שְׂכָר, [ואם כן] וואָס האָב איך פון זייער רעדן. אַזוי טייטשט ער.

ע

ישוב קושיא ח - ט

בני לבן תמהו מהיכן בא ליעקב שכר עולם הזה, שנתברך בעשירות גדול, והלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא דאָס קען זיין. די בני לבן האָבן זיך דאָ 'אומגעקוקט', יעקב אבינו איז דאָ אַזוי 'גרועס געוואָרן', ער איז געוואָרן אַזאַ 'גרועסער עושר', [ותמהו על זה] פון וואו איז דאָס?, ווי כ'האָב פריער געזאָגט²⁹, [דהלא] שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ט:), פאַרוואָס קומט עס [שכרו ליעקב] אויף 'דעם עולם'.

עא

וועל כרחק שוה בא לו ממה שללבן היה קצת דברים טובים מה שלמד מיעקב שהיה אצלו, ואצל רשעים משלמין שכרם "בעולם הזה", ועין שלבן היה רגיל לדבר רעה על יעקב, קיבל יעקב את כל זכויותיו של לבן, ומוזה הגיע לו שכר "עולם הזה" אלא מאי מוז זיין [שקיבל זאת ע"י לשון הרע של לבן], זיי האָבן דאָך געוואוסט [אַז לבן האָט דאָך כסדר אויף אים 'גערעדט', אַזוי ווי דער נזר הקודש זאָגט (מובא לעיל אות טז) ער האָט אויף אים גערעדט].

אלקים הגאון מוה"ר ישראל זצ"ל המגיד מקאזניץ, ותמיד כשהיה אומר תשבחות מנעים זמירות ישראל אדונינו דוד המלך ע"ה, היו שפתותיו נוטפות מור מתוך ספר תהלים הזה ולא זו מחבבו. ובספר שם הגדולים (ח"ב, מערכת א' אות לו) כתב החיד"א וז"ל: ואני ראיתי לו ז"ל שהיה לו [פירוש] כמעט על כל ד' ועשרים, והיה מתנהג בחסידות, קדוש יאמר לו.

²⁷ עיין בכתנות אור שם, שמביאו בשם רבינו ישעיה בספרו [ולכן הרבה מביאין זאת בשם השל"ה].

²⁸ וז"ל ארץ החיים שם: יִשְׁחֹו בִּי יִשְׁבִּי שְׁעַר. רמ"א [ראשי תיבות ר"מ אלשין, שהוא מפרש] שאילו היו אנשים חשובים היה לי ריות מלשון הרע שלהם שהייתי לוקח זכויותיהם, אך הם רקים בלתי זכיות. ועיין עוד שם במזמור כח (פסוק כ) שהביא זאת בשם הר"מ אלשין (בלא ר"ה).

²⁹ באות סז, שהזכיר שם רבינו את דבריו שאמר במסיבה ביום א' ויצא תשכ"ח, ושם הזכיר ענין זה וזל"ק: די בני לבן האָבן דאָ אַ קוק געגעבן, אַז ער איז דאָ געוואָרן אַזאַ גרועסער עושר, זיי האָבן געוויסט שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, און זיינע מצוות זענען [שמור לעולם הבא], ער האָט נאָר געברויכט האָבן בלויז עולם הבא, ווי קומט צו אים [שכר עולם הזה].

[און] 'עפעס' [דברים טובים] האָט ער [לבן] דאָך געהאַט, ער זאָגט דאָך [במדרש (מובא לעיל שם)] על הפסוק וישב לבן למקומו שהיה [חוזר לסורו, [ומפרש היפה תואר (מובא לעיל שם)] דהכוונה משום דלפני זה כשהיה יעקב אצלן] 'עפעס' האָט ער 'דאָך' געהאַט דברים טובים וואָס ער האָט 'גענאָשט' [מן יעקב אבינו]. [ולכן אמרו בני לבן דממה שדיבר לבן רעה על יעקב] האָט 'ער' [יעקב] איבערגענומען זיינע דברים טובים [של לבן].

און ביי רשעים אַז ער טוט עפעס דבר טוב משלמין להם בעולם הזה, כדכתיב [ואתחנן ז, י] וּמִשְׁלָם לְשֹׁנָאֵיו אֶל פִּנְיָו לְהַאֲבִידוֹ, 'די' גיט מען דאָך אָפ אויף 'דעם עולם' אַלעס, היצט אַז ער [יעקב] האָט באַקומען לבן'ס מצות, דאָס איז דאָך 'אַזעלעכע מצות' וואָס מ'גיט אויף 'דער וועלט', איבערדעם האָט ער פון די מצות איז ער געוואָרן אַן עושר.

עב

וזה שאמרו לקח יעקב את כל אשר לאבינו" שלקח את כל המצות של לבן, ומאשר לאבינו מאותן מצות שנטל מן לבן עשה את כל הקבר הזה

דעם האָבן זיי געזאָגט:

לִקַּח יַעֲקֹב אֶת כָּל' אֲשֶׁר לְאָבִינוּ, 'וואָס' אונזער טאַטע האָט 'עפעס' געהאַט אַמאָל אַ 'דבר טוב', האָט עס יעקב אבינו צוגענומען.

וּמִאֲשֶׁר לְאָבִינוּ, פון 'די מצות' וואָס ער האָט באַקומען פון לבן, עָשָׂה אֶת כָּל הַקֶּבֶד [הַזֶּה], פון דעם איז ער געוואָרן אַזאַ גרויסער עושר.

[ואתי שפיר גם הלשון שאמרו את "כל" אשר לאבינו, כי מהזכותם והמצות של לבן לקח יעקב את 'הכל', ולא השאיר אצל לבן מאומה].

עג

הקדמה ליישוב קושיא י - יא - יב

ולכן נתיישבו בדעתם, כי מעתה לא ידברו עוד רעה על יעקב, רק יתראו עמו בפנים טובים

[ולזה אמרו] דאָס איז דאָך עפעס נישט קיין 'געשעפט', ס'איז דאָך נישט קיין 'משא ומתן', [אַז] דורכדעם וואָס זיי האָבן אַזויפיל גערעדט [נעשה הוא עושר גדול, והם נשארו ריקן מכל הזכותם].

האָבן זיי זיך 'מ'ישב געווען', זיי וועלן אויפהערן צו 'רעדן', זיי וועלן ווערן מיט אים 'זייער גוט'.

עד

ביאורי הקושיות בפסוק רָאָה אָנֹכִי אֶת פְּנֵי אָבִיכֶן

ישוב קושיא י - יא - יב

וזה שאמר יעקב ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כְּתָמֵל שְׁלֵשֶׁם, והיו כי בתמול שלשום היה מראה פנים רעות אלי, ועתה נשתנה להראות לי פנים טובים, ומוזה אני מתיירא, כי שמא ימשכו אחרי, וגם אין לי עוד הרוחת וזכותם ממנו, ועל כן וַיִּבְרַח יַעֲקֹב הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ

דאָס האָט יעקב אבינו געזאָגט: רָאָה אָנֹכִי אֶת פְּנֵי אָבִיכֶן כי איננו אלי [כְּתָמֵל שְׁלֵשֶׁם].

'פאַרקערט' מיינט ער, [לא 'כפירוש הפשוט' שעד עתה היה טוב לו ועכשיו נשתנו פניו 'לרעה', אלא אדרבה, כי כוננת יעקב על שעד עתה היה מדבר עליו רעה ועתה נשתנו פניו 'לטובה'].

[ולזה אמר יעקב כי איננו אלי] כְּתָמֵל שְׁלֵשֶׁם, הערשט פריער האָט ער אויף מיר אַזוי 'געהאַקט', הערשט 'נעכטן', [נאלקי אבי הִיז עמדי להצילו ממנו ולכן לא הייתי מתיירא מזה,

אבל עכשיו רואה אנכי כין ער זעט דאך [שוין] אַז דאָס טויג נישט, [וממילא] אַז ער האָט דאָס געזען איז ער געוואָרן מיט מיר [גוט], האָט ער אָנגעהויבן [צו ווערן גוט מיט מיר, ולזה אמר ראה אֲנֹכִי אֶת פְּנֵי אַבְיָכָן כִּי אֵינְנִי אֵלֵי כְּתָמֶל שְׁלֹשׁ] איך זעה עפעס זייער אַ "גוט פנים" ווייזט ער מיר.

און פאַר 'דעם' האָט ער [יעקב] שוין מורא געהאַט, אַה ! אַז דו ווערסט מיט מיר אַזוי גוט, מוז איך אַנטלויפֿן.

איבערדעם איז געווען "וַיִּבְרַח יַעֲקֹב" (לא, כא-כב).

עה

וואָרן 'פריער', ווילאנג ער איז מיט אים געווען [נישט גוט], ער האָט אויף מיר אַזוי 'געהאַקט' און אַזויפיל 'גערעדט' פאַר גאַרנישט, ממילא קאָן איך עפעס מרויח זיין פון דעם.

און עקסטער, איבערדעם האָט ער נישט מורא געהאַט ער וועט נגד ווערן אַבְתֵּרִיָּה, אַזוי אַרום [כשמדבר עליו רעה] האָט ער נישט מורא געהאַט פאַר אים [שימשכו אחריו], ער, צי די בני בית, צי די קינדער וואָס ס'איז אַרויסגעקומען, צי אייניקלעך [שמה ימשכו אחריו], האָט ער נישט מורא געהאַט.

אַבער ראה אֲנֹכִי אֶת פְּנֵי אַבְיָכָן כִּי אֵינְנִי אֵלֵי כְּתָמֶל שְׁלֹשׁ, ער איז שוין נישט "דער", עפעס הייבט ער אָן ווערן [גוט מיט מיר], עפעס ווערט ער מיט מיר זייער גוט, ער הייבט מיר אָן רעדן 'טובות', ער הייבט אָן צו רעדן גוטס אויף מיר, ער באַקומט שוין מיר אָן אַנדער "פנים", ער וויל שוין ווערן מיט מיר אַ 'גוטער ברודער'.

אוי ווי ! פאַר דעם האָב איך מורא !

איבערדעם [ויברח יעקב], ווילאנג ער האָט נישט געוואָלט ווערן מיט מיר קיין 'גוטער ברודער' [לא הייתי מתיירא ממנו], אַבער אַז ס'איז ראה אֲנֹכִי אֶת פְּנֵי אַבְיָכָן כִּי אֵינְנִי אֵלֵי כְּתָמֶל שְׁלֹשׁ, [לכן] וַיִּבְרַח [הוא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ], האָט ער שוין געמוזט מאַכן אַ "וַיִּבְרַח".

[ולפי 'פירוש זה' לא שייך עוד כלל להקשות כקושיא 'י' י"א וי"ב, שכולם היו רק לפי 'פירוש הפשוט', דו"ק ותשכח].

עו

ביאורי הקושיות בפסוק השומר לך מדבר עם יעקב משוב עד רע

הקדמה לשוב קושיא יג (אופן א)

(עד אחר איתעט)

בייטב לב מפרש הלשון השומר לך וגו' "משוב עד רע", דהיינו מה שנראה 'שוב' אבל תוכו מגיע 'עד רע' [שטייט ווייטער, לאחר שברח יעקב], ער איז אים נאָכגעלאָפֿן, און דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט (לא, פסוק כד) הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּדְבֹּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע. דער זיידע זכרונו לברכה אין ייטב לב זאָגט עפעס כעין זה [כעין דברינו דלעיל שנתירא יעקב מן טובתו של לבן יותר ממן רעתו].

[דהנה לכאורה קשה] וואָס עפעס "מִטּוֹב עַד רָע". [ווי] די גמרא זאָגט (יבמות קג:) בשלמא "רעה" [שפיר מוכן שלא ידבר עמו], אַבער פאַרוואָס נישט "טוב", [אלא שמע מינה]

טובתם של רשעים רעה היא אצל צדיקים [ופירש"י שהצדיקים שונאים הרשעים וקצה נפש צדיק בהנאתן].

זאָגט ער [בייטב לב לפרש באופן זה]^מ, אַז רשעים ווילן טון איינעם טובות און ס'כאַפּט אַריין [לימשך בעצתם], דאָס טויג נישט, [ולזה אמר לו הקב"ה השמר לך] זאָלסט אים נישט טון אַזעלעכע "טובות" וואָס ס'ווערט פון דעם אַ גרויסע "רעה", הַשְׁמֵר לְךָ "מְטוֹב עַד רָע", [פ"י מְטוֹב כֹּזֵה שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּדוֹב 'טוֹב', אַבֵּל תּוֹכוֹ מִגִּיעַ 'עַד רָע'].

עז

היצט קען זיין, דאָס איז דער פשט [בביאור קושיא יג]. (ההמשך להלן אות פ).

עח

[קושיא יד]

ובזה יובן מה שקשה לכאורה, דמה צורך היה להזכירו עתה שלא לדבר עם יעקב, יותר מכל העשרים שנה שהיה יעקב בביתו וואָרן לעולם [יש להקשות עוד], מען האָט אים אָנגעזאָגט ער זאָל נישט רעדן.

[ובאמת] ס'שטייט דאָך אין זוהר הקדוש^מ אַז ס'איז נישט געווען דער בורא כל עולמים אַליין, ס'איז געווען דורך זיין שר [שלן], ער [הבוכ"ע] האָט מיט אים גערעדט דורך אַ "שליח", [ונכמו שמצינו] וַיִּבֹּא אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם (בלק כב, ט), דער בורא כל עולמים קומט נישט צו אַזאַ רשע, נאָר ס'איז געגאַנגען אַזוי, דורך שלוחים.

יהיה איך שיהיה מ'האָט אים דאָ אָנגעזאָגט [מן השמים, עכ"פ ע"י שליח, שלא לדבר עם יעקב].

[ועל זה יש להקשות] לכאורה, אַז מ'פרעגט נישט נאָך אים [אם לא איכפת לן בו, ואין מתייראים ממנו, למה הוצרך עתה להזכירו מלדבר עם יעקב]. וואָס איז ער דען געווען 'פריער' [הלא גם עד עתה היה מדבר עליו רעה, ווין] דער נזר הקודש זאָגט (מובא לעיל אות טז ואות עא) ער איז דאָך 'כסדר' אַזוי געוועזן [שהיה מדבר רע על יעקב], און מ'האָט נישט מורא געהאָט פאַר אים [ואם כן מה נשתנה עתה שהזכירו אותו השמר לך מלדבר עם יעקב].

^מ בייטב לב (כפרשת ד"ה): ויבא אלקים אל לבן וגו' ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע (לא, כד). עניינו, כי ה' ידע כי אם יסיתנו לרע, ודאי לא ישמע לו יעקב. אך [יש חשש] שיסתיר ענינו, שחיצוניותו טוב ותוכו רע. כדרך פריצי עמנו, שאומרים שכונתם כמה שהוא נוח לשמים ונוח לבריות, והן הם ששינו שמם ולשונם ומלבושיהם, ובפרט את עצמם על ידי לימוד חכמות חיצוניות, וענינו רואות שבתוכו רע, להדיח את נערי בני ישראל מדרך ה'. וזהו שנאמר השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע, שנראה 'טוב', ומגיע 'עד רע'. וזהו שנאמר להלן (שם, כט) יש לא-ל ידי, היינו לשם א-ל, להלבישו לשם שמים, לעשות עמכם רע. אך אלקי אביכם אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע. וזהו שנאמר (שם, מט) והמצפה אשר אמר יצף ה' את אשר ביני ובינך ואינו נגלה לעין הרואה וזולתנו, כי נסתר איש מרעהו, כלומר נסתיר את עצמנו לבלי לגלות מצפון לבנו, ונראה כי כלנו איש מרעהו, והבן. ועם כל זה אמר (לב, א) וישכם לבן וגו' וישב לבן למקומו, היינו למדרגתו, כמו שפירש הרמב"ם (מ"ג א, ה) בשם מקום, היינו לדבר 'טוב' שתוכו מגיע 'עד רע' וכו'. ועיין מה שכתבתי בספר ייטב פנים במאמר הוד והדר לחנוכה אות ל"ז על הפסוק (תהלים צא, ה) לא תירא מפחד וגו'.

^מ בזוהר (ורא קיא): וְכִי קוֹדֶשָׁא בְרִין הוּא אֲתָא לְגַבְיָהּ דְּרִשְׁיָעִיא כְּמָה דְּכְתִיב, וַיִּבֹּא אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם, וַיִּבֹּא אֱלֹקִים אֶל לָבָן. אֲלָא הוּא מְמַנָּא שְׁלִיחָא דְּאִתְפַּקְרָא עֲלֵיהּ הָהָא, בְּגִין דְּכָלְהוּ כִּד עֲבָדִי שְׁלִיחָתָא נְטִילִי שְׁמָא דָא, וּמִסְטָרָא דְּדִינָא קָא אֲתִיין.

[הביאור: דשאל הזוהר, וכי הקדוש ברוך הוא בא אל רשעים, כמו שכתוב 'וַיִּבֹּא אֱלֹקִים' אֶל בִּלְעָם, וַיִּבֹּא אֱלֹקִים' אֶל לָבָן? ומשיב, שכוונת לשון "אלקים" שבכאן היינו אותו הממונה דהיינו השר, שהוא השליח המופקד על אותו האומה, ולכן נקרא "אלקים" משום שכל אותן הממונים כשעושים שליחות מהיית מקבילים מן שם "אלקים", כי הם באים מצד הדין, ושם אלקים הוא מדת הדין].

עט

ישוב קושיא יד

אבל לדרכינו נוחא, כי עד עתה כשהיה מדבר עליו רעה בגלוי, מזה לא היה מתיירא יעקב, אבל אתה כשהתחיל לדבר רע בדרך הנראה כטוב, היה צורך להזהירו שלא לדבר בבחינת "מטוב עד רע" וכפירוש הייטב לב

[אמנם לדרכינו אתי שפיר], ווייל מ'האָט נאָר מורא געהאַט [רק עתה כשנשתנה מפנים רע לפנים טוב (כדלעיל אות עד)], פאָר "דעם" האָט מען [שוין] מורא געהאַט, [פאָר די בחינת] "מטוב עד רע" [כפירוש הייטב לב (דלעיל אות עד)].

[ולפי זה לא הִזְהִירוּ הקב"ה על הרע, כי בלאו הכי ימנע הקב"ה זאת ממנו וינצל יעקב מאתו בהשגחה פרטית, דמשמא מסרי נפשיהו להצלת הצדיקים, אמנם הִזְהִירוּ הקב"ה על טוב שהוא רעה, השמר לך מדבר עם יעקב מטוב שתולדתו רעה, דבוה איכא חשש גרורי אבתריה, וכמו שאמרו מכאן שכל טובתם של רשעים רעה היא אצל הצדיקים. ועוד אמרו בגמרא (סוטה כב:) 'אל תתיירא' מן הפרושין, ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהם כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפינחס (דברי יואל)].

פ

ישוב קושיא יג (אופן א)

לבן שפט בדעתו דכיון שהוזהר רק על טוב שהוא רע, מזה מוכח דעל רע גמור בגלוי לא הוזהר, כיון שזה אינו מוזק כ"כ להמשך אחריו, וע"כ אמר יש לאל ידי לעשות עמכם "רע" גמור, כי אלקי אביכם אמר אלי רק השמר לך "מטוב עד רע". ולא הבין האמת דעל רע גמור לא היה צורך להזהירו, כי לא יניחוהו מן השמים לבצע זממו, משא"כ בדבר הנראה כטוב שיש בו סכנה של אמשוכי והוא דבר התלוי בבחירה, שזה אין מונעין מן השמים, וע"כ הוצרכו להזהירו על זה

דאָס קען זיין [בביאור קושיא יג].

ער [לבן] האָט געזאָגט [להלן בפסוק כט] **יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם "רע"**, [אָפּען] "שלעכטס" קען איך ענק טון, [כי] **וְאֵלֹקֵי אֲבִיכֶם אֲמַשׁ אֲמַר אֵלַי**, מיר האָט מען דאָךְ נאָר אָנגעזאָגט איך זאָל נישט טון "מטוב עד רע", איך זאָל נישט טון אזא מאָדע [ווי] זיך באַהאַלטן [לעשות רע שנראה מבחוץ כטוב], אָבער "אָפּען שלעכטס" דאָס זעט דאָךְ אויס האָט מען מיר נישט אָנגעזאָגט.

דאָס איז פונקט פאַרקערט, פון דעם וואָס מ'האָט אים אָנגעזאָגט **מטוב עד רע** האָט ער זיך אויפגעדרינגען אַז דאָס מעג איך טון.

ער האָט נישט געלערנט [ריכטיג] פשט, דעם אמת'ן פשט, אַז 'דעם' [רע בגלוי] האָט מען אים נישט 'געדארפט' אָנצוזאָגן, ווייל דאָרט פרעגט מען נישט נאָך אים [וואין] מתייראין מזה, כי בלאו הכי לא יניחוהו מן השמים להפיק זממו^מ. איבערדעם האָט ער פשט [אנדערש], אַז מ'האָט אים נאָר געזאָגט "מטוב עד רע", פאַרוואָס, ווייל אויף 'דעם' [רע גלוי] האָט מען נישט מקפיד געווען, וואָרן 'דאָס' [רע טמון בטוב] איז אַרגער [משום אמשוכי אבתריה].

[און] ס'איז טאַקע אַרגער.

אָבער דער אמת'ן אַריין האָט ער נישט בכח געהאַט צו טון קיין "שלעכטס" אויך נישט [וזהו באמת הטעם על שלא הזהירו אותו על רע גמור]. נאָר "ער" האָט זיך אויפגעדרינגען אַז מ'האָט אים אָנגעזאָגט [רק] "מטוב עד רע" [טוב כזה שמגיע עד רע], האָט ער געזאָגט איז אַ סימן אַז איך קען [רע גמור, ולזה אמר יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם "רע"].

^מ אלא על הטוב שהוא רעה, דהוא מידי דתליא בבחירה [אם יומשכו אחריו ח"ו על ידי זה], על כן הוזהר עליה. (דברי יואל, עם תוס' ביאור).

פא

ישוב קושיא יג (אופן ב)

כל לא תעשה שבתורה, כיון שהוזהרו עליה ויש בזה שכר ועונש, מוכח מזה שיש בחירה ויכולת בדבר לעבור ח"ו עליה
על פי 'פשוט' [=לפי פשוטו דלשון מטוב עד רע שולל הן טוב והן רע גמור, ובאמת הוזהר גם
על רע גמור], האב איך גערעכנט איז אויך נישט אַזאַ קשיא [להבין ההמשך שלא יסתור
הסיפא והרישא] יש לֵאמֹר יְדִי וגו' מְטוֹב עַד רָע.
קאָן זיין אַזוי.

וואָרן לעולם איז אַזוי, אַז מ'פרעגט טאַקע נישט נאָך אים, וואָס האָט מען אים
געדאַרפֿט אָנצוזאָגן (וכקושיא יד, וכדלעיל אות עח).
און דער אמת, אַז מ'זאָגט אָן יענעם [באזהרת איסור], איז ער שוין אונטער אַ בחירה
[=מזה מוכח שיש לו בחירה בדבר, דאי לאו הכי מהו הצורך להזהירו, וגם דאם אין בחירה למה מגיע לו
שכר ועונש על זה].

פב

ומה שהוזהר לכן השמר לך וגו', הוא ג"כ לא תעשה הנאמר אליו, ומוה שפט שיש לו בחירה ויכולת בדבר,
ואף שהוזהרו אותו בכך אבל כבר הורגל בכך לעבור על כמה לאוין ואזהרות, ומוה לא נתיירא ברשעותו, וכדרך הרשעים
[והנה] כל מקום שנאמר "הִשְׁמֹר" פֶּן [ואל] אינו אלא לאו (עירובין צו.), [וכאן נאמר לו
בלשון] "הִשְׁמֹר" לָךְ, [ונמצא שהוזהר על זה בלאו, ועל לאוין הלא יש בחירה לעבור עליהם, און] ער
האָט אַסאַךְ לאוין [שוין] עובר געווען, [אפילו וואָס] ער האָט יאָ געוואוסט [שהוזהר עליה],
אַסאַךְ זאכן וואָס ער האָט עובר געווען, דער בורא כל עולמים הייסט "נישט" [טון]
און ער "וויל" טון [בבחינתו, וכדרך הרשעים שהם אומרים] בָּחֲנוּ אֶת אֱלֹקִים וַיִּמָּלֵטוּ (מלאכי ג,
טו), זיי האָבן דאָךְ אַ שיטה [אַז] זיי מעגן אַלדינגס טון און מ'פירט אויס [שהם מצליחים
במעשי העבירה לגומרה], ווי דער פסוק זאָגט (שם) [שהם אומרים וְעַתָּה אֲנַחְנוּ] מֵאֲשֵׁרִים וְיָדִים
[גם נִבְנוּ עֲשֵׂי רָשָׁעָה גם בָּחֲנוּ אֱלֹקִים וַיִּמָּלֵטוּ].

ער האָט געהאַט אַ חשבון, מ'מעג אים 'זאָגן', ער 'וויל' [אַבער] עובר זיין. נאָר
וואָס דען [לענין זה השתמש בהאזהרה, להוכיח מזה דכיון] אַז מ'זאָגט אָן איז אַ סימן אַז ער
האָט אַ 'בחירה' [לעבור על זה]. וואָרן אַז נישט העט מען דאָךְ אים נישט 'געזאָגט', אַז
מען 'קאָן' נישט טון.

פג

וממילא אחי שפיר גם לפי פשוטו דמה שנאמר ממוכ עד רע, היינו שהוזהר אף על רע גמור,
כי הפשט בדברי לכן הוא דמוה גופא שאני מוזהר עליה, מוכח שיש לי בחירה ויכולת בדבר לעשות עמכם רע
ממילא טאַקע, דאָס איז דער פשט, פונקט פאַרקערט, דאָס איז נישט אַזאַ קשיא
[להוכיח ממה שאמר אלי השמר לך] אַז איך קען נישט, [אלא אדרבה] יש לֵאמֹר יְדִי וגו', [ואם
תאמר] פון וואָנעט ווייסט דו אַז דו קענסט, וואָרן וַאֲלֹקִי אֲבִיכֶם אָמֵשׁ אָמֵר אֵלִי
"הִשְׁמֹר לָךְ", וואָס האָט מען מיר געדאַרפֿט 'אָנצוזאָגן' איך זאָל מיך 'היטן', [אלא
מאין] אַז מ'האָט מיר אָנגעזאָגט [זהו סימן שיש בידי היכולת לזה].

[וכן מצינו] ס'שטייט (חקת כא, לד. דברים ג, א-ב) [וַיֵּצֵא עֹג עֹג מִלֶּךְ הַבְּשָׁן וגו' וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֶל
תִּירָא, אִיז אַ סימן אַז מ'האָט זיך וואָס צו שרעקן [ולזה אמר ה' אל תירא]. זיי האָבן מורא
געהאַט פאַר עֹג'ן ס'וועט אים עומד זיין דער שכר [=זכות] פון אברהם [שנאמר ויבא

הפליט ויגד לאברהם העברי, וזה עוג. כי מתשובתו שהשיב הקב"ה לאותו צדיק אל תירא אותו, נשמע] וואָס' ער פֿאַרצט זיך^{מט}.

[וכן בכאן אמר לבן] אז מ'זאָגט מיר "הַשָּׁמֶר לָךְ", זעט אויס אַז איך 'קען', וואָרן [ווען] איך זאָל טאַקע נישט קענען, וואָס פרעגט מען נאָך מיר, וואָס האָט מען מיר געדאַרפֿט 'אַנזאָגן'?

איי אַז מ'האָט אים 'דאָך' אָנגעזאָגט [ואיך יעבור על הציווי], פֿאַרדעם האָט ער [זיך נישט אזוי צוריק געהאַלטן], דעס איז ער שוין געוואוינט געווען אַז ער זאָל 'נישט טון' דעס וואָס מ'זאָגט אים אָן. ער האָט אַסאַך זאכן 'געטון', דעס וואָס ער איז געווען מַצֵּה וְעוֹמֵד 'נישט צו טון'.

פד

ביאורי הקושיות בפסוק ועתה ה'לך ה'לכת

נאָר לאָמיר זען, וועל מיר צו-גיין [צו] דער [פסוק ועתה] ה'לך ה'לכת פי נכסף נכספתָ לְבֵית אָבִיךָ לְמָה גִּנְבָתָ אֶת אֱלֹהֶי, פֿאַרוואָס האָסט דו גע'גנב'עט דעם 'דאָס'.

פה

ישוב קושיא יט

רחל אמנו בודאי לא לקחה עבודה זרה ברשותה, אלא הענין כי בגודל קדושתה היה בכחה לבטל הע"ז לגמרי ממצאיותה איך האָב געקלערט [לבאר הענין] אַז רחל אמינו האָט צוגענומען די עבודה זרה, ס'איז נישט מעגליך זי זאָל האַלטן עבודה זרה, איך מיינ [דהביאור בזה], זי איז בכח געוועזן [לבטלו לגמרי מן המציאות 'גבול קדושתה'].

ס'שטייט (בא יב, יב) וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אַעֲשֶׂה שְׁפָטִים, [ופירש"י] של עץ נִרְקֶכֶת ושל מִתְּכֶת נִמְחָה (ומקורו במכילתא שם, ובילקוט שם רמז קצט).

[וזה היה מחמת 'גודל הקדושה' של מורא הגדול זו גילוי שכינה, שעבר ה' בארץ מצרים באותה לילה, כמו שנאמר שם ברישא דקרא ועברתי בארץ מצרים וגו' אני ולא מלאך, ומסיים הכתוב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה', אני הוא ולא אחר]^{נא}.

^{מט} כמבואר בגמרא (נדה סא.): ויאמר ה' אל משה אל תירא, מכדי סיחון ועוג אחי הוו, דאמר מר סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו, מאי שנא מעוג דקמסחפי ומאי שנא מסיחון דלא קמסחפי. אמר רבי יוחנן אמר ר' שמעון בן יוחי, מתשובתו של אותו צדיק [פירש"י, שהוצרך הקב"ה להשיב שלא יירא ממנו] אתה יודע מה היה בלבו, אמר שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר (לך יד, יג) ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי, ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול.

וכן כתב רש"י פרשת חקת: אל תירא אותו. שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר ויבא הפליט, הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדלעומר וחביריו בעשתרות קרנים, שנאמר (דברים ג, יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים.

וכן ברש"י פרשת דברים: אל תירא אותו. ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותו, אלא מתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם, שנאמר ויבא הפליט, והוא עוג.

^{נא} והביאור בענין זה, כי לבן הוזהר שלא "לדבר" עם יעקב מטוב עד רע, פי' לא טוב ולא רע, ועל זה שפיר היה לו בחירה ויכולת לנסות להרע לו ולדבר עמו רע, ולכן הוזהר על זה שאף לא ינסה. אבל שיוכל לבן גם לבצע זממו ולהזיק ליעקב, זה לא היה היכולת בידו, כי לא נתנו אלקים להרע עם יעקב, וכמו שהיה במשך כל הזמן שהיה יעקב אצלו. אלא שלבן הוא לא שפט הדברים בצדק, ורצה להוכיח מן האזהרה שיש באמת היכולת בידו "להרע" לו בפועל, ולא רק לנסות לעשות פעלים לדבר בבחירתו.

^{נא} ועיין באור המאיר (בדושים לפסח, ד"ה ועברתי), ובאמרי נועם (לפסח את סח). - ועיין בדברי רבינו בס"ג אחרון של פסח תשכ"א (ועוד) שאז ביציאת מצרים היה ביטול גמור לע"ז כענין דלעתיד (ועיין מזה להלן הערה נד).

[וכן היתה ברחל אמנו] זי האָט 'אַרויסגעצויגן' דעם גאַנצן כח הטומאה, דעס איז שוין געווען 'אויס עבודה זרה' [כשלקחתן עמה, מחמת גודל קדושתה].

פו

וביטול גמור כזה מהני אפילו באופן דלא מהני סתם ביטול על פי הלכה, ולכן אף שישראל אינו מבטל ע"ז של גוי, אבל ביטול גמור להוציא את הדבר ממצויאותו עד שאין כאן מציאות הע"ז כלל, זה שפיר מהני בכל גווני הגם אפילו "ביטול" נלא מהני בעבודה זרה של ישראל, ואפילו בע"ז של גוי אין הישראל יכול לבטלה אלא הגוי] (ע"ז מב. ושו"ע יו"ד קלט, ב. קמו, א-ב).
[נאָר] קודם זי האָט עס נישט 'קונה' געווען [ונשאר עכ"פ ע"ז של גוי, כי הרי אסור לישראל לקנותו].

[והעיקר לדרכינו, הרי] זי האָט עס מבטל געווען [מן מציאותה ושורשה לגמרי, וזה מהני] אפילו [באופן וואָס] ס'נוצט נישט קיין [סתם] ביטול, [כגון בביטול ע"י ישראל ולא ע"י גוי, כי באופן זה אין צריך עוד לדין ביטולה ע"פ הלכה כיון שאין כאן מציאות הע"ז].

פז

ועל דרך זה פירשתי דעת היש מפרשים בתוס' דמגילה, כי לעתיד ילמדו תורה ברכים בבתי ע"ז של אדום, כי לעתיד כשרוח הטומאה יעביר מן הארץ יהיה ביטול גמור להע"ז
איך האָב דאָך מיט דעם פאַרענטפערט²² - איך וויל נישט מאריך זיין - די יש מפרשים [שבתוספות] (מגילה ו.) וואָס לעתיד זענען די אַלע, די אַלע בתי רשעה'ס [טרטירות ובתי קרקיסאות שבאדום, הם] עתידים אז זיי זאָלן ווערן בתי מדרשים (גמרא מגילה שם), [וכתבו התוספות דיש מפרשים דטרטירות וקרקיסאות הם בתי עבודת כוכבים ומכנה אותן טרטירות לשון חרפה, וקרקיסאות רוצה לומר בית הכסא בלשון ערב. ועל זה הקשו התוספות דקשה לומר שאותן מקומות מטונפות יוכלו ללמוד שם תורה, אלא ודאי לשממה יהא במהרה בימינו. ולכן מפרשים התוספות דהכוונה לבתים שמתאספים שם לוועד עיי"ש].
[ותירצתי דעת היש מפרשים מקושיית התוספות, וכן מצאתי בשערי צדק (או"ח סימן יב)²³, כי שאני לעתיד לבא שיהיה ביטול גמור] אַז ס'ווערט בטל דער גאַנצער כח הטומאה²⁴.

²² בס"ג אחרון של פסח תשכ"א, וס"ג שמיני תשכ"א, ובדברי יואל לסוכות (אות יג).

²³ כן הוא בס"ג אחרון של פסח תשכ"א. וע"ע בדבר"י לסוכות (שם), שמביא בזה"ל: כבר פירשתי ואח"כ ראיתי כן גם בספרים הק' וכו'. - וז"ל השערי צדק: ולפענ"ד אפילו היש מפרשים לא סבירא להו להתיר רק לעתיד לבוא בעת שיעבור רוח הטומאה לגמרי מן הארץ.

²⁴ וזה לשון רבינו בס"ג אחרון של פסח תשכ"א (לשון קדשו אות כ-כא): תוספות זאָגט אין מגילה, אַקעגן [מה דאיתא שם בגמרא] שעתידין בתי טראטירות ובתי קרקיסאות [שבאדום] שילמדו בהם תורה ברכים. [ומביאים התוספות אז] איז דאָ ים מפרשים וואָס זאָגן דאָס איז "בתי עבודה זרה", די בתי עבודה זרה וועלן לעתיד זיין בתי מדרשים וואו מ'וועט לערנען תורה ברכים. און תוספות קריגט, חס ושלום, דאָרטן וואו מ'האָט געדינט די עבודה זרה איז נישט פאַרהאַנדן [ללמוד שם תורה], בודאי יהיו לשממה, נאָר מיינט מען אַנדערע [סאָרט] בתי טרטיאות וקרקיסאות, וואו זיי האָבן זייערע חשבונות און זייערע משפטים, אָבער נישט קיין עבודה זרה [ממש], ווי תוספות איז מסביר.

האָב איך געקלערט וואָס דער פשט קען זיין אין די יש מפרשים, - ער ברענגט עס אין שערי צדק [פון ר' מענדעלע דעשער (או"ח סימן יב) ברענגט ער עס אויכעט. - אַז די יש מפרשים מיינען אויכעט נאָר "לעתיד".] אינו דומה היינט, אין אַ מקום פון עבודה זרה איז דאָך טאַקע נישט מעגליך [ללמוד תורה], אָבער לעתיד וועט דאָך זיין אַ ביטול גמור, והאלילים כרות יכרתן, נאָך אַזאָ ביטול גמור איז עס שוין 'גאָרנישט', איבערדעם ווערט עס, איז עס אַ מציאות אַז מ'זאָל לערנען תורה ברכים דאָרט וואו ס'איז געווען עבודה זרה. אָבער נישט היינט, [אפילו] ס'טרעפט זיך יחידים [שעושים ביטול ע"ז], זיי זענען נישט [מבטל ביטול כללי], "בכלל" אין די עבודה זרה איז נישט קיין ביטול, אפילו אַ יחיד האָט עס מבטל געווען, [און] אַז ס'איז נישט קיין "ביטול כללי" האָט עס נישט אַזאָ כח ס'זאָל עס מבטל זיין [לגמרי], ס'זאָל ראיין זיין לערנען דאָרט תורה ברכים. [ועיי"ש שרבינו מבאר דביציאת מצרים היה גם כן כח כזה, שהיה אז ביטול גמור לע"ז של מצרים].

פח

[וכמו כן ברחל אמנו], זי האָט אַרויסגענומען דעם גאַנצן 'מציאות', דער גאַנצער מציאות פון דער עבודה זרה [האָט זי אַרויסגענומען] דערפון, ס'איז גאָר געוואָרן 'עפעס אנדערש', דאָס איז געוואָרן אַן 'אנדערע זאך'. אַז נישט, העט זי עס נישט גיווען געהאַלטן.

פט

ומה שהיה עוד צורך שיתחפכו התרפים לקיתונות כשבא לבן, כדי שלא לביישה בפני אביה, והו משום דביטול מציאות הע"ז היינו ביטול כחה ושורשה 'הפנימי', ועדיין היה 'חיצוניות' הכלי בצורה ותבנית שהיתה בה מקורם, וע"כ הוצרך לעשות נס שיתחפך גם 'חיצוניותה', כדי שלא יכיר לבן שהוא בכלל כלי הבא מרשותו

נאָר וואָס דען, [מה שקשה] ס'שטייט דאָך אַז וועגן בושה [שלא לביישה בפני אביה נתחפכו התרפים לקיתונות, ואם כבר לא היו במציאותן מה צורך היה עוד להפכן]. קאָן זיין, דאָס 'חיצוניות' האָט מען נאָך עפעס דערקענט¹¹, העט ער גיווען דערקענט אַז זי האָט עס אַמאָל גע'גנב'עט, און דעם העט אויך געווען אַ בושה פאַר איר.

וואָרן דעם אַז טאַקע זי האָט 'אַרויסגעצויגן' דאָס 'גאַנצע' [מציאות של כח הטומאה], דאָס האָט ער אפשר נישט גיווען געגלייבט נישטאַמאָל. אָבער ער העט גיווען 'דערקענט' [בהם שהם אותם שנגנבו מאתו, און] אַז ס'איז אמת מ'האָט גע'גנב'ט [התרפים שלו ע"י ביתו של יעקב, ועל זה היה טוען] דאָס איז 'לא זו הדרך' (כדלהלן אות צ)¹². (ועיין עוד לקמן אות קי)

צ

ישוב קושיא טו וקושיא כ (באופן א)

ובזה יבואר טענת לבן, כי הוא לא הבין כל זה שבכחם לעשות ביטול גמור לע"ז, וע"כ כשהבין שמסתמא נגנב ע"י אחד מבית יעקב, מען ואמר ועתה הלא הלקת כי נכסף נכספתה לבית אביך, אם אתה רוצה ללכת בדרכי אבותיך אברהם ויצחק, לבער הע"ז, אם כן למה "ננכת" את אלהי, למה היה לך לעשותו בדרך "גניבה" ובסתר, היה לך לשברו בגלוי בדרך שעשה אברהם בצלמי תרח, ויכירו וידעו כי אתה הוא שלקחתם. ואם תאמר שאין העת גורם לביטול ע"ז בפרהסיא, עכ"ז לא היה לך לעשותו בדרך כזה כגנב החותר במחתרת¹³

ער האָט גע'טענה'ט, [וַעֲתָהּ הֲלֹךְ הִלַּכְתָּ כִּי נִכְסָף נִכְסַּפְתָּהּ לְבֵית אָבִיךָ לְמָה גִּנְבָתָ אֶת אֱלֹהִי, מִמָּה נִפְשָׁךְ, גִּיִּסְט דו - נִכְסָף נִכְסַּפְתָּהּ "לְבֵית אָבִיךָ" - דעם דרך [של בית אביך]?, דאַרף מען נישט גנב'נען! אברהם אבינו ווען ס'איז געווען מעגליך, האָט ער 'צובראָכן לַעֲיִן כָּל'.

¹¹ עיין כעין זה בוינאל משה (מאמר ב, סימן קטל) לענין כמה ענינים. והובא בקונטרס לשון קדשו א' תולדות תשכ"ז (אות לח, והערה לב).

¹² ועכ"פ בפנימיות כבר נשתנו משעה שלקחתם רחל, ונתבטלו כוחות הטומאה וכל בחינת ע"ז שבהם, דאל"ה לא שהתה אותם רחל בביתה אפילו רגע, ורק דבחינוניות שלהם היו עדיין ניכרים קצת מתחילה, ולכן בשעה שדרך לבן אחריהם ומצאם, אז נעשה נס ונשתנו לכלי אחר אף בחיצוניותם (דברי יואל).

¹³ זהו עיקר סגנון הדרוש, שרבינו מדבר בדרך כלל שלא לעשות בדרך גניבה, כי לא זו הדרך. אולם בדברי רבינו כאן מצאנו בתוך הדברים ב' טעמים למה לא זו הדרך, א' כי באופן זה יש בזה חילול השם כשמוציאין הגניבה בידו, והב' כי אין בזה תועלת, כי בלאו הכי אינו מתבטל הע"ז בדרך זה. ובדברי יואל נכתב בקצרה עוד טעם נכון, כי כשעושה בדרך גניבה נמצא שמשושה הע"ז בביתו, (וכקושיא יט דידן, והתירוץ על זה לא היה מבין לכן שבכחם לעשות ביטול גמור להוציא הע"ז ממציאותה, וגם יעקב לא השיב לו כן, כי לבן לא היה מאמין בדבר כזה, ולכן גם הוצרך לעשות נס שיתחפכו לקיתונות, כי לא היה מועיל לו תירוצן האמיתי).

גנב'נען די עבודה זרה'ס, דאָס איז נישט קיין דרך, נַכְסֵף נַכְסֶפְתָּה [לְבֵית אֲבִיךָ?], אַז
 דו מיינסט דעם אמת?, האָסט דו נישט געדאַרפֿט גיין "גנב'נען" אַתְּ אֱלֹהִי.
 ממה נפשך, אַז דו ווילסט לאפרושי מעבודה זרה, האָסטו געזאָלט אָפּען זאָגן
 "איך גיי צוברעכן די עבודה זרה!", און איך קאָן זי [צוברעכן], און איך האָב נישט
 מורא פֿאַר דיר!", מ'זאָל וויסן 'ווער' ס'האָט געטון, דו האָסט עס געטון, "איך האָב
 עס געטון, און איך קען עס טון".
 טאָמער קענסט דו נישט?, אַז דו קענסט נישט, מסתמא ביסט דו נישט בכח,
 ס'איז נישט די צייט, [אַבער] דעם איז אַ חילול השם [לעשות בדרך גניבה], דעם ברויך מען
 נישט צו טון.

דאָס האָט ער געפרעגט אַ קשיא, האָסטו דעם כח?, וועסט דו זאָגן נַכְסֵף נַכְסֶפְתָּה
 לְבֵית אֲבִיךָ?, אַז דו גייסט אינעם 'טאַטנס דרך', פון יצחק'ן און פון אברהם אבינו,
 ווילסט מבער זיין די עבודה זרה'ס?, דאַרף מען נישט גנב'נען!.
 אלא מאי קענסט דו נישט, ס'איז נישט די צייט דערפון, אַז קענסט דו נישט,
 דאַרף מען דאָס נישט טון [בדרך גניבה ולהשהותם אצלך], וואָרן מיט דעם איז מען עס
 נישט מבטל.

צא

והתירון באמת על זה היה כי רחל עשתה ביטול גמור לכל המציאות של הע"ז וכדלעיל, אלא שללכן לא היו יכולים לגלותו
 נאָר [האמת היה כין] דאָס איז געווען אַן אַנדערער כח, דעמאָלטס לשעה האָט זי
 געקענט 'אינגאנצן' אויף אַזאַ בחינה טון [לבטלו לגמרי מן המציאות, ולא היה צורך לשברו,
 אמנם] דאָס האָט מען 'אים' נישט געקאָנט נישטאָמאָל מגלה זיין.
 אַבער על כל פנים דאָס איז געווען אַ קשיא [בטענה נכונה, ולא היה סתם דברי הבל, ובזה
 מיושב גם קושיא כ].

צב

הקדמה לשוב קושיא זו וקושיא ב (באופן ב), ולשוב קושיא זו
 (עד אחר אות קב)

און ס'קען נאָך זיין אַנדערש אויך [לבאר המשך וכוונת דברי לבן בזה, ובדרך זה יבואר גם
 יתור תיבת "את" באומרון לְמָה גִּנְבָתָּ "את" אֱלֹהִי.

צג

דרוש שאמרתי בפרשת ראה בפסוק לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ

במשנה דרשו לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ, כשאבדו רשעים מן העולם, ומפרש בגמרא מאן רשעים, "גנבי"

[ויבואר בהקדם וואָס] איך האָב געזאָגט אַמאָל¹¹, ס'שטייט אין סנהדרין, אין סוף
 סנהדרין (קיא.: קיג.), ביי דעם דין פון עיר הנדחת דאָרט, [שאמר הכתוב (ראה יג, טז-יז) הִכָּה
 תִּכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל הָעִיר הַזֹּאת לְפִי תִּרְבּ, "הַחֲרֵם" אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְגו', וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ
 רִחְבָּהּ וְשִׂרְפָתָּ בָּאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ "כָּלִיל" לַה' אֱלֹהֶיךָ וְגו', אַז מ'מאַכט אינגאנצן
 "חֲרֵם", "כָּלִיל" תִּהְיֶה, [ומסיים שם הכתוב] (שם, יח) וְלֹא יִדְבַק בִּידָךְ מְאֻמָּה מִן הַחֲרֵם
 לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ, [ומפרש המשנה] (דף קיא.): חרון אפּוֹ אלו הרשעים [שכל זמן

¹¹ בס"ג פרשת ראה בשנת תשי"ח ותשי"ט (לשון קדשו אות כח-לה) ותשכ"ו, ועיין שם באורך.

שהרשעים בעולם, חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם, נסתלק חרון אף מן העולם], פרעגט די גמרא (דף קיג:): מאן רשעים, וואָסערע רשעים, אמר רב יוסף "גנבים", גנבים.

צד

[א] והוא פלא דמה שייך ענין גנבים באותה פרשה

[וקשה] ס'איז דאָך עפעס אַ הפלא ופלא.

[א] 'קודם' פאָרוואָס עפעס גראָד [=דוקא] "גנבים", ס'איז דאָ ווייניג 'רשעים' [בעבירות חמורות יותר]?, [כגון] מגלי עריות און עובדי עבודה זרה.

צה

[ב] ועוד דהלא מיירי שם מן עובדי ע"ז שהוא חמור הרבה יותר, ולמה מפרש דהרשעים המביאים החרון אף הם הגנבים [ב] 'דערנאָך', מ'שמועסט דאָך דאָ [בפרשה ההוא] פון עיר הנדחת, [שהם] "עובדי עבודה זרה" [שהוא עון החמור יותר, והם הם המביאים החרון אף היותר גדול], ס'איז דאָך אַן "עיר הנדחת", [ננו] ווי קומט "גנבים" [דערצו], וואָס 'כאַפסט דו אַרויס' אַן עבירה פון "גנבים" [שזהו הגורם להחרון אף]. דאָס גאַנצע איז דאָך עפעס אַן ענין פלא.

צו

ובתורת חיים והר"ף בעין יעקב מפרשים דקאי על אותן שגנבו מן השלל של עיר הנדחת, ולפי זה נראה דקאי על ענין דמיירי שם בקרא

נאָר דאָ דער תורת חיים זאָגט^ט, און ס'איז דאָ, כ'האָב געזען נאָך ערגעץ אַנדערש דאָרט, און דער רי"ף אין עין יעקב^ב גייט אויך אַביסל דעם וועג, ער מיינט [באותן שלוקחין] פון דעם שלל, די וואָס זיי גנב'נען אַראָפּ פונעם שלל [של עיר הנדחת. ובוה מיושב דהוא שפיר ענין דמיירי ביה קרא התם].

ובמהרש"א מפרש דקאי על גנבים שעוברים על החרם שנותנים בבית הכנסת על הגניבות, ובקרא נזכר כאן לשון "חרם". אבל אחתי קשה דמה שייכות לאותה חרם עם הפרשה של עיר הנדחת [וגם קשה דסו"ס לעבוד ע"ז חמור מפי, ואמאי לא מפרשי דמאן רשעים עובדי ע"ז]

דער מהרש"א^א זאָגט עפעס אַן אַנדערן אופן מיינט מען גנבים, ווייל די גנבים זענען עובר אויף אַ "חרם" [וכאן כתיב בידך מאומה מן "החרם"]. אָבער [על תירושו קשה] ווי קומט דאָס [אַריין] ביי עיר הנדחת, וואָס מישט דו עפעס אַריין [זה בזה, שעל זה יהא קאי הפסוק] לַמַּעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ, ווי קומט אַריין דאָ [גניבה].

^ט בתורת חיים (סנהדרין שם): ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. סיפא דקרא למען ישוב ה' מחרון אפּו, לכך דריש שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם. והנך רשעים לאו באנשי עיר הנדחת איירי, שהרי כבר נעשה בהן דין דכתיב ברישא דקרא הכה תכה את יושבי העיר, אבל בגנבי איירי, אותן הרשעים שגונבין משלל עיר הנדחת, וקאי אולא ידבק בידך מאומה מן החרם דסמך ליה, והיינו דאמר רב יוסף מאן רשעים גנבי.

^פ בפ"י הרי"ף בעין יעקב (שם): תימה הא דכתיב למען ישוב ה' מחרון אפּו דנלמד ממנו כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם, קאי אדלעיל מיניה דכתיב הכה תכה את יושבי העיר לפי חרב, והיאך שייך לא ידבק בידך וגו' כל זמן שרשעים בעולם, דהאי איירי באבדות ממון ולא באבדות רשעים. וי"ל בדקדוק אחר מה שאמר רב יוסף מאן רשעים גנבי, למה לא אמר כפשטיה עובדי עבירות, וכדכתיב למען ישוב ה' מחרון אפּו גבי מדיחי עיר לעבודת כוכבים. אלא דקשה דהוי ליה לכתוב למען ישוב ה' מחרון אפּו גבי הכה תכה את יושבי העיר וגו', למה סמך וכתב גבי ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, לכך דרש מאן רשעים גנבי, דהיינו אותם שלקחו מן החרם, וכל זמן שהם בעולם חרון אף בעולם, וכאבדם יסתלק חרון אף ובאה טובה לעולם.

^א במהרש"א (שם): לפי שנתן טעם שלא ידבק וגו' שכל זמן שהרשעים כו' דהיינו אותן רשעים שעוברים על החרם וקאמר מאן אינון רשעים שבכל דור שעוברים כל שעה החרם ואר"י גנבי הן הגנבים שנותנים בבית הכנסת חרם על הגניבות והם עוברים גם על החרם ובוה מביאין חרון אף בעולם כדמסיים בהאי קרא ולא ידבק וגו' למען ישוב וגו' ומחרון אפּו וגו'.

ולתורת חיים והר"ף שפיר מובן השייכות לעיר הנדחת. אלא דמ"מ גם לתירוצם עדיין קשה, דא"כ אין החסרון כמה שעברו על איסור גניבה, רק כמה שעברו על איסור הנאה משלל ע"ז, ולמה נקמו לשון "גנבי" נאָר זיי זאָגן [התורת חיים והר"ף] אַז [הכוונה על] די וואָס זיי גנב'נען אַראָפּ פון דעם שלל, [ולתירוצם מובן 'השייכות' לכאן. אבל עדיין קשה גם לתירוצם] וואָס ער כאָפט אַרויס גראָד דעם "גניבה", דער עיקר [חסרון] איז דאָך דער שלל "ההנאה" משלל של עובדי עבודה זרה, ואפילו לו יצויר שהליקחה היתה ברשות הבעלים, ומה נפקא מינה [וויאזוי 'ס'איז בא ליד המקבל], צי אויף אַזא אופן [של גניבה] צי אויף אַזא אופן [של נטילה ברשות]²⁰.

צז

ולכן נראה לפרש דלעולם קאי על הלוקחים ונהנים משלל של עיר הנדחת, אבל לשון "גנבי" לא קאי על הלוקחה מהשלל, אלא על "גניבת דעת" שנקרא ג"כ בכתובים בשם "גניבה" סתם [ואמיתי בישוב הענין לדרכינו], זעט מיר עפעס אויס, אַז דער 'חסרון' איז "גנבי", [והכוונה על "גונבי הדעת"], מ'טרעפט פסוקים וואָס ער רופט אָן "גניבת דעת" רופט ער אָן [בסתם לשון] "גנבים", [דין] וואָס זיי ברענגען אַריין [גניבה וטשטוש בדעת בני אדם], מ'געפינט אויף דעם כמה פסוקים, [שמכנה אותם בשם] סתם גנבים. אין [לשון] "גניבה" ליגט דאָך אַלעס, אפילו גניבת "דעת".

צח

וכן מצינו כאן בפרשת ויצא דקורא הכתוב ענין גניבת דעת בשם "גניבה" סתם
און טאַקע 'דאָ אַליין' [בפרשת ויצא] אין די פסוקים זעט מען אויכעט [לשונות כאלו], ער [לבן] האָט געזאָגט "וַתִּגְנֹב אֹתִי, דו האָסט מיך גע'גנב'עט, קודם [לא, כו] [זאָגט ער וַתִּגְנֹב] "אֵת לְבָבִי", און נאָכדעם [זאָגט ער] [לא, כז] "וַתִּגְנֹב אֹתִי", לבן האָט [אזוין] געפרעגט יעקב'ן²¹.
[ולכאורה] ער האָט עפעס גע'גנב'עט לבן'ן?, "איש" האָט מען גע'גנב'עט?, [אָדער] "דאָס האַרץ" האָט מען פון אים אַרויס גע'גנב'עט?. נאָר [הכוונה הוא] אַז מען 'פאַפט' יענעם, דאָס ווערט אָנגערופן "גניבה".
זעט מען דאָך [במפורש] אין די פסוקים, טאַקע 'דאָ אַליין', די פסוקים רופן עס אָן גניבה.

צט

ואותם הלוקחים מן השלל ונהנים מן העובדי ע"ז, עבד זה הם מלמדים זכות על העובדי ע"ז, ובוה הם טועין ומטעין את העולם אחריהם, ובוה גורמים עיקר החרון אף, כי העובדים ע"ז בגלוי אין העולם נמשכים אחריהם, משא"כ באותן שאינם עובדים בעצמן רק מלמדו זכות עליהם לומר שאינם רשעים כ"כ, הם הממשיכים את העם אחרי העובדי ע"ז, וע"כ הם עיקר החרון אף
איבערדעם, די וואָס זיי ווילן 'נהנה' זיין פון אַ שלל פון עיר הנדחת, די ווערן פאַר'גנב'עט דער "דעת" [של עצמם], און זיי זענען 'יענעם' [אויך] "גונב דעת", און זיי זוכן [בזכותם של הרשעים], זיי זענען מלמד זכות אויף די וואָס דער בורא כל עולמים געהייסן [להחרים אותם], די עיר הנדחת, די זענען מלמדי זכות און זיי 'פאַפּן' [די וועלט], זיי קריכן אַריין [בתוך הלבבות].
[ועל כן] 'דאָרט' ליגט דער חרון אף!

²⁰ ומלבד זה עדיין קשה לתירוצם דיוק הב' שדייקנו לעיל, דסוף סוף לעבוד עבודה זרה הוא חמור יותר מנטילת שלל עובדיה, ולמה לא יפרשו כי מאן רשעים "עובדי עבודה זרה" (ורק השייכות לפרשה זו מתורץ לפירושים). אבל לדרכינו יבואר גם זה.

²¹ וכן כתיב לעיל מינה (לא, כ) "וַיִּגְנֹב" יַעֲקֹב אֵת לֵב לִבְנֵי הָאֲרָמִי עַל כָּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא.

וואָרן 'אָזוי', אַן "אַפּענע עיר הנדחת", ווייסט מען שוין [להתרחק ולהשמר מהם], שטייט שוין דער דין וואָס די תורה הקדושה האָט געזאָגט. אָבער די תורה האָט געזאָגט, וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדָךְ מְאוּמָה מִן הַחָרָם, זאָלסט דוּךְ היטן [מליהנות מן השלל הבא] פון דאָרטן וואוּ ס'איז אַ חשש פון עבודה זרה און פון מינות, זאָלסט אַנטלויפן [דערפון]. ווייל אַז דו וועסט עפעס וועלן פון דאָרט 'נהנה' זיין, וועסטו אַריינפאלן אין "גניבת דעת", [וזה יגרום חרון אף ה', ולזהו לא תהנה מרכושם לְמַעַן ישוב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ וגו'].^{טו}

ק

ועל זה אמר רב יוסף מאן רשעים "גנבי", והיינו אותם שהם גונבים "דעת" עצמם "ודעת" כל העולם, ואין זה עבירה פרטיות רק ענין יסודי שכל הנפש והדעת מתגנב על ידה

מ'מיינט נישט [במה שאמרו מאן רשעים "גנבי", אותם שהם עושים] נאָר בלויז גנב'נען, מ'גנב'עט פון דעם "שלל". מילא דאָס איז דאָךְ נאָר אַן עבירה פרטיות, ווי קומט דאָס אַהער צו עיר הנדחת.^{טז}

נאָר [מ'מיינט], "בדרך כלל" פאַלט מען אַריין [בדעות כוזבות] און מ'גנב'עט "זיך", און מ'גנב'עט "די וועלט", און מ'גנב'עט אוועק "אַלע הערצער" פון די וועלט, און מ'ווערט אַריינגעכאַפט רחמנא ליצלן [אנשים אחרים], מ'ווערט אַריינגעכאַפט.

קא

און דאָס גאַנצע תועלת פון [הכאת ושריפת] עיר הנדחת [איז כדי] ס'זאָל זיך נישט 'צושפרייטן' די עבודה זרה, אָבער 'אָזוי', אַז מ'ווייל 'עפעס נהנה זיין', ווערט מען פאַר'גנב'עט, ווערט מען פאַר'גנב'עט און מ'טוט אַלעס, און רחמנא ליצלן עס 'פאַרשפרייט נעבעך' דעם כח פון "עבודה זרה" און פון "מינות". און מ'גנב'עט "זיך" אַליין, מ'גנב'עט זיך "דאָס האַרץ" מיט'ן "דעת" מיט די "מחשבה", מ'ווערט פאַר'גנב'עט! מ'איז אַליין נישט קיין מבין אויף זיך! מ'איז פאַר'גנב'עט! און מ'פאַפט 'יענעם' [אויך]!

מ'איז "גונב דעת" און מ'זאָגט "פאַלטשע זאכן" און "פשטים", מ'פירט אַריין רחמנא ליצלן [בדעות כוזבות].

קב

[און] "דאָס" [הגניבת דעת] איז דער מקור [שלה], דאָס איז די גניבה [מה שלקחו מן השלל].

[אָבער] די [לשון] "גניבה" איז נישט קיין פשט [לקיחת הממון ושלל], איך קען נישט זאָגן די גמרא מיינט "סתם" [גניבה], ער שמועסט [דאָך] דאָרטן פון "עיר הנדחת" און "עבודה זרה" [זאָל איך זאָגן] אַז דאָס מיינט מען "סתם אַן עבירה פרטיות", ער גנב'עט דאָרטן עפעס שלל.^{טז}

נאָר דאָס מיינט מען טאַקע [גניבת דעת], דאָס איז "די גאַנצע זאך" ליגט אין דעם, די גאַנצע זאך [כל הדעת והנפש] ווערט פאַרפירט, ווערט פאַר'גנב'עט, דאָס גאַנצע 'ענין', דער גאַנצער 'דעת', די גאַנצע 'שיטה', מיט די גאַנצע 'הערצער', אַלעס ווערט פאַר'גנב'עט.

^{טו} וכמו שהקשינו לעיל אות צו על תירוצ התו"ח והרי"ף.

^{טז} וכמו שהקשינו לעיל אות צה.

קג

ישוב קושיא ב (אופן ב), וקושיא זו

לבן לא הבין כי כוונת הלוקח התרפים הוא כי בגדל הקדושה ביטלו כל המציאות של הע"ז לגמרי, ולכן חשד שמא מי שלוקחו הוא מכלל הגונובי דעת והפוסחים על שתי הסעיפים. והוה שטען למה "גנבת" את אלהי, וביתור תיבת "את", כי הכוונה למה אתה גונב את הלבבות והדעת של האנשים "עם" לקחת הע"ז שלי

דאָס קען זיין, דער 'לבן' האָט דאָ חושד געווען, וואו קומסט דו עפעס צו גנב'נען עפעס 'אַזאַ מין' [זאָך], האָט ער זי חושד געווען [שמא היא מאותן הגונובי דעת והפוסחים על שתי הסעיפים (דברי יואל)], וואָרן ס'איז דאָ אַזעלעכע, אפשר טאָקע איז זי אויך פאַר'גנב'עט, זי וויל אויך לא עלינו די עבודה זרה, טאָקע זייער וואויל און פֿיין מ'דאָרף צו זיין [ערליך, אבל יש אנשים שהם] פוסחים על שתי הסעיפים, קען זיין ער קאָן גאָר זיין אַ צדיק, [נורחל] זי איז געווען אַ צדיקת, נאָר האָט ער זי חושד געווען, אַז דו גייסט גנב'נען [שמא יש בלבך נטיה לזה ולקחת אותו לצורך עצמך ח"ו].

דאָס האָט ער נישט פאַרשטאַנען וואָס זי טוט דאָ [שכחוה לבטל מציאות ושוורש הע"ז לגמרי]. האָט ער געפרעגט ממה נפשך, [אם כוונתך לאבד העבודה זרה], זאָג אָפּען, האָסט מיר נישט געזאָגט דו גייסט צוברעכן, אַז דו טוהסט עפעס אַזוינס און דו גנב'סט [במסתרים, יש מקום לחשדך ח"ו].

איבערדעם דער פשט איז, לָמָּה גִּנְבֶּתָּ מִיֵּינִי נִישֵׁט [פשוט אַוועק] גע'גנב'עט, האָט ער נישט געמיינט, ער האָט נישט געמיינט אַז מ'גנב'עט אים אַוועק דעם 'דאָס', דעם 'וויזעל' ¹⁰, נאָר [הכוונה לָמָּה גִּנְבֶּתָּ] "אַתָּה" אַלְלִי, "מיט" דעם ¹⁰, זי וויל גנב'נען [את הלבבות "עם" לקחת התרפים], לָמָּה גִּנְבֶּתָּ, דו האָסט גע'גנב'עט [הלבבות], 'דיך' און די 'גאַנצע וועלט' ווילסטו גנב'נען [את הדעת], דו ווילסט זיין אַזוי ווי די 'גנבים' אַזוי ווי ס'שטייט דאָרטן ביי עיר הנדחת, [דאָס] ביסט דו געוואָרן.

קד

ישוב קושיא זו (אופן ב)

והוה קישור הכתוב, וְעַתָּה הִלֵּךְ הַלֵּכֶת בִּי נִכְסֵי נִכְסֵי תֵּהָא לְבֵית אֲבִיךָ, שאתה רוצה לילך בדרכי אבותיך, אם כן לָמָּה גִּנְבֶּתָּ אֶת אֱלֹהֵי, שאתה ח"ו מגונובי הדעת שממנינים ע"ז בסתר כנפיהם

[וזה שטען לבן], ממה נפשך, אַז הִלֵּךְ [הַלֵּכֶת] בִּי [נִכְסֵי] נִכְסֵי תֵּהָא לְבֵית אֲבִיךָ [ונאתה הולך בדרכי אבותיך], וואָס האָסטו 'פִּיהַר' [=שייכות ועסק] מיט די 'עבודה זרה', [אלא מאין] "עפעס ווילסטו דאָ פאַר'גנב'נען, ס'איז אַ גניבה".

דאָ [מצד אחד] ביסט דו אַ צדיקת, דאָ גייסט דו אין 'טאַטענס' דרך [יצחק], גייסט דו אין 'זיידנס' דרך [אברהם], און דאָ [מצד השני] נעמסט דו צו דיר' אין רשות אַריין אַזאַ "עבודה זרה", און 'באַהאַלטן בסוד' נעמסט דו אַן "עבודה זרה" אין 'שטוב אַריין'.

קה

המשך ישוב קושיא ב (אופן ב), וקושיא זו

[אלא מאין] גייסט דו, מיט דער עבודה זרה ווילסט דו גנב'נען די גאַנצע וועלט, ווילסטו באַ'גנב'נען "אַלע הערצער". [ביין] ותגנוב את לבבי, [איז] נאָר "לבבי", האָסט

¹⁰ שעל זה היה קשה דאין פשט לדיבורים כאלו, וכדלעיל בקושיא ב.

¹⁰ דכמה פעמים יתפרש "אַתָּה" מלשון "עם" (ולדוגמא עיין ברש"י בראשית ד. א. נח ו, יג. לך יג, ה).

גע'גנב'עט מיין האַרץ, מיך האַסטו גע'גנב'עט. אָבער פון דעם וועסטו באַ'גנב'נען די גאַנצע וועלט, וועסט אַוועק'גנב'ען "אַלע הערצער", פאַרפירן דעם "גאַנצן דעת".
[ולכן] זאָגט ער לְמָה גִּנְבָתָּ "אַתָּה", אֱלֹהִי, "מיט" זיין אָפּגאַט וויל זי גנב'נען "די גאַנצע וועלט". נישט סתם גניבה, ס'איז נישט נאָר דאָס.
דעם האָט ער געמיינט [ואין זה דברי טפשות בעלמא, ומיושב קושיא כן].

קו

שוב קושיא יז - יח

תשובת יעקב על זה היתה להוכיח שאי אפשר לחשוד את ביתו בענינים כאלה

ער האָט אים אָבער געענטפערט יעקב אבינו [עם אָשר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיָה, והכוונה הוא שהשיב לו יעקב] אויף 'דעם' קאַנסט דו נישט קלערן !, רחל אמינו קאַנסט דו נישט חושד זיין אויף 'אַזאַ מין זאָך'.

קז

בגמרא מבואר דלשון יחיה קאי על מי שיש לו "זכיות" שהוא החיות דקדושה, ואם כן הלשון לא יחיה היינו מי שאין לו "זכיות" וחיות דקדושה

[ויבואר לשון זה בהקדם וואָס] די גמרא זאָגט אין יומא דף פ"ו פ"ז (פ"ז), גדולה תשובה אַז ס'ווערט פון זדונות ווערט 'שגגות', פרעגט די גמרא אַיני, ס'ווערט דאָך 'זכיות', פון וואָנעט איז געדרינגען, [מדכתיב] (יחזקאל לג, יט) וּבִשְׁבוּב רָשָׁע מִרְשָׁעוֹ [וְנִשְׁפָּט וַיִּדְּקָה] עֲלֵיהֶם "יחיה", וואָס שטייט עפעס יחיה, "יחיה" איז משמע אַז ס'ווערט 'זכיות' פון די עונות. [ומשני, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה].
[והרי לנו] אַ כלל גדול, 'דאָס' הייסט "יחיה" [בפסוק], אַז ס'ווערט דערפון "זכיות" [דזהו חיות דקדושה, ובלא זה לא מקרי חיות כלל (דברי יואל)].

און אַז מ'קומט "נישט" צי צו קיין זכיות, איז "לא יחיה". ס'איז דאָך איין זאָך [שידיעת ההפכים שוה].

קח

וזה שהשיב יעקב כי אצלינו ברור ענין זה כי עם אָשר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ "לא יחיה", דמי אשר נמצא אתו ענינים של ע"ז אין לו זכיות, ואמר בלשון "עם" אשר תמצא, דלא רק מי שנמצא אצלו, רק גם מי שהולך "אתו עמו" הוא כך, ואם כן אנו פרושים לגמרי מע"ז ואין אנו מוסיים ח"ו בכך

ער האָט דאָ געענטפערט אַזוי [שאמר לו יעקב דלא תחשוד אותנו בגניבת דעת דע"ז, כי אין לנו בזה צד ספק, ויודעים אנו ידיעה ברורה כי אין בה ממש (דברי יואל)].

נישט נאָר "אָשר תִּמְצָא" אֶת אֱלֹהֶיךָ, 'דער' וואָס ער געפינט זיך מיט דעם, ער געפינט' זיך עפעס מיט דעם, ער איז עפעס נהנה פון דעם, ער געפינט עפעס אַ 'מצאה' [וישית] מיט דיין אָפּגאַט פון דער עבודה זרה. נאָר אפילו דער וואָס ער גייט "מיט" מיט דעם, "עם" אָשר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ, דער וואָס ער איז "מיט" דעם וואָס ער וועט 'טרעפן' [עפעס מזה]^ס, - דאָס איז דער [לשון] "עם", - דער איז אויך "לא יחיה", דער נעמט שוין נישט אַרויס קיין "זכיות", [כי שמא] ער וועט קלערן אפשר האָט ער עפעס 'זכיות' פון דעם, אפשר איז ער יענעם 'מִזְכָּה' עפעס מיט דעם, ער מאַכט נאָך 'זכותים' מיט דעם, [לזה אני אומר ומגלה לך כן] דאָס איז 'בחנם על לא דבר',

^ס אפילו המשתתף ונטפל לזה האיש המאמין בע"ז (דברי יואל).

אין דעם קאָן מען זיך נישט פאַפן, דאָס איז "לא יחיה", דאָס איז נישט קיין "יחיה", [אפילו ווער ס'איז] נאָר "עם" אָפּר תּמָצָא אַתּ אֱלֹהֶיךָ, דאָס קען נישט זיין [ער זאָל זיין "יחיה" בזכות וחיות דקדושה]^ט.

קט

[וממילא] "אונז" קאָנסט דו נישט חושד זיין, אונז האָב מיר נישט [שום צד ספק בזה], זאָלסט נישט מורא האָבן פאַר דעם [שיש לנו נטיה ח"ו אחרי הע"ז], אונז ווייס מיר פון דעם [שאפילו רק מי שהולך "עם" זה, אי אפשר שיהיה לו זכיות מזה], דעם נישט ! דאָס קאָנסטו נישט קלערן !

קי

ולמעשה עזר הקב"ה שנתהפכו התרפים בדרך גם לקיתוניות, ולא מצא לבן כלום

נאָר דער אייבירשטער האָט געהאַלפן [שנתהפכו התרפים לקיתוניות], ווען ער טרעפט עפעס אַ 'געשטאַלט' פון דעם [אפילו בתבנית וצורה 'החיצוניות'], העט ער אַלץ גיווען געקלערט [לחושדה בכך], ער העט נישט גיווען געזאָגט אַזוי פשט [כמו שהיה האמת] אַז זי האָט עס געוואָלט 'אינגאַנצן' עוקר זיין.

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים [עשה נס] ס'איז געוואָרן קיתונות, ס'איז געוואָרן אַן 'אַנדער מיין' [געשטאַלט] ער האָט גאָרנישט געקאָנט דערקענען, און זי איז נישט נתבייש געוואָרן, וואָרן ס'האָט זיך נישט אָנגעהויבן די גאַנצע מעשה, די גאַנצע מעשה האָט זיך נישט אָנגעהויבן, ער האָט נישט געזען ער האָט נישט דערקענט ער האָט נישט געוואוסט, לא יזכר ולא יפקד אַז ס'איז געשען עפעס אַזאָ מיין זאָך אַז זי האָט גע'גנב'עט, צי פאַר'גנב'עט, וואָס זי האָט געטון, אַז נישט איז דאָס אַלעס בחנם. [וועיין לעיל אות פט].

דאָס איז דער תוכן פון דעם אַלעמען [מכל הויכוח שבין לבן ויעקב].

קיא

[קושיא כא]

ובזה יש להבין מה שהציע יעקב ואמר כי מִשְׁשֶׁתָּ אֶת כָּל כְּלִי מִה מִצָּאתָ מִכָּל כְּלִי בֵּיתָךְ שִׁים כֹּה נִגְד אֲחִי וְאֶחָד יוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ, דלכאורה הלא לבן לא ביקש אלא את התרפים בלבד, ולא היה חושד אותו בלקיחת עזר כלים ולמה הציע לו יעקב לחשים כל כלי ביתו נגד כולם ולמשש בהם

לכאורה, - כ'האָב דאָס געפרעגט טאַקע^ט, - ער האָט דאָך נאָר מורא געהאָט פאַר די תרפים, האָט ער דען עפעס חושד געווען מ'האָט עפעס [אַנדערש אויך] גע'גנב'עט, [והלא חיפש] 'נאָר' די תרפים, ווייל דעם איז דאָך טאַקע געשען לכאורה. [און] פלוצים האָט ער אים געזאָגט (לא, לז) כִּי מִשְׁשֶׁתָּ אֶת "כָּל כְּלִי" מִה מִצָּאתָ [מכל כְּלִי בֵּיתָךְ], ער [יעקב] האָט אים געהייסן אָנקוקן "אַלע כלים" [אף אלו שאינם דומין להתרפים ולא יכנסו בגדר הספק (דברי יואל)]. האָט ער [לבן] דען געזאָגט מ'האָט אים גע'גנב'עט עפעס

^ט וועיין קרוב לזה בדברי יואל פרשת ויגש (עמוד תסא, ד"ה ולדרכינו).

^ט עיין ס"ג פרשת ויגש תשי"ח (נדרס בקונטרס דברות קודש, ובלה"ק נדרס בחידושי תורה תשי"ז, ובדברי יואל פרשת ויגש עמוד תסא, ד"ה ובדרך), וז"ל בדברי"ש: שם: ולכאורה כל טענתו של לבן היה על התרפים אשר נגנבו ממנו, כמו שאמר לְמָה גִּנַּבְתָּ אֶת אֱלֹהֶי, ומדוע הצטדק יעקב בדבר אשר לא נחשד עליו, ולא נזכר בכתוב שחשדו בלקיחת כליו כלל. [וועי"ש מה שמחרן עיין תירושו שבבאן].

"כלים"? האט ער דען מורא געהאט עפעס [גם לשאר כלים]? וואָס עפעס פלוצים האָט ער [יעקב] זיך געהייסן 'באָזוכן', האָט ער געהייסן מאַכן אַן "אונטערזוכונג" [אויף] אַלע כלים צי מ'האָט אים נישט גע'גאַנגען עט קיין כלים, איז דען עפעס אַ 'רעדע בעולם' געווען [משאר כלים], זיי האָבן געהאָט אַלע אַ גרויס פאַרמעגן.

קיב

ישוב קושיא בא

אמנם לדרכינו אתי שפיר, כי יען שלבן חשד אותם כפוסחים על שתי הסעיפים וכתוצאה ח"ו בעניני ע"ז, הוצרך יעקב להוכיח ולברר שאין הדבר כן, כדי להציא עצמו מן החשד

נאָר וואָס'זשע דען [לדרכינו אתי שפיר, כי הרי לבן] ער האָט דאָך דאָ 'חושד' געווען אַז מ'ויל עפעס דאָ פאַר'גאַנגען [את הדעת והלבבות בליקחת ע"ז^א, ואילו היה כן היה נשאר רושם הטומאה והי' שורה רוח מסאבא בכל כלי הבית, ובחינה זו היה ניכר לצדיקים (דברי יואל)].

קיג

הצדיקים יכולין להכיר כשרואים איזה כלי, מהו המהות של בעל הכלי, ואצל כליו של צדיק יש רוח קדושה בכל הכלים, וההיפך אצל כלי של רשע

מילא יעקב אבינו האָט דאָך אודאי מרגיש געווען [בכל כלי את מהות הבעלים]. ווי דער אור המאיר ברענגט^ב, אַז דער בעל שם טוב הקדוש אַז מ'האָט 'געשפילט' אויף אַ פידל, האָט ער מרגיש געווען די מחשבה פון דעם וואָס ער האָט געמאַכט דאָס פידל, 'וואָס' פאַר אַ מחשבה ער האָט געהאָט. און ביי אַן ערליכן איד ביי אַ צדיק, איז יעדע כלי, 'אַלדינגס' האָט אין זיך עפעס אַן אַנדער ניצוץ קדושה. און וואָס ס'קומט פון די טומאה, דאָס איז אַלעס איז דאָ נבזה כוח ורושם הטומאה. והצדיקים הגדולים מכירים כל זה כשרואין הכלי.

^א ובהשגות הע"ז בתוך ביתו בלא ביטול (דברי יואל).

^ב בענין כחה של ניגון בכלי זמר או בפה

באור המאיר (פרשת האזינו) וז"ל בתוך הדברים: והכלל, פרטי הנבראים והתענוגים לית להם מגרמם כלום, כי אם ממתינין עת בואו של איש משכיל להכניס בהם הארה בטהרת פנימיות מחשבתו, והט למשל אזניך, פנור נברא בעולם שינגנו עליו, ומחמת קולות היוצאים מהנימין יש הנאה, כי קולו ערב ונעים אל השומעים ונתעורר שמחה בלבם שנעשים קלים לרקד, ואם אישים משכילים מגביהים את עצמם לרקד לקול הכנור, ישמח הכנור גם כן בשמחת הצדיק, ולהיפך אדם רשע נתעורר מקול הכנור לדבר עבירה מניאוף וכדומה חס ושלום מקלות, אוי לו ואוי לכנור שגרם לו ככה, כל זה מורה דלית להם מגרמם כלום כי אם מה שאנו בני ישראל מכניסים בהם הארה כנזכר. ולזה רמזו במאמרם (פנהדרין קא). שהתורה חוגרת שק ואומרת רבנו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו עכו"ם, והמה בודאי אינם מכניסים הארה לכנור לגרום לו שמחה, ואדרבא צער הוא לו שנתעוררו לדבר עבירה מניאוף וכדומה, ויירדה לכנור. ושמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה, פעם אחד שָמַע לאדם רשע שִׁנְגָן ככנור, והבין כל העבירות שעשה מיום הולדו. ואם בכינור פורש עונותיו, כל שכן כשמנגן בפה, מהניגון שהוא מזמר יכול המשכיל מזכיר הָרָאוֹת לדעת מה שפעל ועשה מכל עונותיו, כיון שמכניס כל מאמצי כחו בניגון שמוציא מפיו. ואם כן תוכחה מגולה להחזנים ומנגנים, והסירו מסוה הבושה מעל פניהם לזמר בפני החכמים וידועים, ובפרט בעומדו לפני התיבה בבית המדרש או בבתי כנסיות, באין מבין שהוא בעצמו מודיע קלונו ופיהו ענה בו לדעת על ידי ניגונו. עכ"ל.

ורבינו רגיל להביא זה בשמו בשינוי קצת, כי הבעש"ט היה מכיר כשראה הכלי, את מחשבת האיש שעשה הכלי. וענין זה מובא בספר נוצר חסד (פ"ו ד"ה אהבה כח) וז"ל כח הפועל בנפעל, ולכן מרן אלוקיי אור ישראל רבינו ישראל בעל שם זצ"ל כשהיו מביאין לפני כלי וספסל וכיוצא, היה אומר כל המחשבות בפרט [=בפרטיות] שהיה מחשב האומן בעת עשיית הכלי, כי כח הפועל בנפעל. - ובספר ליקוטי מוהר"ן (אות רכה) כתב וז"ל, וזהו מה שמספרים על הבעל שם טוב ז"ל שהיה שומע דיבורים מקול הכנור. - ועיין בספר בעש"ט על התורה (פרשת ויקהל אות ב).

קיד

וגם לבן שהיה מכשף גדול, היה מבין בכלים של רשעים את רושם כח הטומאה השורה עליהם

נאָר לבן ווידעראום איז [דאָך] געווען דער גרויסער מכשף, ער האָט אויך דערקענט פון 'יענער זייט' [מצד 'הסטרא אחרא'], ער האָט דערקענט 'זיינע מינים', ער האָט דערקענט 'זיינע זאכן' [שמכת הטומאה].

קטו

ולזה אמר לו יעקב למשש בכל הכלים וכיר בעצמו שהם נקיים מכל שמץ וסרך של ע"ז

נאָר יעקב אבינו האָט אים געזאָגט אונז זעמיר ריין פון 'דעם', פון 'דיינע אַלע טומאות', פון די עבודה זרה'ס, זעמיר אונז ריין!

און והראיה, קוק דאָך אום אין אַלע כלים, וועסטו זען אַלעס איז 'בלויז קדושה', דו קאָנסט צו דעם נישט צוטרעטן, דו וועסט דאָרט נישט טרעפן 'גאָרנישט' פון דעם, 'מאומה'.

וואָרן חלילה ווען זי העט גיווען גענומען עבודה זרה'ס פון דעם, העטן די אַלע פעולות [עושה רושם געווען, אַז] אפילו אַלע "כלים" וואָס זענען דאָרטן, העטן גיווען 'געכאַפט עפעס' פון דעם 'רוח הטומאה'.

קטז

ולכן אמר כי משש את "כל כלי" מה מצאת מכל "כלי ביתך", שלא תראה בהם מאומה ממהות הכלים שלך

איבערדעם האָט ער געזאָגט, איבערדעם האָט ער זיך 'מברר' [ומוכיח] געוועזן [בפני לבן, להוציא עצמו ואת ביתו מן החשד], האָט ער געזאָגט כי משש את "כל כלי" מה מצאת מכל "כלי ביתך", האָסט דו געטראָפן ביי מיר אין מיין רשות עפעס אַ 'תנועה קלה' [פון] וואָס ס'טוט זיך ביי דיר אין "דיינע כלים"?!, אין דיינע אַלע [פעולות ושמשים], - דעם ווערט דאָך אָנגערופן אַ [שם] "כלי" [אויף] די אַלע 'פעולות' פון די אַלע זאכן²², דאָס איז דאָך די "כלי" וואָס מאַזט משתמש, וואָס מ'איז זיך דערמיט משתמש, - אַלע 'שמושים' זיינע זענען אַלע פון די מקורות הטומאה, [ולזה אמר יעקב] דו וועסט דאָס נישט טרעפן ביי אונז!. אַזוי ווי דער אמת איז אַזוי געווען.

קיז

שים כה נגד אחי ואחייך ויזכירו "בין" שנינו, שיוכחו בהחילוק והמרחק רב שיש "בין" הכלים שלי לכלים שלך, ועל כן אין אני רוצה בנשיקות שלך ובפנים טובים שלך, כי אנו מרוחקים ומובדלים ממך וממהותך

[ומסיים הכתוב שים כה נגד אחי ואחייך] ויזכירו "בין" שנינו, וועל מיר זען 'וואָס' "דער חילוק" איז [ביני וביניך], דאָס איז אַזוי רחוק! ווייט!, אונז זעמיר "ווייט" איינס פון דאָס אַנדערע, אונז האָב מיר מיט דיר נישט קיין שום שייכות!

נישט אַזוי ווי דו זאָגסט (לא, כח) וְלֹא נִשְׁתַּנִּי לְנִשְׁק לְבָנִי וְלִבְנָתִי, [ואתה מראה לי פנים טובים (וכדלעיל בהדרוש, שמזה נתיירא יעקב)].

איך ברויך נישט פון דיר, איך ברויך נישט פון דעם, האָט ער אים געוויזן [שים כה מה בין כלי יעקב לכלי לבן, ושהם רחוקים מאוד זה מזה]. דאָס איז נישט 'דער' [זעלבער] מכוון, דאָס איז 'אָפּגעזונדערט' [בחינת כלים שלי מבחינת כלים שלך], דאָס איז אַלעס 'מובדל' [זה מזה], דאָס איז נישט 'דער' כח [רק בחינה אחרת לגמרי].

²² וכמבואר במסכת כלים (בפרק כד, ועוד בכ"מ), כי "תורת כלי" לענין קבלת טומאה יורד רק על הדברים שהם מיועדים לתשמישי אדם וכלים.

קיח

סיום התורה וברכת הקודש

אָזוי האָט אים דער בורא כל עולמים געהאַלפן, אַז ה' ישמך מעשו ולבן
[שנתרחק מדרכיהם, וממילא] קומט צוריק איז ישמך מכל רע, ישמור את נפשך, דאָס איז
געווען ישמור את נפשך ממלאך המות, אָפּגעהיטן געוואָרן פון אַלעמען, דאָס איז
געווען זייער כח און דער זכות [של האבות הקדושים, ועל זה] האָט ער מתפלל געוועזן
[בתפלת שיר למעלות אשא עינין] עד סוף כל הדורות.

קיט

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

בְּזִכְוֹתָם [של האבות הקדושים] זאָל מיר זיך קענען דערהאַלטן, מ'זאָל אָפּגעהיטן
ווערן פון אַלע כוחות הטומאה וואָס זענען שולט. [אמן]
פון אַלע לבושים [שונים של כח הטומאה].

מ'זאָל זיך פורש זיין פון [דעם] אַלעמען.
ס'זאָל פון דעם אַלעמען זאָל זיין, אַלעס זאָל זיין, אַלע, לבושים קדושים [לעתידי
לבא] [עיין אות פז].

מ'זאָל מיר געהאַלפן ווערן במהרה.

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן מ'זאָל מיר קאַנען דינען דעם באַשעפער בקדושה
ובטהרה [אמן].

בשמחה ובנחת. [אמן]

ביז מ'וועל מיר זוכה זיין די ישועה שלימה [אמן].

בהתרוםמות קרן התורה וישראל.

ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

